

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lenart Hudoklin

**Aktivno državljanstvo mladih: študija primera; projekt »Torej
misliš, da veš vse? II«**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lenart Hudoklin

Mentor: izr. prof. dr. Tomaž Deželan

**Aktivno državljanstvo mladih: študija primera; projekt »Torej
misliš, da veš vse? II«**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Aktivno državljanstvo mladih: študija primera; projekt »Torej misliš, da veš vse? II«

V diplomskem delu "Aktivno državljanstvo mladih: študija primera; projekt Torej misliš, da veš vse II" je glavni cilj analiza projekta »Torej misliš, da veš vse? II«, ki je nastal, da bi mladim približal njihove pravice ter možnosti, podal ustrezne informacije in znanja, vezana na njihovo vlogo mladega homo-politikusa v družbi, da bi postali aktivni državljani, tudi glede njihove participacije na evropskih volitvah. Primarni namen diplomske naloge je proučiti, ali je projekt učinkovit. Pri analizi projekta je ugotovljeno, da je splošna težava v pomanjkanju permanentnega izobraževanja mladih na področju aktivnega državljanstva. Neustrezno je tudi informiranje mladih. Komunikacijski kanali, ki naj bi spodbujali mlade k aktivnemu državljanstvu, niso primerni za mlade. Analiza projekta prav tako pokaže, da ima projekt dober namen, a je v praksi relativno neučinkovit, saj je nedomišljena sama zasnova projekta, ni stalnega informiranja, le-to je zgolj projektno in doseže premalo mladih. Komunikacijski kanal (predstavitve v učilnicah) je za mlade relativno zastarel in nezanimiv način podajanja informacij, ki jih ne pritegne. Čas za podajanje informacij je zelo kratek. Na višjo raven bi lahko dvignili tudi izbiro izvajalcev, njihova znanja in usposabljanje za projekt.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, mladi, participacija, volitve.

Active Citizenship of Young People: Case Study; the Project »So You Think You Know Everything? II«

The main objective of the thesis "Active Citizenship of Young People: Case Study, the Project So You Think You Know Everything? II" is the analysis of the project "So you think you know everything II" which was created for young people to acknowledge their rights and opportunities, to give relevant information and knowledge related to their role as a young homo-politicus in society in order to become active citizens in terms of their participation in the European elections. The primary purpose of the thesis was to examine whether the project is effective. The analysis of the project shows that there exists a general problem in the lack of permanent education of young people in the field of active citizenship. Informing the youth has also been inappropriate. Furthermore, the communication channels, which were supposed to encourage young people to active citizenship, are not suitable for them. The project analysis also shows that the project has good intentions, but is in practice relatively ineffective, since the project design has not been thought through. What is more, there has been no permanent informing, only project-oriented informing which has reached too few young people. The communication channel (presentation in the classroom) is a relatively out-of-date and uninteresting way of passing on information therefore the youth is not attracted to it. Time for providing information is very short. They could also raise the selection of contractors, their skills and training for the project at a higher level.

Keywords: active citizenship, youth, participation, elections.

KAZALO

1 UVOD	8
1.1 Opredelitev področja raziskovanja in oris problema	8
1.2 Namen in cilj diplomskega dela	10
1.3 Temeljne hipoteze	11
1.4 Struktura diplomskega dela	12
1.5 Uporabljena metodologija	13
2 RAZISKOVALNO TEORETIČNA IZHODIŠČA	15
2.1 Nizka volilna udeležba	15
2.2 Država in koncept državljanstva	18
2.2.1 Država.....	18
2.2.2 Koncept državljanstva.....	19
2.3 Državljanstvo skozi zgodovino	21
2.3.1 Državljanstvo v antiki.....	22
2.3.2 Državljanstvo v srednjem veku.....	24
2.3.3 Državljanstvo v renesansi.....	24
2.3.4 Državljanstvo v dobi revolucij.....	25
2.3.5 Državljanstvo v 20. stoletju.....	26
2.4 Tradicije državljanstva	27
2.4.1 Liberalna tradicija državljanstva.....	27
2.4.2 Državljanstvo republikanska tradicija državljanstva.....	28
2.5 Kozmopolitsko državljanstvo	29
2.5.1 Internacionalizem in pravni kozmopolitizem.....	29
2.5.2 Globalizacija in politični kozmopolitizem.....	30
2.5.3 Transnacionalizem in kulturni kozmopolitizem.....	30
2.5.4 Postnacionalizem.....	30
2.6 Evropsko državljanstvo in državljanstvo Evropske unije	31
3 AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO IN VOLITVE	31
3.1 Volitve v Evropski parlament	32
3.2 Politična participacija	37

3.2.1	Politična participacija mladih v Sloveniji.....	41
3.3	Predlogi za izboljšavo politične participacije.....	49
4	PROJEKT “TOREJ MISLIŠ, DA VEŠ VSE? II”	53
4.1	Splošno o projektu.....	53
4.2	Teoretično pripravljalna faza projekta	57
4.3	Izvedbena faza projekta.....	59
4.4	Potencialne koristi in slabosti projekta.....	60
4.5	Sinteza analize projekta.....	64
5	ANKETA O IZVEDBENI PRIMERNOSTI PROJEKTA.....	65
5.1	Predstavitev ankete.....	65
5.2	Analiza rezultatov ankete po posameznih sklopih.....	67
5.2.1	Osnovni podatki.....	67
5.2.2	Podatki o voditeljih delavnic.....	70
5.2.3	Izobraževanje voditeljev delavnic.....	72
5.2.4	Izvedba delavnic.....	75
5.2.5	Splošni vtis.....	78
5.3	Sinteza rezultatov ankete.....	79
6	SKLEP.....	82
7	LITERATURA.....	87
	PRILOGE.....	92
	Priloga A: Anketni vprašalnik za izvajalce delavnic.....	92
	Priloga B: Intervju z g. Kamal Izidor Shakerjem.....	99
	Priloga C: Intervju z ga. Živo Mahkota.....	100
	Priloga Č Intervju z ga. Nino stankovič.....	108
	Priloga D: Intervju z ga. Tadejo Cankar Davanzo.....	113

TABELE

Tabela 3.1: Udeležba na volitvah v Evropski parlament 2009, prerez po državah in starosti	45
Tabela 3.2: Primerjava volilne udeležbe med volitvami v Evropski parlament in volitvami v nacionalne parlamente	46

SLIKE

Slika 3.1: Analiza okoljskih in osebnih faktorjev, ki vplivajo na politično participacijo	37
Slika 5.1: Organizacije, ki so sodelovale pri izvedbi delavnic	67

GRAFI

Graf 2.1: Povprečna volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament	16
Graf 2.2: Primerjava volilne udeležbe v Sloveniji na različnih volitvah	17
Graf 3.1: Udeležba na volitvah v Evropski parlament 2009 po državah, za starostno skupino 18–24 let	44
Graf 5.1: Način sodelovanja voditeljev delavnic	68
Graf 5.2: Število delavnic pri posamezni organizaciji	68
Graf 5.3: Število udeležencev delavnic	69
Graf 5.4: Trajanje delavnic	69
Graf 5.5: Izobrazba voditeljev delavnic	70
Graf 5.6: Pogostost ukvarjanja z mladinskimi in evropskimi tematikami	71
Graf 5.7: Pridobitev novih znanj voditeljev delavnic	72
Graf 5.8: Poudarjenost sklopov na izobraževanju	73
Graf 5.9: Pomembnost sklopov po mnenju voditeljev	74
Graf 5.10: Način izvajanja delavnic	76

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

DeSUS	–	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
DVK	–	Državna volilna komisija
EU	–	Evropska unija
EPP–ED	–	Evropska krščansko-demokratska stranka
FONDACA	–	Fondacija za aktivno državljanstvo
IDEA	–	Inštitut za demokracijo in volilne raziskave
MSS	–	Mladinski svet Slovenije
MC	–	Mladinski center
RS	–	Republika Slovenija
PIC	–	Pravno informacijski center
PES	–	Evropska socialdemokratska stranka

1 UVOD

1.1 Opredelitve področja raziskovanja in oris problema

Dinamični procesi nastajanja novih oblik urejanja družbenih razmerij in odnosov so postali vsakdanjost znotraj posameznih držav kot tudi širše – znotraj nadsocijalnih *sui generis* družbenih subjektov, kot je primer Evropske unije (EU). Dinamični procesi urejanja družbenopolitičnih razmerij se odvijajo tudi širše, v globalnem okviru. Moderno pravoverje kapitalizma in globalizma uči, da gre nacionalna država v smeri odmiranja. Z globalizacijo ekonomskih odnosov naj bi upadla njena vloga in moč instrumentov, ki jih ima na voljo. Zaradi transnacionalnih sil in kapitalskih povezav naj bi imeli državljani vse manjši vpliv na njeno delovanje (Pikalo v Brglez in Zajc 2004, 40).

Pri EU in demokratičnih državah članicah gre za interaktivno razmerje. Pri tem pa velja, da moderne demokracije temeljijo na načelu ljudske suverenosti, po katerem je ljudstvo nosilec suverene oblasti. Demokratična je torej tista državna ureditev, v kateri vsa oblast izhaja iz ljudstva in se izvaja v njegovem interesu. V demokraciji lahko vladajo le tisti, ki jih je izvolilo ljudstvo, kateremu so odgovorni (Grad in drugi 2007).

Z deduktivnim pogledom pridemo od ljudstva do posameznika, ki je državljan. Iz njegovega pravnega in družbenega statusa izvirajo različne pravice in tudi dolžnosti, ki jih posameznik kot aktivni državljan manifestira tudi v obliki politične participacije. To nas pripelje do ožjega področja našega raziskovanja. Diplomaska naloga raziskuje problematiko aktivnega državljanstva in politične participacije, natančneje nizke volilne udeležbe mladih volivcev na volitvah v Evropski parlament.

V zvezi s tem je problem tudi mladinski demokratični primankljaj, ki označuje problem pomankanja interesa mladine za javno in politično življenje ter vključevanje v le-to (Deželan 2009). Obstaja problem zelo nizke participacije mladih na volitvah, še posebej na primeru volitev v evropski parlament, kjer gre za neposredno izbiro predstavnikov v organe nadsocijalne politične skupnosti. Pomembno je ugotavljanje kakovosti aktivnosti, ki so bile izvedene za mobilizacijo mladih državljanov na volitvah v Evropski parlament (Deželan 2010a).

Problem raziskovanja je aktivno državljanstvo mladih v obliki politične participacije oziroma nizke volilne udeležbe na volitvah v evropski parlament in spodbujanje le-te z vidika konkretnega projekta »Torej misliš, da veš vse? II«.

Živimo v času, ko življenje postaja vse hitrejše, dinamične spremembe v družbi in nastajanje novih družbenih razmerij vplivajo na naše odzivanje. Nove tehnologije vstopajo v naš svet zelo hitro in vse pogosteje. Dnevno opažamo dinamiko sprememb v naravi. Svet je preplavila globalizacija in dinamične spremembe na področju gospodarstva. Spremljamo preurejanje političnega in finančnega sveta. Prihaja do oblikovanja novih pravnih norm zaradi nastajanja novih družbenih povezav. Svet je vse hitrejši, krize in nestabilnosti postajajo vse pogostejše. Razvoj tehnologij omogoča nastanek novih komunikacijskih kanalov. Sredi vseh teh dinamičnih sprememb živijo mladi, ki so državljani in zato nosilci določenih pravic. Lahko so aktivni državljani, ali se odločijo drugače in niso aktivni, lahko participirajo na volitvah ali pa se volitev ne udeležijo. V nekaterih državah morajo oditi na volitve, če tako določa zakon (npr. Belgija, Luksemburg), v nekaterih nedemokratskih državah mladi ne morejo in ne smejo biti aktivni državljani. Za družbo, državo in tudi za nadnacionalno politično tvorbo, kot je Evropska unija, je za legitimizacijo demokratičnega sistema pomembna udeležba mladih na volitvah.

Mladi so pomembni z institucionalnega vidika, saj s svojo aktivnostjo pripomorejo k zagotavljanju delovanja sistema institucij skupnosti in z individualnega vidika, da s svojimi aktivnostmi zagotavljajo uresničevanje osebnih individualnih pravic in hkrati lahko aktivno sodelujejo pri sooblikovanju novih družbeno-političnih in pravnih rešitev. V zvezi s temi aktivnostmi je pomembno, da so mladi ustrezno informirani na področju politične pismenosti in demokratične kulture. Tako se prispeva k temu, da bodo mladi aktivno državljanstvo in participacijo na volitvah lahko udeležili svobodno, brez da bi jih zavedle in za svoje parcialne interese zlorabile ožje interesne, gospodarske, politične, religiozne in druge skupine. Posamezni projekti, ki se izvajajo zgolj periodično, tik pred volitvami, niso in ne morejo biti tako učinkoviti kot stalni programi, ki se izvajajo konstantno. Projekti, ki se izvajajo tik pred volitvami, lahko nosijo v sebi tudi potencialno nevarnost političnega vplivanja na mlade, vezano na njihovo udeležbo in odločanje na volitvah.

Predmet raziskovanja je bila študija primera konkretnega projekta, ki se imenuje »Torej misliš, da veš vse? II«, ki ima lastnosti mobilizacije mladine k volilni udeležbi in državljanske vzgoje oziroma izobrazbe mladih in dvigu njihove politične pismenosti z vidika aktivnega državljanstva mladih in spodbujanja participacije mladih k udeležbi na evropskih volitvah leta 2009. Predmet zanimanja je bilo državljanstvo in z njim povezano aktivno državljanstvo ter problem nizke volilne udeležbe mladih in v ožjem smislu konkretni projekt »Torej misliš, da veš vse? II«, z vidika učinkovitosti spodbujanja aktivne volilne participacije mladih na evropskih volitvah in z vidika posameznih faz tega projekta. Raziskovali smo začetno teoretično-pripravljalno fazo, izvedbeno fazo projekta, izvajalce projekta in voditelje delavnic.

1.2 Namen in cilj diplomskega dela

Čeprav je na področju raziskovanja državljanstva, aktivnega državljanstva in konkretneje spodbujanja aktivne volilne participacije mladih na volitvah pomembno znanstveno delo v Sloveniji in tudi v širšem prostoru opravil že Deželan (Deželan 2005; 2007; 2008; 2009; 2010a; 2010b; 2014; 2015) pa podatki o zelo nizki volilni udeležbi mladih na evropskih volitvah, ki je občutno nižja od splošne volilne udeležbe, kažejo na to, da je pomembno in potrebno to področje tudi v prihodnosti znanstveno in raziskovalno spremljati. Namen raziskovalnega dela in ugotovitev, ki so predstavljene v diplomskem delu, je bil čim bolj podrobno proučiti aktivno državljanstvo mladih, konkretneje volilno udeležbo mladih na volitvah v Evropski parlament, skozi projekt »Torej misliš, da veš vse? II«. Ta projekt smo želeli podrobno analizirati s pomočjo znanstvene literature ter s pomočjo kvantitativnega raziskovanja – s pomočjo raziskovalne ankete, kot sistematične metode zbiranja podatkov na podlagi vzorca.

Namen raziskovalne ankete je bil pridobiti čimbolj podrobne in konkretne podatke od voditeljev delavnic, ki so se odvijale v okviru projekta »Torej misliš, da veš vse? II«. Namen raziskave je bil pridobiti podatke od voditeljev delavnic in s temi podatki opraviti podrobno analizo teoretično-pripravljalnega in izvedbenega dela projekta ter tako preveriti, kakšna je učinkovitost oziroma neučinkovitost posamezne faze projekta.

Cilji diplomske naloge so bili: podrobno raziskati in preveriti hipoteze, podrobno spoznati in razumeti projekt »Torej misliš, da veš vse? II« ter raziskati in opredeliti pomen projekta

vezano na aktivno državljanstvo mladih in konkretnije na njihovo participacijo na volitvah v Evropski parlament. Cilj je bil tudi strukturirano raziskati in analizirati projekt z vidika notranjih delov projekta: teoretično-pripravljalnega in izvedbenega dela projekta in konkretnih dejavnikov, ki vplivajo na učinkovitost ali neučinkovitost posamezne faze projekta.

Pomen naloge je v tem, da se lahko strokovni in splošni javnosti posreduje raziskovalne ugotovitve, točne anketne podatke in sintezo le-teh. Analiza teoretičnega in izvedbenega dela bo lahko koristno uporabljena pri pripravi prihodnjih aktivnosti na področju aktivnega državljanstva mladih v Sloveniji in še posebej pri izboljšanju učinkovitosti načinov spodbujanja aktivnega državljanstva s strani javnih oblasti v prihodnosti.

1.3 Temeljne hipoteze diplomskega dela

Nadnacionalne in nacionalne institucije v povezavi z nevladnimi organizacijami pristopajo k problematiki nizke volilne udeležbe mladih na evropskih volitvah z različnimi ukrepi in financiranjem raznih projektov. V letu 2008 je Evropska komisija prek nacionalne organizacije Eurodesk financirala pilotni projekt »Torej misliš, da veš vse?«, ki je bil s strani organizatorjev in deležnikov ocenjen kot projekt v pravo smer (pri spodbujanju mladih k aktivni politični participaciji).

V letu 2009 so projekt nadaljevali s poudarkom na udeležbi mladih na evropskih volitvah. Kljub tovrstnim projektom se ne spremeni negativnega oziroma stagnacijskega trenda nizke udeležbe na volitvah v Evropski parlament, zlasti med mladimi, na kar kažejo podatki raznih javnomnenjskih raziskav na tem področju.

V raziskavi, narejeni marca 2009, pred evropskimi volitvami (Eurobarometer 2016a; 2016b) so v starostni skupini mladih od 15 do 24 let (na evropski ravni) izmerili najvišjo stopnjo verjetnosti 25 %, da se volitev zagotovo ne bodo udeležili. Delež mladih v Sloveniji je predstavljal 15 %. Tudi raziskave po volitvah niso pokazale pozitivnih sprememb (Eurobarometer 2016c; 2016č).

Glavna hipoteza raziskave se je tako oblikovala induktivno, na podlagi številnih zbranih in pregledanih nestrukturiranih podatkov s področja volilne udeležbe na evropskih volitvah s

strani mladih volivcev in njihove apatije do aktivne politične participacije in se glasi: *Ukrepi spodbujanja volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament ne dosegajo zelenih učinkov.*

Iz nje je mogoče zaznati negacijo predpostavke o doseganju zelenih učinkov, vezano na spodbujanje volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament. Glavna hipoteza se je oblikovala na podlagi agregacije podatkov iz pregledane in prebrane literature, izjav ter opazanj. Zaradi svoje splošno podane ocene je potrebovala dve dodatni delovni hipotezi, skozi kateri smo dodatno preverjali zgoraj navedeno. Delovni hipotezi sta bili utemeljeni na konkretnih podatkih pridobljenih v anketi, ki so bili analitično obdelani v analizi ankete.

Prva delovna hipoteza se glasi: *Projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih izkazujejo precejšnje teoretske pomanjkljivosti.* Prva delovna hipoteza izraža negacijo učinkovitosti teoretskih pristopov k oblikovanju projektov spodbujanja volilne udeležbe pri mladih. To delovno hipotezo bo mogoče preveriti na osnovi pridobljenih podatkov, ki izhajajo iz ankete, vezano na del ankete in tista vprašanja znotraj ankete, ki obravnavajo teoretsko-pripravljalni del projekta.

Druga delovna hipoteza se glasi: *Projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih ne dosegajo zelenih učinkov zaradi precejšnjih pomanjkljivosti na izvedbeni ravni.* Druga delovna hipoteza je vezana na izvedbeno raven in pomeni negacijo učinkovitosti projektov, katerih namen je spodbujanje volilne udeležbe pri mladih, zaradi precejšnjih pomanjkljivosti na izvedbeni ravni. To delovno hipotezo bo mogoče preveriti iz podatkov in analize ankete, ki obsegajo del ankete in vprašanja, ki so vezana na izvedbeni del projekta.

1.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na teoretični del, ki skuša pojasniti področje državljanstva, politične participacije in udeležbe na volitvah s strani mladih in zajema poglavja od 1 do 3.

Empirični del raziskovalne naloge predstavljata poglavji 4 in 5, kjer je podrobno opisan, predstavljen in analiziran projekt »Torej misliš, da veš vse? II« ter podatki, pridobljeni s pomočjo družboslovnega anketnega vprašalnika. Sklep raziskovalnega dela predstavlja 6. poglavje.

V uvodnem poglavju je podrobneje opredeljena tema diplomskega dela. Opisani so: problem, predmet, cilji in pomen raziskovanja. Navedene in obrazložene so tri delovne hipoteze raziskovalnega dela. Opisane so uporabljene družboslovno-raziskovalne metode za preverjanje hipotez in tudi omejitve pri raziskovalnem delu, ki se zaključijo s strnjnim opisom poglavij.

V drugem poglavju je teoretično opredeljen pojem državljanstva skozi zgodovinski razvoj (od klasičnih tradicij do novejših oblik in dojemanj, diskurzov in usmeritev državljanstva).

Tretje poglavje obsega splošni pregled aktivnega državljanstva, podrobnejši pregled volitev v Evropski parlament in njenih posebnosti. Sledi umestitev in opredelitev politične participacije s poudarkom na nizki volilni udeležbi mladih in kratek pregled dobrih praks za spodbujanje pri mladih.

Četrto poglavje predstavlja začetek analitično-raziskovalnega dela na primeru projekta »Torej misliš, da veš vse? II«, kjer so podani organizacijski in kvantitativni podatki v splošnem opisu. Posebej je analizirana teoretično-pripravljalna in izvedbena faza projekta. Na podlagi omenjene analize so izpostavljene potencialne koristi in morebitne slabosti projekta. Poglavje se zaključuje s sintezo analize projekta.

V petem poglavju je predstavljena družboslovna anketa, ki je bila posredovana voditeljem delavnic, in uporabljena metodologija ter logika pri sestavi anketnega vprašalnika. Iz ankete pridobljeni podatki in rezultati so predstavljeni po vsebinskih sklopih vprašanj po vrstnem redu, kot so bila zastavljena. Na koncu je podana sinteza poglavja.

Šesto poglavje je sklepno poglavje, v katerem so združene ugotovitve raziskovalnega dela in zaključni sklep celotnega raziskovalnega dela. Na koncu sledi seznam literature z ostalimi viri, seznam grafov, slik in tabel ter priloga.

1.5 Uporabljena metodologija

Tematika diplomskega dela je zahtevala uporabo različnih metod in tehnik raziskovanja, s katerimi se je poskušalo preveriti ter potrditi oziroma zavreči zastavljeno glavno ter dve pomožni delovni hipotezi. V raziskovalnem delu smo uporabili naslednje metode:

- Analiza in pregled primarnih virov vezanih na EU in Slovenijo.
- Analiza relevantne znanstvene in strokovne literature oziroma sekundarnih virov, vezano na področje državljanstva, aktivnega državljanstva, participacije mladih na volitvah, udeležbe mladih na evropskih volitvah in spodbujanja volilne participacije mladih ter tudi literature vezane na konkretni projekt »Torej misliš, da veš vse? II«.
- Metodo družboslovnega intervjuja smo uporabili pri štirih intervjujih. Intervjujali smo predstavnico Eurodeska in koordinatorko projekta go. Živo Mahkoto, nekdanjega predsednika Mladinskega sveta Slovenije (MSS) in sedanjega poslanca g. Kamala Izidorja Shakerja, intervjujali smo tudi nekdanjo večletno predsednico političnega podmladka in aktivno članico mladinske organizacije go. Nino Stankovič in go. Tadejo Cankar Davanzo, kandidatko na volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament 2009 na prvi neodvisni listi na volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament.
- Metodo analize statistik smo uporabili pri statističnih podatkih o udeležbi na evropskih volitvah, tudi po posameznih državah članicah in ožje, glede na starostno izbran segment volivcev, ki so se udeležili volitev – konkretnije mladi volilci v starosti med 18–24 let.
- Študijo primera smo kot metodo uporabili pri projektu »Torej misliš, da veš vse? II« z namenom podrobnega razumevanja in analize projekta in v analitični povezavi z ugotovitvami, ki so izhajale iz podatkov, pridobljenih v anketi.
- Kvantitativno metodo anketnega vprašalnika smo uporabili za anketiranje voditeljev delavnic pri projektu »Torej misliš, da veš vse? II«. S to metodo smo želeli ugotoviti učinkovitost oziroma neučinkovitost posameznih notranjih faz projekta, konkretnije teoretsko-pripravljalne in izvedbene faze, s pomočjo analize posameznih dejavnikov, ki so izhajali iz vsebine ankete, z vidika voditeljev delavnic, ki so bili naši anketiranci. Anketni vprašalnik se je izvajal med julijem in septembrom 2009, s pomočjo internetne komunikacije – elektronske pošte. Vprašalnik je bil razvit in oblikovan konkretno in eksplicitno za voditelje delavnic pri tem projektu in glede na posamezne vsebinske sklope projekta.

Na osnovi prve delne sinteze, analize študije primera-projekta »Torej misliš, da veš vse? II« in druge delne sinteze in analize podatkov, pridobljenih v anketnem vprašalniku, smo na koncu raziskovalnega dela, tudi ob upoštevanju znanstvenih ugotovitev, ki so jih pridobili iz

analize relevantne znanstvene literature in drugih virov, oblikovali sklepne raziskovalne ugotovitve.

Omejitve našega raziskovalnega dela:

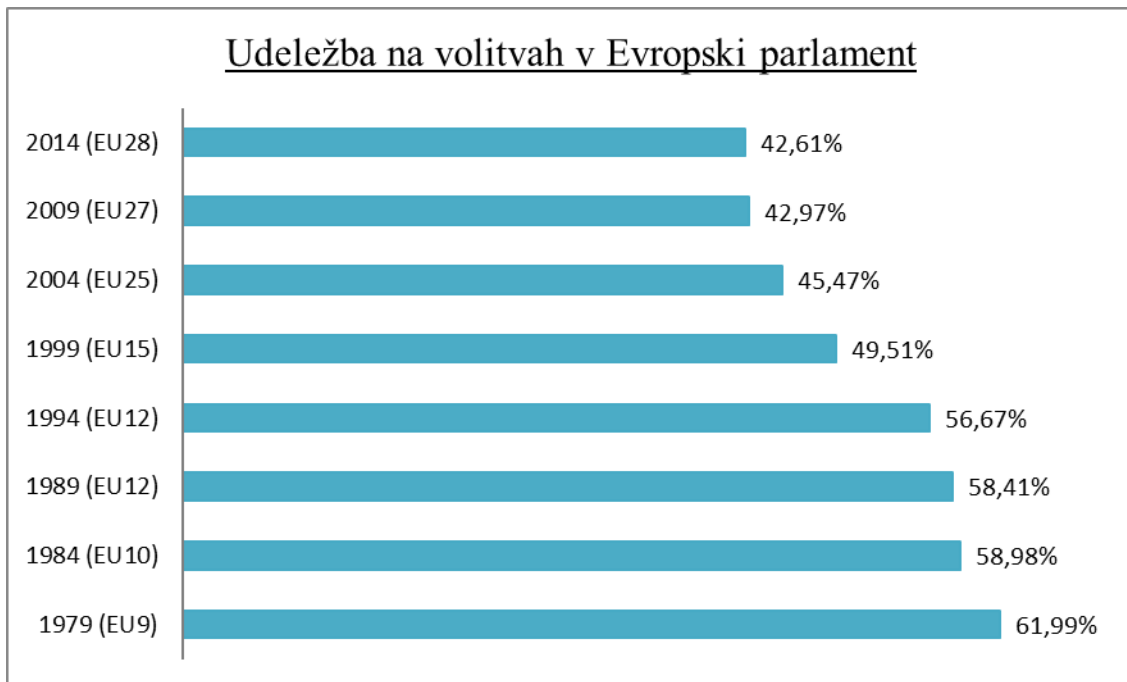
- Vprašljiva je odkritost analiziranih posameznikov pri odgovarjanju na vprašanja v anketi.
- Anketiranci so bili voditelji delavnic pri projektu: »Torej misliš, da veš vse? II« ne pa tudi mladi udeleženci.
- Konkretnih podatkov o dejanski udeležbi ali neudeležbi na evropskih volitvah tistih mladih, ki so se udeležili delavnic, ni bilo mogoče pridobiti.
- Raziskovalno delo je temeljilo na analizi enega konkretnega projekta, katerega namen je bil spodbujanje participacije mladih na volitvah – »Torej misliš, da veš vse? II«.
- Določene omejitve raziskovalnega dela lahko predstavlja tudi izbira anketnih vprašanj.

2 RAZISKOVALNO TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Nizka volilna udeležba

Globalni svet in tehnološki razvoj, hitrost posredovanja in analize informacij, družbeni, ekonomski, ekološki, eksistenčni in številni drugi izzivi sodobnega sveta, pri čemer je hitrost dinamičnih sprememb v družbi izredno hitra, pomembno vplivajo na hitrost urejanja družbenih razmerij znotraj posamezne družbe in države ter imajo pomemben vpliv na novo pojmovanje države in z njo povezanega aktivnega državljanstva oziroma politične participacije posameznika. Zaradi tega se spreminja dožemanje volilne participacije posameznika, kar se lahko kaže tudi v obliki nižje volilne udeležbe na posameznih volitvah. Problem nizke volilne udeležbe na volitvah v Evropski parlament in posledično tudi problem demokratičnega deficita, s katerim se EU sooča kot nadnacionalna skupnost, se je pokazal že na prvih volitvah v EU leta 1979. Od tedaj pa vse do zadnjih volitev leta 2014 se povprečna volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament znižuje (glej Graf 2.1).

Graf 2.1: Povprečna volilna udeležba na volitvah v Evropski parlament

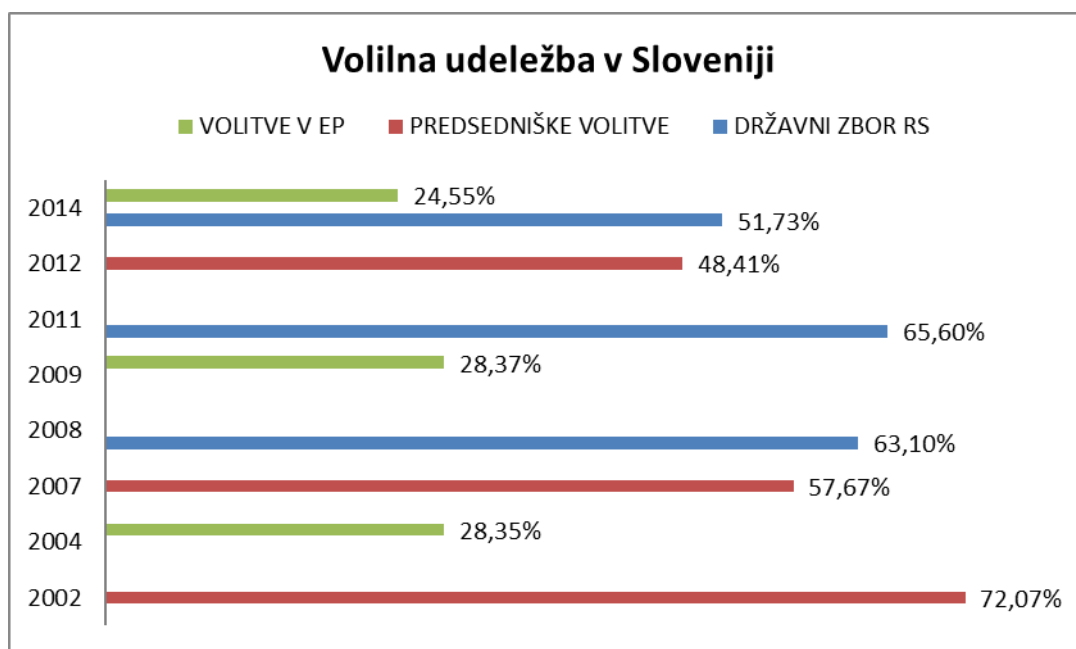
Vir: Evropski parlament (2016).

V raziskavi o evropskih volitvah 2009 (Eurobarometer 2016č) so ugotovili, da je v zadnjih 35. letih volilna udeležba padla za skoraj 19 odstotnih točk, volilna neudeležba oziroma abstinenca pa se je v istem obdobju povečala za kar 27 odstotnih točk. Trenda upadanja volilne udeležbe pa ni zaznati le pri volitvah v EP, ampak tudi na nacionalnih oziroma državnih volitvah večine držav članic.

V Sloveniji so poleg volitev v EP še predsedniške volitve, ki se odvijajo na 5 let ter državnozbornske oziroma parlamentarne volitve, ki se odvijajo na 4 leta, v kolikor ne gre za predčasne volitve. Volitve lokalne samouprave v primerjavi niso zajete zaradi specifične lokalnosti. V obeh primerih nacionalnih volitev je sicer opaziti višjo volilno udeležbo slovenskih volivcev kot v primeru volitev v EP, vendar prav tako s trendom upadanja volilne udeležbe (glej Graf 2.2).

Graf 2.2: Primerjava volilne udeležbe v Sloveniji na različnih volitvah

Vir: prirejeno po Državna volilna komisija (2016b; 2016c; 2016č; 2016d; 2016e; 2016f; 2016g; 2016h; 2016i).

Najvišjo povprečno volilno udeležbo izmed predstavljenih volitev imajo parlamentarne volitve, in sicer 60,14 odstotnih točk. Parlamentarne volitve imajo upad volilne udeležbe za skoraj 12 odstotnih točk v zadnjih treh volitvah (2008, 2011, 2014). Sledijo predsedniške volitve s povprečno volilno udeležbo 59,33 odstotnimi točkami, ki so v zadnjih treh volitvah (2002, 2007, 2012) zabeležile tudi največji padec v volilni udeležbi, in sicer za skoraj 24 odstotnih točk. Najnižjo povprečno volilno udeležbo v Sloveniji imajo volitve v Evropski parlament z 27,99 odstotnimi točkami, vendar tudi z najnižjim upadom skoraj 4 odstotnih točk volilne udeležbe v zadnjih treh volitvah (2004, 2009, 2014).

Neudeležba v Sloveniji je bila na volitvah v Evropski parlament 2009 kar 71,67 odstotnih točk in Slovenijo umešča na rep evropskih držav po volilni udeležbi na evropskih volitvah. V raziskavi so neudeležence nadalje razvrstili v impulzivne, premišljene, brezpogojne ter nedoločene nevolivce. Kar 28 odstotnih točk mladih nevolivcev se je opredelilo za brezpogojne nevolivce, torej tiste, ki nikoli ne gredo na volitve (EU27 23 odstotnih točk). Kot najpogostejši razlog so nevolivci navedli nezadovoljstvo s politiko nasploh (Slo 30 %, EU27 28 %), volilni glas nima učinka (Slo 23 %, EU27 17 %) in nikoli ne grem na volitve (Slo 23 %, EU27 9 %) (Eurobarometer 2016c).

Razvidno je, da problem nizke volilne udeležbe ni omejen samo na volitve v Evropski parlament, podoben trend upadanja volilne udeležbe se kaže tudi pri drugih volitvah, vendar udeležba volivcev na evropskih volitvah izrazito izstopa z nizko udeležbo. V primerjavi z evropskim povprečjem Slovenija negativno izstopa v sami volilni participaciji, pa tudi po visokem deležu neudeležencev ter na splošno po večjem nezaupanju v politiko nasploh. Lahko bi rekli, da v Sloveniji volivci manj uporabljajo volitve kot konvencionalno obliko politične participacije, na kar kaže tudi visok delež obveznih nevolivcev v primerjavi z evropskim povprečjem.

Volilna participacija oziroma volitve kot oblika politične participacije aktivnega državljanstva so bile skozi zgodovino v tesni povezavi z državo in statusom državljanstva, kar je podrobneje predstavljeno v Državljanstvu skozi zgodovino.

2.2 Država in koncept državljanstva

2.2.1 Država

Koncept države je opredeljen v povezavi z državljanstvom, če ga razumemo kot obliko aktivnega članstva in participacije v določeni obliki politične skupnosti. Skozi ta pogled začetki segajo nekje v 7. stoletje pred našim štetjem, na ozemlju antičnih grških držav (Clarke v Deželan 2008, 43).

Pomembno obdobje je predstavljal čas Rimske države v povezavi države z državljanstvom in se je jasno razlikoval od grškega. V srednjem veku je močno prevladovala krščanska doktrina, ki je imela pomemben vpliv na države in pojmovanje državljanstva. V obdobju renesanse so pomembno vlogo igrale italijanske mestne republike. V začetku 16. stoletja so se po Evropi ustanovljale nacionalne države, ki so postale suverene in neodvisne. Suverenost je predstavljal vladar, kot nosilec suverenosti, ki je posebljal državo. Primer absolutne monarhije je bila Francija, z Ludvikom XIV. Sledilo je obdobje revolucij, ki je v temeljih spremenilo številne evropske države. Od konca 17. pa vse do konca 18. stoletja se je pogled na koncept državljanstva začel spreminjati; ameriška in francoska revolucija sta prinesli pomemben preobrat (Riesenberg v Deželan 2008, 85).

Z 18. stoletjem sta se državljanstvo in koncept naroda začela močno navezovati na pojem nacionalne države, sledilo je obdobje moderne države. Status državljanstva se je vse bolj povezoval z institucijami nacionalne države. To je pomenilo, da je v praksi državljanstvo postalo pomemben instrument družbene ekskluzivnosti in samozapiranja (Brubaker v Deželan 2014, 82). Razširjenost državljanstva so določale fizične in kulturne meje posameznih držav, kar je nenazadnje koncept državljanstva napredilo za ambivalenten instrument izključevanja iz politične skupnosti ali vključevanja vanjo, fizično so to vlogo odigrale zunanje meje na podlagi nadzora (Deželan 2008, 2014).

Po drugi strain je Hobbes državo utemeljil na najbolj neposrednem izrazu posameznikove volje – pogodbi. Vpraša se, kaj ostane od naše socialnosti, če od nam znanega sveta odštejemo pravo in državo. Kaj bi se zgodilo, če bi nehala veljati vsa pravila? Nastal bi kaos, ki ga Hobbes imenuje vojna vseh proti vsem. Ni jasnih nasprotnikov, v tej vojni ni mogoče zmagati. Iz tega se lahko rešimo le z družbeno pogodbo. Država je dogovor njenih državljanov, da bi v njej veljal nek določen red (Hobbes v Svetlič 2015, 122). Po Heglu je država pojav, ki ima vselej svoj temelj v duhu nekega naroda (Hegel v Svetlič 2015, 124).

Omeniti velja tudi klasično klasificiranje elementov, ki tvorijo državo. Milan Bufon v delu *Osnove politične geografije* opredeljuje državo kot del zemeljskega površja oziroma teritorialno enoto, po drugi strani pa tudi kot družbeno in politično enoto. Izraža se tudi na simbolni ravni in zahteva, čeprav je vedno ne doseže, lojalnost prebivalcev – državljanov. Poleg naštetih lastnosti sta pomembna temeljna kriterija, ki definirata obstoj države, državna suverenost in mednarodna priznanost (Bufon 2001, 85).

2.2.2 Koncept državljanstva

Dandanes se središče pozornosti od ravni države premika v smeri globalne ravni, kar je posledica sinteze različnih dogodkov in razmišljanj preteklih dveh desetletjih, zaznamovanih s spremembami, ki svet vse bolj postavljajo v eno skupno dimenzijo. Pomen koncepta državljanstva je v sedanosti večji kot kdajkoli prej. Apatičnost liberalnih demokracij, tehnokratska ureditev institucij, propad socialnih držav, porast etničnih, kulturnih in nacionalnih zavesti različnih družbenih skupin, implementacija in izvrševanje pravic s strani oblasti in oslabitev nacionalne države vodijo k hitremu in konsenzualnemu reševanju dilem na področju državljanstva (Deželan in drugi 2007, 74).

Heater državljanstvo definira kot obliko socialnopolitične identitete, ki pa je le ena od številnih oblik, ki so koeksistirale v različnih obdobjih življenja v dveh, treh tisočletjih do danes (Heater 2004, 1). Državljan v povezavi z državljanstvom pa je oseba, opremljena z znanjem o javnih zadevah, ki poseduje državljanske vrline in se je sposoben udeleževati v političnem življenju (Heater 1990, 336).

Donatella Della Porta, profesorica političnih znanosti na Univerzi v Firencah, ki se raziskovalno ukvarja tudi z državljanstvom in družbenimi gibanji, je v delu Temelji politične znanosti zapisala: »Demokracije se niso razvijale zgolj s širjenjem volilne pravice, marveč tudi s priznavanjem državljanskih, političnih in socialnih pravic, ki veljajo dandanes za temeljne.« (Della Porta 2003, 36).

V svojem delu je navedla tudi ugotovitve Stein Rokkana, ki je preseganje posameznih institucionalnih pragov državljanstva predstavil skozi štiri točke:

1. Prag legitimizacije, ki definira trenutek v zgodovini nastajanja države in oblikovanja naroda, v katerem se pojavi dejansko priznavanje pravice do peticije, kritike in demonstracije proti ureditvi.
2. Prag vključitve, ki določa koliko časa je preteklo preden so bile privrženecem opozicijskega gibanja priznane formalne pravice do udeležbe pri izbiranju predstavnikov.
3. Prag predstavništva, ki definira pregrade, ki so preprečevale novim gibanjem predstavništvo v parlamentu ter kdaj in kako so se začele nižati, tako da so olajšale osvajanje sedežev v zakonodajni skupščini.
4. Prag izvršilne oblasti, kdaj so izvršilni organi prišli pod vpliv pritiskov zakonodajnih organov in čas, ki je potreben, da se parlamentarna sila spremeni v neposreden vpliv na proces odločanja izvršilne oblasti (Rokkan v Della Porta 2003, 36-37).

O državljanstvu sta pisala tudi Engin F. Isin in Patricia K. Wood (Isin in drugi 1999, 4) v delu *Citizenship and Identity*. Po njunem mnenju je državljanstvo sestavljeno iz pravnega statusa in prakse le-tega ter vključuje različne pravice. Državljanstvo se tako lahko opiše kot skupek kulturnih, ekonomskih, simbolnih pravic ali kot civilne, politične in socialne pravice in

dolžnosti, ki definirajo članstvo posameznika v politiki. Pomembno je, da prepoznamo oba vidika državljanstva – skozi prakso in kot status.

Ko iz zgodovine pridemo v sodobnost, ocenjujemo stopnjo delovanja oziroma aktivnosti, to je aktivno državljanstvo. Gre za participacijo državljanov v družbenem, in še posebej v političnem življenju.

Najvišje stopnje indikatorja politične participacije, z nekaj izjemami, tako izkazujejo skandinavske in anglosaksonske države, najnižje pa bivše socialistične države, ki se v času demokratične politične vladavine očitno ubadajo z apatičnostjo lastnih državljanov...da se ob povečani dejanski stopnji zagotavljanja državljanskih pravic, poveča tudi stopnja politične participacije državljanov in vice versa...Tam, kjer države ne zagotavljajo zadostno raven državljanskih pravic (tako civilnih in političnih kot tudi socialnih in participativnih) se zdi, da so državljanji odvrnjeni od višjih ravni politične participacije, saj se zdi, da so »preobremenjeni« z iskanjem substitutov za pravice, ki jim niso zagotovljene (npr. revni z iskanjem dodatnega dohodka, ki ni pridobljen zaradi nezagotavljanja »redistribucijskih« pravic) (Deželan 2008, 246–247).

2.3 Državljanstvo skozi zgodovino

Zgodovinski pregled razvoja koncepta državljanstva nudi vpogled tudi v razvoj politične participacije v okviru statusa državljanstva, nenazadnje tudi v določenih zgodovinskih obdobjih do državljanske vzgoje mladih in volilne participacije ter njene pomembnosti za zdravo delovanje skupnosti. Zaradi močne soodvisnosti samih konceptov državljanstva volilne participacije ter državljanske vzgoje in zaradi boljšega razumevanja le-teh je v nadaljevanju podan zgodovinski pregled koncepta državljanstva.

Ljudje so se skozi različna zgodovinska obdobja opredeljevali na različne načine: po spolu, etnični in narodni pripadnosti, barvi kože, vlogi v družbi, verski pripadnosti, pa vse do članstva v državljanski skupnosti. Različno opredeljevanje oziroma samoopredeljevanje je posledica številnih dejavnikov, odvisnih od časa, družbenega okolja in politične realnosti (Clarke v Deželan 2009, 9).

Pojmovanje državljanstva lahko zgodovinsko umestimo v evropski politični prostor, ki so ga začetno definirale majhne grške mestne države. Državljanstvo je kot koncept vztrajalo skozi različna zgodovinska obdobja ter v različnih razvojnih stopnjah. Je koncept, ki eksplicitno izvira iz zahodnoevropske politično–zgodovinske linije (Nyers v Deželan 2009, 10).

Silhuete danes relevantnih konceptov državljanstva zasledimo sicer že v Likurgovih smernicah antične Šparte, v tedanji kvaziustavi, le-ti pa so temeljito zaznamovali tedanjo politično ureditev in družbeno življenje. Še jasnejša podobnost s sedanjimi ureditvami državljanstva se zrcali v opisih delovanja antične atenske demokracije ter republiške vladavine ob pomoči filozofskih razglabljanj Platonovega idealnotipskega modela države ter Aristotelove analize tedaj obstoječih ustavnih ureditev. Ideja državljanstva se je od tam naprej razvijala v različne smeri (Deželan 2009, 10–11).

2.3.1 Državljanstvo v antiki

Špartanski koncept državljanstva predstavlja eno prvi oblik participativne politične skupnosti v 8. stoletju pred našim štetjem. Temeljlil je na Likurgovem okviru ustavnih, družbenih in ekonomskih reform in je ustvaril privilegirani razred državljanov, ki ga je predstavljala vojaška elita, ki je edina imela status državljanov.

Koncept špartanskega državljanstva je bil utemeljen na sužnjelastniškemu odnosu in podprt s strogo ter brutalno državljansko vzgojo mladih, ki je trajala 13 let. Eden najpomembnejših vidikov špartanskega državljanstva je sodelovanje državljanov v procesu vladanja z neposrednim dostopom do oblikovanja politik (Riesenberg v Deželan 2008, 44).

Atenski koncept državljanstva temelji na Platonovi delitvi državljanov v tri razrede: voditelji, vojaki in podjetniki. Izvzeti so sužnji, ki nimajo statusa državljana in participativne pravice. Velik pomen je bil na spoštovanju avtoritete, veljavnega družbenega reda in političnega sistema s strani posameznika. Pot do dobrega državljana je Platon videl v javnem izobraževalnem sistemu s poudarkom na državljanskih vrlinah, znanju o pravičnem vodenju in delovanju države ter dejavnostih, ki utrjujejo skupnost skozi življenjska obdobja, kot so ples, igra, šport in tudi festival (Riesenberg v Deželan 2008, 47).

Tej ideji je bil naklonjen tudi Aristotel. Sodelovanje pri vladanju pomeni zanj participacijo državljanov pri političnih in sodnih zadevah. V praksi je to pomenilo udeleževanje na sejah skupščine, opravljanje javnih funkcij in sodelovanje v poroti, vendar je po Aristotlu pogoj za takšno delovanje majhna država – *polis* (Clarke v Deželan 2008, 47).

Znotraj državljanov pa sta bili še dve delitvi, in sicer po podrazredu in starosti državljanov. Prva je izhajala iz Solonovih reform delitve na premoženjske razrede, delitev po starosti pa se je za državljane začela z osemnajstim letom in inavguracijo v državljanstvo, ponavadi z vojaškim izpopolnjevanjem. Do tridesetega leta so posamezniki bili le delni nosilci državljanskih pravic, po tridesetem letu pa so postali polnopravni državljani (Thorley v Deželan 2008, 50).

Sleherni državljan je bil tako že od svojega rojstva zaznamovan z vzgojo v aktivnega državljana, kar odločilno vpliva na poglobljeno razumevanje tega koncepta pri Atencih. Posameznik se je tako manifestiral kot pravi človek šele v aktivni vlogi državljana (Clarke v Deželan 2008, 51).

Rimski koncept državljanstva se je od atenskega razlikoval po tem, da so Rimljani status državljanstva uporabljali precej bolj prilagodljivo in v različnih oblikah. Status rimskega državljana je posameznika vodil in ščitil preko sistema pravic in dolžnosti, tako v javnem kot zasebnem življenju in ne glede na posameznikovo politično udejstvovanje. Status državljanstva je v rimskem času postal zelo prožen, kar je omogočalo delitev koncepta na javno in zasebno (Riesenberg v Deželan 2008, 52).

Rimska konceptualizacija državljanstva je, za razliko od grške, z razvojem iz dobe republike v dobo imperija postala naraščajoče inkluzivna. V dobi republike je bilo državljanstvo privilegirani status, vezan na politično participacijo, v dobi imperija pa je politična participacija izgubila pomembnost in državljanstvo je postalo predvsem orodje družbene kontrole in pacifikacije zasedenih teritorijev. V primerjavi z grškim tipom se največja razlika pozna pri ciničnem pogledu na državljanstvo kot na instrument družbene kontrole in v tem, ali je državljanstvo v poglobljenem smislu mogoče le v družbah majhnega obsega in homogenih organskih skupnostih (Faulks v Deželan 2008, 53).

2.3.2 Državljanstvo v srednjem veku

Koncept državljanstva je v tem času močno povezan s cerkvijo in krščansko religijo ter obuditvijo rimskega prava. Status državljanstva je pomenil privilegiran položaj, umeščen znotraj mesta in ne znotraj države. Cerkev je k temu pripomogla tudi s svojo ozemeljsko strukturo oblasti v obliki škofij, ki so predstavljale nekakšno vzporedno oblast politični oblasti mest in po propadu rimskega imperija tudi pogosto prevzele politično oblast (Deželan 2008, 63).

K razvoju mestnega koncepta državljanstva je pripomogla osvoboditev od spon krščanstva, ki je posameznikom omejevalo popoln nadzor nad lastnim življenjem, okrepitev načel rimskega prava in ločitev močnih in razvitih mest od cerkvene oblasti, v višjo stopnjo družbene svobode. Srednjeveška italijanska mesta so dober primer razcveta predstavljenega mestnega koncepta državljanstva (Riesenberg v Deželan 2008, 65).

2.3.3 Državljanstvo v renesansi

V dobi renesanse se je izoblikoval državljanski humanizem, katerega cilj je bil predvsem revitalizacija svobode posameznika (Resienberg v Deželan 2008, 66). Zgodnji tok renesančnega državljanskega humanizma je zaznamovan z obuditvijo rimskega koncepta državljanstva, s čimer se izpostavlja enakost pravic in razmišljanja o pomenu dobrih državljanov. Nasledniki zgodnjega toka so bili bolj previdni glede političnega življenja in zaupanja v samo ljudstvo. S tem postane koncept državljanstva močno okrnjen in zamejen z instrumenti elitizma. Državljanstvo je zamejeno s participacijo oziroma aktivno volilno pravico izbire predstavnikov, samim državljanom pa zaradi pomanjkanja vrlin ni bilo zaupano sprejemanje zakonov ali opravljanje javnih funkcij (Deželan 2008, 66–68).

Pomemben doprinos renesančnih avtorjev je posledica inovativnih pristopov k iskanju rešitev, ki bi uravnotežile zahteve družbenih akterjev. Renesančno državljanstvo je v primerjavi z rimskim zamenjalo princip družbenega zastopstva z zgolj političnim predstavištvom. Če so bili rimski državljani pojmovani kot avtorji zakonov, pa so renesančni državljani dojeti zgolj kot volilni aparat (Magnette v Deželan 2008, 69).

V začetku 16. stoletja so se pojavile prve oblike nacionalnih držav s svojo suverenostjo. Med prvimi so bile Anglija, Francija, Španija, Švedska in Poljska, ki so predstavljale prve suverene

vladavine (ang. *polity*), katerih suverenost je bila posebljena v absolutističnem monarhu kot vladarju (Heater 2004, 58).

V tem obdobju je deloval tudi avtor prve moderne teorije suverenosti, Jean Bodin, ki je poskušal izpostaviti temelje prave republike in konceptualizirati nova sredstva moči. Suverenost definira kot absolutno in trajno oblast države, kjer je suverenost duša, republika pa telo, konceptualna funkcija suverenosti pa je v organizaciji same oblasti. Bodinova teorija države je revidirala status državljana, ki ga opredeljuje kot svobodnega posameznika suverenosti drugih (Riesenberg v Deželan 2008, 72).

Družbena pogodba v sestavi naravnega stanja, pogodbe in države je zaznamovala novoveško politično znanost in njene politične mislece. Skupna večini je ugotovitev, da je za zaščito pravic naravnega stanja potrebna nova vrsta oblasti, ki jih uveljavlja in ščiti. Tako posameznik z vstopom v državljanstvo ni prenehal biti človek, le manifestiral se je drugače (Magnette v Deželan 2008, 79).

2.3.4 Državljanstvo v dobi revolucij

Od konca 17. in do konca 18. stoletja je bila doba revolucij. Svoj vrhunec v tej dobi je državljanstvo doživelo z ameriško in francosko revolucijo (Reisenberg v Deželan 2008, 85). Posameznikovo pravico do zaščite lastnega življenja, svobode in premoženja je med prvimi izpostavil John Locke, kar je kasneje vplivalo na ameriško Deklaracijo o neodvisnosti in na francosko Deklaracijo o pravicah človeka in državljana. Kljub temu je imel takšen liberalni pogled na državljanstvo retoriko dolžnosti v obliki državljanskega republikanizma, ki je v preteklosti že določala koncept državljanstva (Clarke v Deželan 2008, 85).

Z Deklaracijo o neodvisnosti (1776) se je začelo preverjati veljavnost splošno prisotnih idej naravnega prava, kar se je manifestiralo v določenih ustav, in sicer da ima vsa oblast izvor v ljudstvu in ne sme biti skoncentrirana v rokah enega (Magnette v Deželan 2008, 87). Rešitev je bila v modernizaciji republike, ki bi omogočila delegiranje vlade izbrani skupini predstavnikov (Deželan 2008, 88).

Ameriški koncept državljanstva je skozi izbiro različnih predstavnikov različnih ravni oblasti formaliziral svobodo državljanov na pluralističen način, hkrati pa zadostil temeljnemu

predpogoju, da so sprejeti zakoni še vedno produkt volje ljudstva. Posebnost ameriškega državljanstva je bila njegova dvojnost. Posameznik je imel zvezno državljanstvo in državljanstvo zvezne države. Državljanstvi nista bili kontradiktorni, ampak sta se dopolnjevali (Magnetite v Deželan 2008, 89).

Ameriško državljanstvo je tako ponazarjalo zelo participativno družbeno življenje, od lokalne pa do zvezne ravni ter od konvencionalnih do nekonvencionalnih oblik državljske participacije, kjer je srž upravljanja osnovan na delitvi suverenosti in oblikovanju državljanstva okoli različnih točk vpliva vladanih na vlado (Deželan 2008, 89).

Francoska revolucija (1789) prav tako predstavlja ključni mejnik za koncept modernega državljanstva. Volilna pravica, kot eden najpomembnejših aspektov modernega državljanstva, je opredeljevalja status posameznika kot aktivnega državljana ali kot zaščitenega, ki ni imel aktivne pravice voliti. Aktivno državljanstvo je postalo opredeljeno z lastnino, s čimer se je izločilo velik del populacije, ki so ji bile zagotovljene le pravice človeka oziroma civilne pravice (Deželan 2008, 92).

V praksi so francoski državljani aktivno participirali na lokalnih ravneh, kjer so v republikanskem državljskem duhu ustanavljali mestne svete, lastne milice in varovali mestno ter lastno identiteto in avtonomijo. Pomen dobrega državljana je bil močno izpostavljen, s čimer se je utrjevala državljska zavest. Z jakobinsko vladavino je bila delitev na pasivno in aktivno državljanstvo odpravljena, pojavili so se celo zametki socialnega državljanstva, kot skrb za manj uspešne (Heater 2004, 86).

S pomočjo revolucij in modernizacije je prišlo tudi do razvoja nacionalnih držav, ki so se dokončno uveljavile v 19. stoletju. Sočasno s konceptom nacionalne države so se začeli oblikovati in razvijati moderni narodi, kar je konceptu državljanstva dodalo tudi etnično dimenzijo (Žagar v Deželan 2009, 11).

2.3.5 Državljanstvo v 20. stoletju

V dvajsetem stoletju, predvsem po drugi svetovni vojni, je za področje državljanstva značilna izredna živahnost, ki je zaznamovana s premikom koncepta od partikularizma, osnovanega na narodu, do bolj univerzalnih oblik, ki so temeljile na človekovih pravicah. Povojno obdobje,

trend širjenja pravic in privilegijev privedejo preko meja nacionalne države, saj je intenzivni diskurz o humanosti in človekovih pravicah posegel na polje nacionalnega državljanstva ter spodbudil njegovo univerzalnost (Soysall v Deželan 2009, 11).

V tem obdobju je angleški sociolog Thomas Humprey Marshall (1950) z analizo državljanstva in družbenega razreda obudil zanimanje za to tematiko. Prepričan je bil, da je državljanstvo v principu instrument zagotavljanja polnega in enakega članstva v družbi skozi podeljevanje državljanskih pravic. To je zaznamovalo povojno obdobje s potrebo po liberalno demokratičnemu modelu socialne države (Kmylicka in drugi v Deželan 2009, 14).

2.4 Tradicije državljanstva

Kot pravni in družbeni okvir posameznikove avtonomije in politične demokracije državljanstvo predstavlja osrednjo os zahodne politične filozofije ter s svojo tradicijo povezuje antično politično misel z idejami francoske revolucije in razsvetljenstva (Shafir v Deželan 2009, 35).

Vendar pa se skozi proučevanje državljanstva pri raziskovalcih pojavljata dve večji dilemi. Prva temelji na polemiki o izvoru. Ali je bilo državljanstvo vsiljeno prebivalcem s strani političnega vrha kot pomiritveni mehanizem (ang. *top-down*) ali je nastalo kot posledica družbenih uporov proti arbitrarni oblasti (ang. *bottom-up*). Druga dilema se nanaša na individualističnem oziroma kolektivističnem izvoru državljanstva v smislu, ali je nastalo preko procesov individualizma in zaščite posameznika pred arbitrarnimi intervencijami od zunaj ali preko francoske in ameriške revolucionarne tradicije republikanskega ter kolektivističnega značaja. Danes v moderni politični znanosti ta dualizem predstavljata liberalna tradicija državljanstva (liberalni individualizem) in državljansko republikanska tradicija državljanstva (državljanski republikanizem) (Deželan 2009, 35).

2.4.1 Liberalna tradicija državljanstva

Liberalna tradicija je v primerjavi z državljansko republikansko v veljavi krajše obdobje, od 19. stoletja dalje pa z držo državljanstva kot pravico posameznika liberalna tradicija prihaja v ospredje. S svojim poudarkom na individualizmu in pravnem okviru močno spominja na antično rimsko pojmovanje državljanstva. Posameznikov odnos do države temelji na

njegovem zaupanju vanjo, država pa mora ob pravih in državljanskih pravicah posameznika čim manj posegati v njegovo življenje in jih dosledno spoštovati (Deželan 2009, 36).

Vloga francoske revolucije, z uveljavitvijo načel in prakse državljanstva kot temeljnega atributa moderne družbenopolitične strukture, britanske in ameriške izkušnje s tranzicijo angleške državljanske vojne, politična teorija Johna Locka in ameriška neodvisnost so odločilno vplivali na liberalno tradicijo državljanstva in koncept državljanskih pravic. Poleg Lockove ideje univerzalnih naravnih pravic (dane od boga) naj bi država za svoje državljane zagotavljala tudi državljanske pravice. Pravica do lastnine predstavlja eno ključnih pravic v primeru liberalne tradicije državljanstva, saj je bilo nanjo vezano univerzalno zagotovilo za pridobitev političnih pravic posameznika. Ohranitev individualnosti posameznika, ločeni sferi javnega in zasebnega in odsotnost predpisanih obveznosti in odgovornosti do državljanov so pomembne determinante liberalne tradicije. Najpomembnejša dolžnost državljanov je plačevanje davkov, ki v zameno dobijo varovanje državljanskih pravic. Državljan tako do države čuti omejene obveznosti, država pa se čim manj vtika v njegovo življenje. Pretirano zasledovanje lastnih ciljev v povezavi s kapitalizmom in osebnem kopičenju bogastva predstavlja kritiko tej tradiciji. Rešitev pred nevarnostjo je tako v kulturi odgovornih državljanov, ki se zavedajo dolžnosti, pravic in javne moralnosti (Deželan 2007, 56–58).

2.4.2 Državljansko republikanska tradicija državljanstva

Kljub prevladi liberalne tradicije pri oblikovanju novodobne realnosti koncepta državljanstva je državljansko republikanska tradicija vendarle močna protiutež njenim pastem. Državljansko republikanska tradicija ima pomembne temelje v antični, srednjeveški in renesančni politični misli. V zgodnji dobi te tradicije je bil pouarek predvsem na ponosnem in odgovornem izpolnjevanju državljanskih dolžnosti, pri čemer sta prispevka Aten v participaciji državljanov pri upravljanju države, Špate pa v nesebični predanosti državljanov do države. Ena poglobitnih dolžnosti državljanov znotraj te tradicije je njihovo sodelovanje v javnem življenju, kjer je apatičnost skrajno nezaželena in nesprejemljiva (Deželan 2007, 54).

Pogoj za dobrega državljana in učinkovito opravljanje državljanskih dolžnosti je osvojitve državljanskih vrtilin, kjer ima izredno pomembno vlogo izobrazba. Državljan s takimi vrtilinami bi se usmerili v javne zadeve in delovanje svoje države, usmerjenost v zasebno življenje in kopičenje bogastva bi zamenjali za delovanje v skupno dobro. Z odgovornim in vrtilin

odločanjem o skupni usodi tako suvereno ljudstvo odloča v korist celotne skupnosti in nato tudi deluje v skladu z odločitvami ljudstva (Heater v Deželan 2007, 54–56).

2.5 Kozmopolitsko državljanstvo

Regulacija državljanstva je v okoliščinah modernih demokratičnih držav največkrat skupek elementov, ki izvirajo iz različnih državljanskih tradicij. Razlog za to sta kompleksnost sodobnih družbenih procesov in zgodovinska povezanost različnih elementov državljanstva. Procesi intenzivnih migracij med teritoriji suverenih držav, podeljevanje substantivnih pravic nadržavljanom in delitev suverenosti na nadnacionalno in subnacionalno raven so ustvarili pogoje za pluralno razmišljanje o državljanstvu (Deželan 2014, 181).

Širitev meja političnih skupnosti k obliki globalne civilne družbe prinaša večjo heterogenost, kar je v nasprotju z obliko moderne politične skupnosti, ki se še vedno največkrat izraža v obliki nacionalne države, kjer so v ospredju pravice le njihovih državljanov. Model postmoderne članstva pred državljanske pravice postavlja univerzalne človekove pravice, globalna skupnost pa je v primerjavi z nacionalno bolj ohlapna in virtualna, tudi s pomočjo interneta (Deželan in drugi 2007, 106).

Zgodovinska razmišljanja o kozmopolitskem državljanstvu segajo od pojmovanja kozmopolisa v izvornem smislu, ideološko pogojenih razmišljanj o svetovni državi kot o zelo ohlapni kategoriji, pa vse do vizije o moderni obliki konfederacije ali države liberalnodemokratskega tipa globalnih razsežnosti (Deželan 2009, 61). Ta koncept presega meje nacionalne države v smislu strukture in naroda ter predstavlja bolj ustrezen okvir za razmišljanje o sodobnih vprašanjih na področju državljanstva kot klasične tradicije (Delanty v Deželan 2009, 61). Kot tokove oziroma šole znotraj tradicije kozmopolitskega državljanstva ločimo: internacionalizem, globalizacijo, transnacionalizem in postnacionalizem.

2.5.1 Internacionalizem in pravni kozmopolitizem

Prve moderne razprave o kozmopolitskem državljanstvu, katerih avtor je Kant (1795), so temeljile na ideji o mednarodnem redu, ki je utemeljen s strani civilne družbe. Kant je verjel v potrebo po novi družbeni pogodbi med svobodnimi državami z republikansko ureditvijo, s čimer je izrazil internacionalistično naravo kozmopolitske misli. Njegova razmišljanja so imela pomemben vpliv na diskurz internacionalizma, ki je sčasoma zanemaril moralno

dimenzijo ter s tem tudi koncept državljanstva in se osredotočil na področje oblikovanja mednarodne družbe. Vizija kozmopolitskega državljanstva znotraj internacionalističnega diskurza ostaja determinirana z usmerjenostjo v državo in Hobbesovo idejo mednarodnega reda (Delanty v Deželan 2009, 62–63).

2.5.2 Globalizacija in politični kozmopolitizem

Velik vpliv na razmišljanja o političnem kozmopolitizmu sta imela Richard Falk in David Held. Slednji velja za pristaša svetovne oziroma globalne demokracije, ki je edino demokratično pot iz obstoječega stanja, prepoznal v oblikovanju globalne civilne družbe, sestavljene iz omrežij demokratičnih teles in večnivojskimi državljanstvi, ki so med seboj komplementarni, vendar z jasnim poudarkom na primarni veljavi globalnega nivoja (Held v Deželan 2009, 64). Falk po drugi strani predstavlja kozmopolitskega konstitucionalista in prvotno zagovarja svetovno vlado utemljeno na mednarodnem pravnem redu. Globalizacijo loči z dveh vidikov, in sicer: globalizacijo od spodaj, ki temelji na civilni družbi ter globalizacijo od zgoraj, ki temelji na delovanju mednarodnih institucij in držav (Falk v Deželan 2009, 64).

2.5.3 Transnacionalizem in kulturni kozmopolitizem

Transnacionalizem, za razliko od pravnega in političnega kozmopolitizma, ni primarno usmerjen v idejo svetovne vlade. Državljeni predstavljajo skupine visoko mobilnih posameznikov, kar je ključna komponenta tovrstnega kozmopolitizma, saj se na ta način tvorijo transnacionalne skupnosti, ki presegajo okvir nacionalne države. Pozornost teh skupnosti je usmerjena v kulturne identitete deterritorializiranih skupnosti, s čimer se transnacionalizem približa diskurzom kulturnega pluralizma oziroma kozmopolitizma (Delanty v Deželan 2009, 66–67).

2.5.4 Postnacionalizem

Postnacionalni model državljanstva utemljuje pravice posameznika na temeljih univerzalne človečnosti in univerzalnih človekovih pravic. Pravice posameznikov so legitimirane z mednarodno skupnostjo ne glede na njihovo nacionalno pripadnost oziroma članstvo. Vir legitimiranja članstva je tako postavljen na nadnacionalno raven, vendar z istim načinom organiziranja kot na nacionalni ravni. Vloga nacionalne države je v postnacionalnem modelu še vedno v zagotavljanju in uresničevanju pravic znotraj teritorija posamezne države (Deželan

2009, 67–69). Pri tem modelu se tako odpira dilema med suverenostjo nacionalnih držav in univerzalnostjo človekovih pravic ter nezdržljivost z univerzalnostjo pravic ter teritorialne identitete posameznika kot dveh pomembnih elementov modernega državljanstva (Deželan 2007, 70–71).

2.6 Evropsko državljanstvo in državljanstvo EU

Neločljivo povezan z liberalnodemokratskim konceptom državljanstva je kapitalistični način produkcije, na podlagi katerega se konsolidira nacionalna država. To je omogočilo pomisleke o povezovanju nacionalnih držav v nadnacionalne strukture, ki presegajo značaj mednarodnih organizacij. Prav ekonomsko usmerjeno sodelovanje nacionalnih držav je privedlo do zaenkrat najnaprednejše oblike nadnacionalne ureditve – državljanstva EU (Deželan 2010b, 160).

Koncept evropskega državljanstva se je začel v dokumentih Evropske skupnosti pojavljati z letom 1961, sama ideja pa se je razvila že prej in prakticirala preko delovanja Sveta Evrope in Evropske skupnosti. Razvoj koncepta se deli v štiri faze. V prvi fazi se preko evropskih institucij uveljavijo temeljne človekove pravice in njihovo zagotavljanje vsem prebivalcem držav skupnosti. V drugi fazi so državljani držav članic pridobili politične pravice oziroma politično državljanstvo. S tem so pridobili aktivno in pasivno volilno pravico za volitve v Evropski parlament, kar se je zgodilo leta 1979. Pridobitev socialnih pravic označuje tretja faza razvoja, ki se zaključuje s podpisom Maastrichtske pogodbe, s katero je bila vzpostavljena neposredna vez med evropskimi institucijami in posamezniki. S četrto fazo razvoja koncepta se je ideja evropskega državljanstva institucionalizirala kot državljanstvo EU. Le-to naj bi državljanom omogočilo vzpostaviti skupno evropsko identiteto. Koncept državljanstva EU naj bi tako pozitivno vplival na demokratični primanjkljaj in tehnokratski značaj skupnosti, ki pesti Evropski parlament kot edino neposredno voljeno demokratično institucijo EU ter s tem dodatno zagotoviti demokratično legitimnost znotraj EU (Deželan 2007, 78–79).

3 AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO IN VOLITVE

Aktivno državljanstvo lahko opredelimo kot človekovo dejavnost, ki jo izvaja pripadnik določene države. Gre za različne družbene aktivnosti državljana vezane na določeno državo

ali v povezavi z državo, katere državljani so. Na primeru participacije državljanov na volitvah jih lahko razdelimo na volitve v organe, ki delujejo znotraj države (npr. volitve predstavnikov lokalnih skupnosti; volitve poslancev v Državni zbor) in volitve v organe, ki so del mednarodnih organizacij (npr. volitve slovenskih poslancev v Evropski parlament).

Za volitve v EP se aktivna volilna pravica v vseh državah članicah doseže z osemnajstim letom starosti, kar sicer ne velja v vseh državah članicah tudi za državne parlamentarne ali predsedniške volitve. Pasivna volilna pravica pa je v državah članicah določena različno. (Grad in drugi 2007, 232).

Julija 2006 je nastala Evropska listina aktivnega državljanstva, ki je rezultat skupnega dela FONDACA (Fondacija za aktivno državljanstvo) in Active Citizenship Network. Pri nastanku je s strani Slovenije sodeloval Pravno-informacijski center nevladnih organizacij (PIC). Listina vsebuje 20 členov in obsega: splošna načela, pravice pri vključevanju državljanov, obveznosti javnih institucij, uveljavitev in izvajanje. Zanimiva je opredelitev pravice do sodelovanja, kjer je zapisano, da ima vsak posameznik preko avtonomnih organizacij državljanov pravico aktivno sodelovati v javnem življenju. Torej je pravica aktivnega sodelovanja vezana izključno na avtonomno organizacijo državljanov. Kot je podano na uvodnih opombah listine, se izraz avtonomna organizacija državljanov uporablja namesto drugih obstoječih izrazov (organizacija civilne družbe, organizacija tretjega sektorja, neprofitna organizacija, itd.), ki se nanašajo na ekonomske, filozofske in etične elemente, ki trenutno še niso v celoti opredeljeni, saj razprava o tem še poteka. V tem delu ima listina vsebinsko in pravno omejitev, saj pojem avtonomne organizacije državljanov ni natančno pravno definiran. Omejitev in slabost te listine je tudi v tem, da je aktivno državljanstvo omejeno zgolj na avtonomno organizacijo državljanov (Evropska listina aktivnega državljanstva 2006).

3.1 Volitve v Evropski parlament

Opredelitev volitev pri tej točki je vezana na volitve v Evropski parlament, ki ga je Hans-Gert Pöttering, predsednik Evropskega parlamenta, pred volitvami leta 2009 opisal:

Evropski parlament je glas skoraj 500 milijonov evropskih državljanek in državljanov ... Evropsko predstavniško telo se je iz posvetovalne skupščine v

prvih letih evropske združitve razvilo v Evropski parlament, kakršnega poznamo danes. Evropska unija je sinonim za enkraten življenski in družbeni vzorec, ki temelji na enakopravnosti in solidarnem sožitju. Opira se na naše skupne vrednote, zlasti spoštovanje človekovega dostojanstva, svobodo, demokracijo in ravnanje v skladu z zakonom. Evropski parlament je glas, ki te pravice brani tudi onstran meja Evropske unije, povsod po svetu. Njegov glas ima moralni ugled in vpliv tudi v mnogih državah zunaj Evropske unije ... Izkoristite priložnost in dajte Evropi svoj glas, kajti Evropa je naša skupna prihodnost (Evropski parlament 2016a).

V Ustavnem pravu Evropske unije, ki so jo napisali Grad, Kaučič, Nerad, Ribičič in Zagorc, je Evropski parlament opredeljen kot geneza nastanka parlamenta. Ustanovljen je bil leta 1952 z imenom Skupščina Evropske skupnosti za premog in jeklo. Sledili sta dve novi skupnosti in skupščini. 1958 so vse tri skupnosti uvedle enotno skupščino, ki je sama sebe preimenovala v Evropsko parlamentarno skupščino. Današnje ime je dobil leta 1962. Pravno podlago za njegovo ustanovitev in delovanje ter njegove pristojnosti glede delovanja mu dajejo in določajo ustanovne pogodbe. Najprej je imel samo posvetovalno in nadzorno funkcijo. Evropski parlament ni bil izvoljen, sestavljen je bil iz delegatov parlamentov držav članic, ki so imeli dvojno funkcijo. Bili so poslanci v nacionalnih parlamentih držav članic, hkrati pa so bili od tam delegirani, da so opravljali tudi funkcijo evropskega poslanca. Evropski parlament se je tako jasno razlikoval od državnih parlamentov po: svojih pristojnostih, sestavi in načinu oblikovanja – delegiranja poslancev. Krepitev vloge evropskega parlamenta se je začela z uvedbo neposrednih volitev leta 1976. Prve volitve so bile izvedene 1979. Evropska unija ima svoje temeljne organe; Evropski parlament je eden izmed teh organov. Ostali organi so: Svet, Komisija, Sodišče in Računsko sodišče (Grad in drugi 2007, 215–245).

Volitve v Evropski parlament¹ potekajo v državah članicah Evropske unije, v vsaki posebej. S tem ko je Slovenija postala polnopravna članica, je dobila pravico in dolžnost sodelovanja pri oblikovanju in delu organov Evropske unije. Evropski parlament je edini organ Evropske unije, ki se oblikuje z neposrednimi volitvami. Slovenija je sprejela poseben zakon, vezan na

---

¹ Več pravnih virov, ki natančno pravno opredeljujejo volitve v Evropski parlament v Sloveniji v knjigi Predpisi o volitvah v Evropski parlament 2009. V knjigi je tudi celotno besedilo Zakona o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament (ZVPEP-UPB1) (Grad in drugi 2009).

te volitve – Zakon o volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament. Ta zakon ureja volilni sistem, volilno pravico, kandidiranje, glasovanje in ugotavljanje izida volitev. Slovenski kandidati za evro poslance so voljeni neposredno – na podlagi splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem. Cela Slovenija predstavlja eno volilno enoto, volilni sistem je proporcionalen s preferenčnim glasovanjem. Možnost preferenčnega glasu pomeni personalizacijo volitev, saj lahko volivci poleg stranke oziroma neodvisne liste glasujejo tudi za določenega kandidata (Državna volilna komisija 2016a).

Evropski parlament opravlja zakonodajno funkcijo, ki pa se razlikuje od zakonodajne funkcije parlamenta posamezne države. Razlike so v tem, da je državni parlament izvoljeno predstavniško telo ljudstva tiste države in je odraz načela ljudske suverenosti. Evropski parlament je sicer tudi izvoljen, a ne izvoli ga eno evropsko ljudstvo, temveč ljudstva vseh držav članic unije. Ljudstva držav članic v parlamentu niso predstavljena vsako posebej temveč skupaj. Predstavniki vseh ljudstev v EP oblikujejo skupno voljo ter sprejemajo odločitve, ki veljajo za vso EU. Geneza razvoja evropskega parlamenta verjetno še ni zaključena, šla pa je v smeri od predstavniškega telesa s šibkimi pristojnostmi, do organa, ki ima že večino funkcij in pristojnosti predstavniškega organa države, zakonodajno, nadzorstveno in volilno funkcijo, posebej pa je treba omeniti proračunsko pristojnost. Evropski parlament oziroma evropski poslanci nimajo pravice do zakonodajne iniciative, kar je jasna značilnost za poslance v parlamentih posameznih suverenih držav. Tudi pravni akti, ki jih sprejema Evropski parlament, niso zakoni, imenujejo se uredbe in direktive. Deluje lahko le v okviru pristojnosti, kot so določene v pogodbah (Grad in drugi 2007, 215–221).

V Sloveniji se poslanci Evropskega parlamenta volijo po proporcionalnem volilnem sistemu, na volitvah se glasuje o listah kandidatov, vsa država pa je ena volilna enota, v kateri se voli 8 poslancev. Volivec ima en glas, lahko pa odda tudi preferenčni glas, s katerim na glasovnici označi enega kandidata, ki mu daje prednost pred ostalimi kandidati na listi, za katero je glasoval (Krašovec 2007, 175).

Volivec lahko aktivno poseže v vrstni red kandidatov posamezne liste in lahko glasuje za kateregakoli kandidata. S tem se lahko zgodi, da se mandati ne delijo po vrstnem redu na listi, ampak je z liste izvoljen kandidat, ki je dobil največ preferenčnih glasov. A ta možnost aktivnega državljanstva je na koncu volitev vseeno deloma omejena. Za upoštevanje

preferenčnih glasov za posameznega kandidata velja, da mora kandidat, če želi dobiti mandat na podlagi preferenčnega glasu, presežati količnik, ki se izračuna tako, da se število vseh glasov oddanih za listo deli z dvakratnikom števila kandidatov na listi.

Volilni prag ni določen, saj že majhno število poslancev, ki se jih voli iz Slovenije, samo po sebi določa (relativno visok) dejanski volilni prag (Grad v Krašovec 2007, 176). Ker je cela Slovenija ena volilna enota, se posledično delitev poslanskih mandatov opravi na ravni cele države, z delitvijo med listami z uporabo d'Hondotove volilne formule. Upoštevajo se tudi preferenčni glasovi a le, če število teh glasov za posameznega kandidata presega količnik, ki je izračunan tako, da se število vseh glasov oddanih za določeno listo, deli z dvakratnikom števila kandidatov na listi (Krašovec 2007, 177). Ko so evropski poslanci enkrat izvoljeni, se lahko v Evropskem parlamentu povežejo v ideološko povezane politične skupine. Politične skupine, ki delujejo v EP niso neposredno odgovorne nobenemu volilnemu telesu (Deželan v Fink Hafner 2004, 94).

»V evropski parlamentarni strankarski areni od uvedbe neposrednih volitev močno prevladujeta socialdemokratska (PES) in krščanskokodemska (EPP-ED) politična skupina. S svojo številčnostjo in medsebojnim konstruktivnim sklepanjem koalicij (t.i. velika koalicija) delujeta notranje bolj usklajeno kakor manjše skupine« (Deželan v Fink Hafner 2004, 108).

Ena izmed temeljnih značilnosti evropskih volitev je precej nižja volilna udeležba od tiste na nacionalni ali lokalni ravni, kar še posebej velja za članice EU-2004. Nizka raven volilne udeležbe je alarmantna zaradi dejstva, da skupnost Evropski parlament, kot edini neposredno voljeni predstavniški organ, percipira kot glavni generator demokratične legitimnosti integracije in najpomembnejši dejavnik pri odpravljanju demokratičnega primankljaja (Deželan 2005, 2010a).

Posebnost evropskih volitev je v tem, da vsi kandidati za evropske poslance na volitvah ne tekmujejo med seboj v okviru celotne Evrope. Vnaprej je določeno točno število poslanskih mandatov, ki pripadajo posamezni državi članici. Kandidati za evropske poslance ene države na volitvah tekmujejo zgolj proti kandidatom, ki prihajajo iz iste države članice. Volivci države članice lahko volijo in izvolijo evropske poslance samo iz svoje države, nimajo pa možnosti vplivati na izvolitev ali neizvolitev evropskih poslancev iz neke druge države članice.

Posebnost evropskih volitev je v tem, da je cela Slovenija ena volilna enota, pri nacionalnih volitvah je drugače, Slovenija je v slovenskih parlamentarnih volitvah razdeljena na osem volilnih enot in dve posebni volilni enoti za volitve poslancev narodnih skupnosti (Državna volilna komisija 2016a).

Izvoljeni evroposlanci se v Evropskem parlamentu ne združujejo v nacionalne poslanske skupine temveč se večinoma (lahko ostanejo tudi nevezani) pridružijo ideološko oblikovanim političnim skupinam v EP. Slovenija izvoli osem poslancev v Evropski parlament. Kandidate lahko predlagajo politične stranke ali neodvisne liste. Po koncu volitev mandate deli državna volilna komisija. Potrditev mandata poslancev poteka na dveh nivojih. Najprej znotraj države, ko Državni zbor potrdi mandate – izvolitev evropskih poslancev. V nadaljnjem procesu tudi Evropski parlament potrdi mandate evropskih poslancev (Državna volilna komisija 2016a).

Volitve v Evropski parlament se sicer odvijajo po državah članicah, vendar pa v organ, ki ne obstaja v njih, temveč je zunaj njih in nad njimi ... Značilna za vse dosedanje volitve v Evropski parlament je nizka volilna udeležba, ki je sicer po državah različna, vendar pa praviloma precej nižja kot pri notranjih državnih parlamentarnih volitvah. Za ta pojav se iščejo vsi mogoči razlogi, vendar se zdi, da je glavni razlog v splošno priznanem demokratičnem deficitu delovanja evropskih institucij. V zavest evropskih volivcev se očitno še ni prebilo spoznanje, da ima Evropski parlament s svojo vlogo pri odločanju v Evropski uniji pomemben vpliv na življenje vsakega državljana Evropske unije (Grad in drugi 2007, 230).

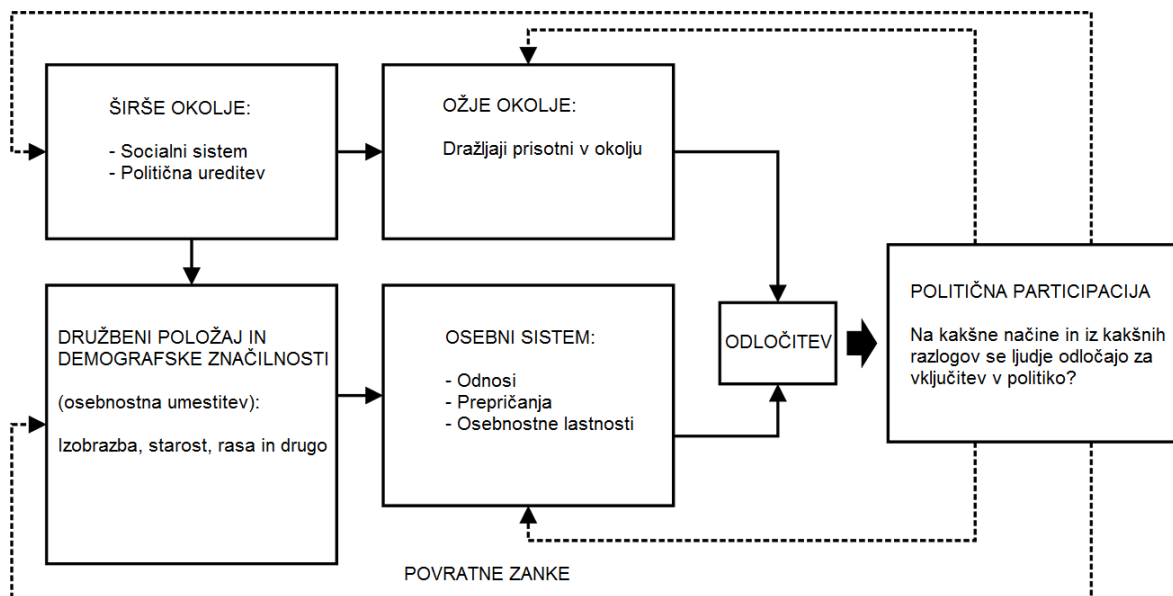
Strankarske organizacije, njihove povezave, orientacije, ideologije in interesi imajo osrednjo vlogo tudi v politični ureditvi EU. Politične stranke so v volilnih kampanjah glavni igralci na volitvah v nacionalne parlamente in v Evropski parlament. Kot glavni igralci, ki povezujejo vlade s parlamenti in parlamente z volivci, imajo stranke osrednjo vlogo v odnosih med ustanovami EU ter med nacionalno in EU ravni (Hix v Fink Hafner 2004, 166).

»Edina značilnost strank, ki se pretežno ohranja, je boj za oblast in nadzor nad upravno oblastjo.« (Fink Hafner 2001, 13).

3.2 Politična participacija

V zvezi s participacijo državljanov na volitvah želimo razumeti, zakaj so ljudje v določenih primerih politično aktivni in iz katerih razlogov se odločajo, da bodo opravili neko dejanje oziroma zakaj nekega drugega dejanja ne bodo opravili (Glej sliko 3.1). Čim bolj se osebo spodbuja v zvezi s politiko, večja je verjetnost, da bo sodelovala v političnih procesih, njena participacija bo globlja.

Slika 3.1: Analiza okoljskih in osebnih faktorjev, ki vplivajo na politično participacijo

(Vir: Milbrath in Goel 1982, 33).

Širše okolje posamezniku predstavljajo fizično okolje z naravnimi in nenaravnimi ovirami, socialna struktura skupnosti, kot tudi politična ureditev, v kateri posameznik deluje. Sem sodi stopnja modernizacije sociopolitičnih struktur in kulturnih vrednot.

Z modernizacijo konvencionalne politične participacije prevzemajo (poleg družine, vaške skupnosti in cerkve) pomembno vlogo institucije, kot so prostovoljske nevladne organizacije, politične stranke in druge vladne strukture. Milbrath ugotavlja, da imajo družbe z višjo stopnjo modernizacije tudi višjo politično participacijo (Milbrath 1982, 123–126).

Pri tem pa Huntington opozarja na možno politično nasilje. Do njega lahko privede prevelika razlika v razvoju politične institucionalizacije družbe, ki ne dohaja povišane družbene

mobilizacije, nastale s povečano urbanizacijo, izobraževanjem in razvojem množičnih medijev (Huntington v Milbrath 1982, 127).

Strankarski sistem in politične stranke imajo vpliv na samo participacijo družbe. Vloga političnih strank pri participaciji je velika. Višja kot je tekmovalnost med strankami, večja je verjetnost višje politične participacije državljanov. Po drugi strani pa lahko preveliko število političnih strank pri volivcih sproži zmedo in posledično negativno vpliva na participacijo (Milbrath 1982, 132–134).

Državljanom širše okolje predstavlja možnost za udejstvovanje politične participacije, kot tudi njena pravila in meje delovanja. Vpliv okoljskih dejavnikov na participacijo je mogoče spremeniti s spremembo politične ureditve in ustave družbe (Milbrath 1982, 143).

Ožje okolje oziroma dražljaji, ki jih posameznik prejema iz okolja, in dražljaji, ki ji posameznik zazna v okolju, so predpogoj za njegovo politično participacijo. Posamezniki se po številu potrebnih dražljajev za odločitev razlikujejo, kljub temu pa velja, da več kot posameznik prejme teh dražljajev, večja je verjetnost, da se bo politično udeleževal. Težnja posameznika za dojemljivost teh dražljajev iz okolja je višja pri ljudeh, ki imajo pozitiven odnos do politike. Za ljudi z nižjim zanimanjem za politiko in nižjo dojemljivostjo tovrstnih dražljajev je zelo pomemben osebni kontakt in neformalni pogovori o političnih temah, kar predstavlja pomemben dražljaj pri aktivni participaciji posameznika (Milbrath 1982, 35–37).

Z razvojem množičnih medijev so ti dražljaji dosegljivi večini državljanov, kar lahko predstavlja problem v prevelikem številu dražljajev, ki morebiti posameznika odvrnejo od politične participacije. Milbrath tukaj izpostavi pomembnost posameznikove zaznavne percepcije pomembnih oziroma nepomembnih dražljajev, ki jih upošteva ali ne. Sem sodijo tudi kampanje za spodbujanje volilne participacije (*getoutandvote*), ki se odvijajo pred volitvami, in naj bi aktivirale državljanke k udeležbi na volitvah.

Po Milbrathu tovrstni projekti do neke mere vplivajo na splošno politično participacijo družbe, kljub temu pa konkretnih dokazov oziroma raziskav o njihovi uspešnosti primanjkuje. Dražljaji oziroma sporočila s politično vsebino pri navadnih državljanih ne pritegnejo toliko

pozornosti kot drugi vsakodnevnimi dražljaji. Posamezniki, ki tovrstne dražljaje s politično vsebino prejmejo in zaznajo, bodo verjetneje tudi politično aktivni (Milbrath 1982, 38–42).

Družbeni položaj in demografske značilnosti so prav tako pomembni faktorji, ki vplivajo na politično participacijo posameznika. Bližje kot je posameznik družbenemu centru (center of society) oziroma družbenemu dogajanju, večja je verjetnost, da bo politično aktiven in obratno. Še posebej to velja za mlade državljane, ki jim bližina centra nudi večje možnosti za osebni razvoj, prepričanja in odnos do politike. Družbeni položaj posameznika je ponavadi povezan z bližino posameznika družbenemu centru. Ljudje z višjim družbenim položajem imajo večje možnosti pri aktivni politični participaciji, saj jim bližina družbenemu centru omogoča več interakcije v družbi in s tem poveča možnost političnih dražljajev v obliki informacij, razvijanju veščin in kompetenc za aktivno participacijo (Milbrath 1982, 86–92).

Izobrazba predstavlja enega najmočnejših dejavnikov, ki pozitivno vplivajo na aktivno politično participacijo. Milbrath izobrazbo povezuje z drugimi socialnimi značilnostmi posameznika. Z višjo izobrazbo ima posameznik ponavadi višji dohodek, boljši dostop do informacij in množičnih medijev, višji družbeni položaj in posledično bolj razvit čut za politiko. Pomemben dejavnik v povezavi z izobrazbo in družbenim statusom predstavlja zaposlitev (occupation) posameznika, kraj bivanja (ruralno ali urbano okolje), pa tudi posameznikova vključenost v različne družbene organizacije (Milbrath 1982, 98–111).

V mnogih raziskavah se je starost posameznika izkazala za pomemben dejavnik. Z odraščanjem participacija narašča, dokler ne doseže vrha v odrasli dobi posameznika, potem pa s staranjem participacija počasi upada. Največ razlike v politični participaciji glede starosti je pri manj izobraženih ljudeh, bolj izobraženi bodo verjetneje participirali, ne glede na starostno dobo. Najbolj apatično starostno skupino tako predstavljajo mladi državljani (Milbrath 1982, 114).

Pomemben je tudi *osebni sistem* posameznika, ki predstavlja osebno, notranje občutenje, odnose, prepričanja, osebne lastnosti, kulturne in jezikovne navade, tudi osebna etična in moralna načela. Vse to na koncu pripelje do odločitve ali se bo oseba odločila za politično participacijo ali ne in na kakšen način in iz katerih razlogov se bo odločila za vključitev v

politične in družbene procese. Če posameznika določene politične vsebine zanimajo, ima občutek družbene odgovornosti do politike ali politične stranke in se počuti učinkovitega (efficacious), je večja verjetnost njegove politične participacije. Pri mladih je pomembno, da sodelujejo v družinskih zadevah in pogovorih, saj s tem razvijajo občutek učinkovitosti in pomembnosti posameznika, pomembnega za kasnejše politično participiranje posameznika v družbi (Milbrath 1982, 43–61).

V *The Role of Persuasion Strategies in motivating Individual and Collective Action* so na osnovi analize ugotovili, da je potrebno uporabljati več virov, in sicer na način, da s koordiniranimi akcijami promovirajo aktivnosti, tako z uporabo množičnih medijev kot tudi z aktivacijo virov posameznikov. Hkrati pa je potrebno sistematično delovati na teh področjih, z iniciacijo in vzdrževanjem, torej stalnostjo aktivnosti. Potrebno se je zavedati, da delo promocije aktivnega državljanstva ni končano takrat, ko ljudje postanejo aktivni državljani v okviru svojih skupnosti in organizacij. Pomembno je, da se z aktivnostmi promocije aktivnega državljanstva zagotavlja kontinuiteta, da ljudje tudi v prihodnje ostanejo aktivni državljani in da ne gre samo za enkratno akcijo, temveč za proces, ki traja, ki vključuje stalno vzdrževanje, in zagotavlja trajno ohranjanje aktivnega državljanstva med državljani. (Snyder in drugi 2009).

Globalni volilni podatki iz 214 držav in teritorijev IDEA baze podatkov za obdobje 1945 do 2006 kažejo, da se udeležba na volitvah povsod po svetu zmanjšuje, hkrati pa postaja udeležba po državah vse bolj uravnotežena, manj je izrazito visokih in izrazito nizkih volilnih udeležb (Ellis in drugi 2006).

Longitudinalne raziskave kažejo na upad volilne udeležbe (Abrams in Aldrich 1982; Wattenberg 1998; Gray in Caul 2000; Macedo et al. 2005; Blais 2007), upad članstva in pogostosti aktivnosti v okviru političnih strank (Katz et al. 1992; Dalton 2005; Scarrow 2007), upadajo pa tudi stopnje navezanosti na politične stranke (Schmitt in Holmberg 1995) zaupanje v politike (Holmberg 1999) in v državne institucije (Crozier et al. 1975; Listhaug in Wiberg 1995; Daton 2004) (Kirbiš in drugi 2010).

3.2.1 Politična participacija mladih v Sloveniji

Državni zbor je leta 2010 sprejel Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, ki je predvideval pripravo in sprejem prvega nacionalnega programa za mladino. Kot ugotavlja Peter Debeljak, direktor Urada RS za mladino, se ključni odgovori na dileme in probleme, s katerimi se soočajo mladi v Sloveniji, skrivajo v posameznih sektorskih politikah. Zato je potrebno intenzivirati napore za krepitev mladinske razsežnosti znotraj njih. Opozoril je tudi na pomanjkanje tradicije v segmentu horizontalne mladinske politike v Sloveniji (Debeljak 2011, 5).

Za aktivno državljanstvo mladih je potrebno poznati mlade² in njihove potrebe na vseh področjih družbenega življenja in hkrati ustrezno prepoznati komunikacijske kanale, ki jih mladi uporabljajo, da se preko njih stopi v ustrezno interakcijo z mladimi, ki bo prispevala k večji aktivnosti mladih na področju aktivnega državljanstva, in seveda tudi v segmentu participacije mladih na volitvah. Mladi doživljajo status državljanstva drugače kot starejši in razumeti je treba, da delujejo izven konvencionalnih okvirjev aktivnega državljanstva (Lister in drugi 2003).

Analiza odnosa mladih do politike je nujna predvsem iz dveh razlogov. Prvič je potreben vpogled v politična stališča mladih kot elementa družbenega življenja in kot populacije, ki bo v prihodnosti prevzela odgovornost za vodenje družbe. Drugič je pomembno ugotoviti značilnosti njihove obstoječe participacije znotraj obstoječih političnih institucij in procesov, saj se na ta način identificirajo problemi integracije mladih v politično in družbeno življenje skupnosti (Ilišin v Deželan in Maksuti 2011, 96–97).

Mladi so družbena skupina, ki potrebuje primerna znanja za razvijanje kritičnega mišljenja in vodenja demokratičnih razprav pri reševanju problemov in sprejemanju odločitev. O tem govori tudi Svet Evrope, ki kot eno od temeljnih področij navaja izobraževanje za demokratično državljanstvo kot proces vseživljenskega učenja. Gre za skupek znanj, veščin in dejavnosti, ki so bile razvite v smeri pristopa od spodaj navzgor, tako so želeli pomagati mladim, učencem in odraslim, da se bodo aktivno vključevali v procese odločanja v svojih skupnostih in družbi (Škugor v Deželan in Maksuti 2011, 97).

---

² Več o politični socializaciji in politični kulturi mladih v Sloveniji je pisal Vlado Miheljak v Mladi kot subjekt in objekt politike v knjigi Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje (Miheljak 2002).

Izobraževanje za demokratično državljanstvo je zasnovano na večstranskem in procesno usmerjenem pristopu k izgradnji polnopravnega, aktivnega in odgovornega pripadnika politične skupnosti – demokratičnega državljana, ki vključuje politično, pravno, kulturno, socialno in ekonomsko ter evropsko in globalno razsežnost (Gutierrez v Deželan in Maksuti 2011, 97).

Mnogi avtorji poudarjajo, da je obdobje zadnjih dvajset let tisto, ki z nenehnimi spremembami premika tradicionalne stabilne meje državljanstva. Mladi z volilno pravico so del mladinske populacije, ki se sooča s številnimi izzivi. Obdobje tranzicije iz mladosti v dobo odraslosti se vse bolj podaljšuje. Zato prihaja do tega, da se odvija erozija tradicionalnih nastopov, načinov in vezi ter pojevanje smernic, ki so pred tem mlade spodbujale h konvencionalni obliki participacije. Vezano na evropske volitve se morajo mladi soočiti z novim evropskim institucionalnim političnim okoljem, v katerega se jih še ni uspelo socializirati. Čuti se demokratični deficit, deloma tudi zakonodajni deficit. Ob tem pa je problematičen tudi mladinski demokratični primankljaj, ki označuje problem pomankanja interesa mladine za javno in politično življenje ter vključevanje v le-to (Deželan 2009, 97–98).

Opozoriti velja na nov koncept evropskega strukturnega dialoga z mladimi. Koncept je sprejela Evropska Komisija 2008, ki temelji na resoluciji Sveta iz leta 2006 o participaciji in informiranju. Načrt Komisije pod D – demokracija, dialog in razprava (debate), je bil namenjen zlasti mladim, kot orodje za aktivno participacijo v evropskih odločevalskih procesih in krepitvi njihovega občutka pripadnosti evropskemu projektu. Strukturni dialog je eden izmed instrumentov, ki prispevajo k doseganju tega cilja. Poseben poudarek je bil posvečen medsebojni komunikaciji z mladimi, krepitvi partnerstva med institucijami EU in mladimi, vključevanju mladih iz socialno šibkejših okolij, krepitvi in razširitvi razprav, vključevanju Mladinske politične agende in na koncu tudi valorizacija in ocena rezultatov aktivnosti (Evropska komisija 2016).

Poročilo Evropsko sodelovanje na področju mladine 2002–2009, ki ga je pripravil MSS, je podalo nekaj priporočil različnim uradom in organizacijam:

- Uradu Republike Slovenije za mladino priporoča izboljšavo internetne strani, saj je najpomembnejše sredstvo komunikacije mladih prav internet.

- Urad Republike Slovenije za mladino želi spodbuditi finančno podporo določenih projektov (npr. Evropski teden mladih 2008) in jasnejšo označitev projektov iz razpisov. Prav tako naj se pripravijo delavnice, kjer se bodo ustrezno informirali za pristop k projektom, zlasti na pravilno izpolnjevanje projektne dokumentacije.
- Uradu Republike Slovenije za mladino priporočajo sprotno obveščanje mladinskih organizacij o novostih glede odprte metode koordinacije.
- Nacionalni agenciji programa Mladi v akciji predlagajo izboljšavo internetne strani, ki bo uporabnikom bolj prijazna in izdelavo mailing liste za lažje in učinkovitejše informiranje.
- Mladinskemu svetu Slovenije predlagajo izboljšanje področja informiranja in pomanjkanja vezi med MSS in lokalnimi mladinskimi sveti ter izboljšave na tehnični podpori in pomoči na področju birokracije. Ob vsem že omenjenem pa predlagajo še mreženje skozi ustrezne informacijske kanale.
- Mladinskemu svetu Slovenije predlagajo izboljšave na področju vsebinske podpore, predvsem začrtanje ciljev in smernic, pridobivanja novih članov, odprte metode koordinacije in orodja za spodbujanje le-te.

Priporočila za organizacija članice MSS so usmerjena v smeri izboljšav organiziranosti znotraj organizacij članic in boljši prenos informacij med člani in ustrezno izobraževanje (Arnuš 2009).

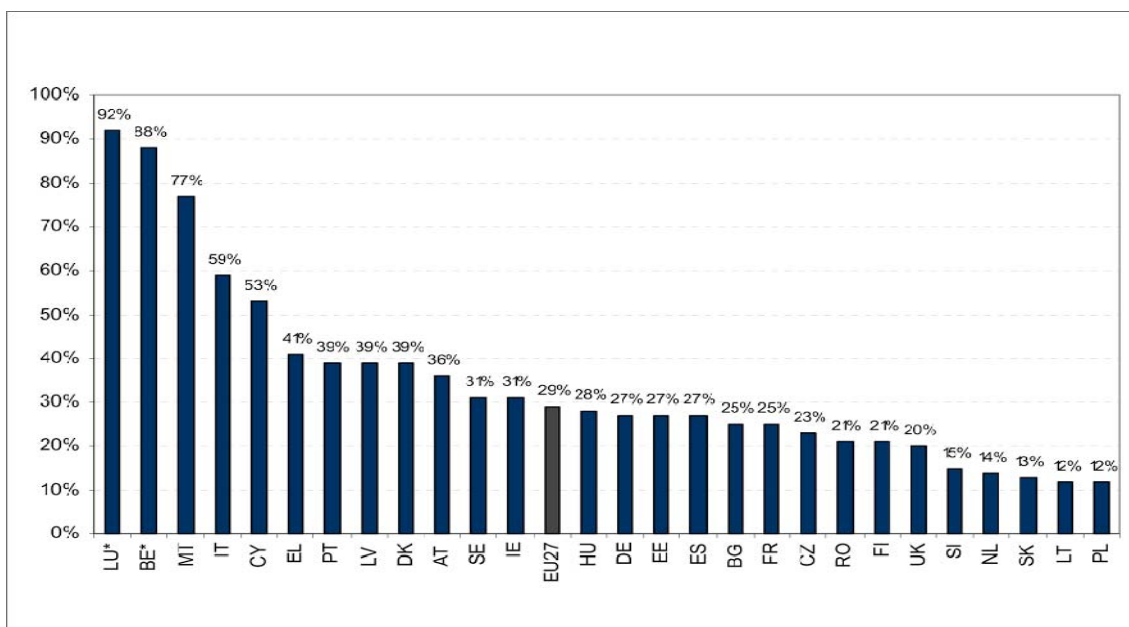
»Da se lahko mladi dejavno vključijo v politično in družbeno življenje, potrebujejo razvoj kritičnega mišljenja, razvoj vrednot, odnosov in politično pismenost oziroma poznavanje osnovnih dejstev in razumevanje konceptov« (Sardoč 2014, 134–135). Omeniti velja članek Deželana in Maksutija *The Relevance of Higher Education in Slovenia for Creating Virtuous Citizens and Working Democracy: An Underexploited Source?* v delu *Citizenship, Democracy and higher education in Europe, Canada and the USA*, kjer najdemo razmišljanje o tem, da je potrebno dati poudarek tudi na zavestne procese učenja za pridobivanje ustreznega znanja, ki je potrebno za udejanjanje vloge kompetentnega aktivnega državljana (Deželan in Maksuti 2014).

Prav tako bi omenili razmišljanja Ulejeve o neenotnosti v politični participaciji mladih: »Zaradi relativno visokega odstotka izobraženih in dobro obveščenih oseb med mladimi je pozitiven, nevtralen ali negativen odnos mladih do političnih institucij družbe in do

družbenega sistema pomemben kazalec legitimnosti teh institucij in sistema« (Ule 1988, 79). Narat je dodatno ocenila, da upadanje zanimanja za politiko med mlado generacijo predstavlja potencialno grožnjo temeljem demokracije (Narat 2011). Z vidika politične participacije je v Sloveniji volilna udeležba zelo različna, glede na to za katere volitve gre. Pri tem je razvidno, da je zanimanje volivcev za udeležbo na evropskih volitvah izrazito majhno (glej Graf 2.1). Udeležba volivcev na evropskih volitvah je bila občutno nižja. Edina podobnost med volitvami je morda v tem, da je v vseh primerih viden trend zmanjševanja udeležbe volivcev na volitvah in da je zmanjševanje udeležbe volivcev na volitvah bolj izrazito v zadnjih letih. Čeprav gre za relativno poenostavljeno primerjavo, lahko iz tega sklepamo, da je z vidika volitev v Sloveniji manj aktivnih državljanov.

Udeležba mladih, v starostni skupini 18–24 let v Sloveniji, na volitvah v Evropski parlament leta 2009 (glej Graf 3.1 in Tabela 3.1), je bila izredno nizka, 15 %, kar je občutno slabše od evropskega povprečja starostne skupine 18–24 let, ki je 29 %. Slabšo udeležbo na evropskih volitvah med mladimi volivci so imele samo še Nizozemska 14 %, Slovaška 13 %, Litva 12 % in Poljska 12 %.

Graf 3.1: Udeležba na volitvah v Evropski parlament 2009 po državah, za starostno skupino 18–24 let

Vir: Eurobarometer (2016c).

Generalni Direktorat za komuniciranje Evropskega parlamenta je v povolilni raziskavi, ki jo je opravil od 12. junija do 6. julija 2009, ugotavljal razloge, ki so motivirali mlade v starostni skupini od 18–24 let, da so se odločili participirati na volitvah v Evropski parlament 2009 (Eurobarometer 2016c). Ugotovitve so, da se je 46 % mladih za udeležbo na volitvah odločilo iz razlogov, ki so vezani na ekonomsko rast. 41 % mladih v starosti 18–24 let je odšlo na evropske volitve zaradi razlogov, ki so v povezavi z nezaposlenostjo. 23 % mladih je odšlo na volitve zaradi razlogov vezanih na vlogo EU na mednarodni sceni. Da so volili, so 21 % mladih spodbudile stvari v povezavi z evropskimi institucijami, njihovimi pooblastili in kompetencami. 18 % mladih je odšlo na volitve zaradi boja proti klimatskim spremembam; 18 % mladih skrbijo imigracije in 17 % kriminal; 16 % mladih je odšlo na volitve, ker verjame v evropske vrednote in identiteto. 14 % mladih je volilo iz razlogov, ki so v povezavi z enotno valuto in evrom; 14 % je povezanih z razlogi inflacije; 13 % zaradi energetskih razlogov; 11 % mladih je odšlo na volitve zaradi razlogov, ki so vezani na prihodnost upokojencev. 10 % mladih je odšlo na volišče brez posebnega razloga, spontano; 10 % zaradi razlogov v povezavi s kmetijstvom; 10 % zaradi razlogov v povezavi s terorizmom in 9 % zaradi skrbi po varni hrani.

Tabela 3.1 Udeležba na volitvah v Evropski parlament 2009, prerez po državah in starosti

	TOTAL	18-24	Diff.	25-39	40-54	55+
PT	37%	39%	+2	34%	35%	39%
LU#	61%	62%	+1	60%	62%	60%
MT	79%	77%	-2	82%	75%	80%
BE#	60%	66%	+2	62%	62%	60%
CZ	28%	23%	-5	29%	28%	28%
IT	65%	59%	-6	66%	65%	66%
CY	59%	53%	-6	41%	60%	71%
SK	20%	13%	-7	17%	20%	23%
RO	28%	21%	-7	18%	28%	36%
HU	36%	28%	-8	39%	37%	38%
LT	21%	12%	-9	15%	19%	29%
AT	46%	36%	-10	44%	47%	51%
EL	63%	41%	-12	43%	51%	62%
PL	25%	12%	-13	20%	26%	30%
SI	28%	15%	-13	16%	22%	41%
EU27	43%	29%	-14	36%	44%	50%
BG	39%	25%	-14	31%	39%	46%
SE	46%	31%	-15	41%	40%	53%
LV	54%	39%	-15	48%	54%	62%
UK	35%	20%	-15	17%	38%	52%
FR	41%	26%	-16	29%	40%	49%
DE	43%	27%	-16	46%	40%	49%
EE	44%	27%	-17	39%	44%	61%
ES	45%	27%	-18	34%	52%	49%
FI	40%	21%	-19	32%	36%	60%
DK	60%	39%	-21	50%	62%	66%
NL	37%	14%	-23	23%	40%	46%
IE	59%	31%	-28	56%	63%	68%

Member States where voting is compulsory.

(# Države članice, v katerih imajo obvezno volilno udeležbo; TOTAL-skupaj; Diff.-razlika.)

Vir: Eurobarometer (2016c).

Tabela 3.2 Primerjava volilne udeležbe med volitvami v Evropski parlament in volitvami v nacionalne parlamente

	EE 2009	National election	Diff.
LU#	92%	69%	+23
MT	77%	56%	+21
BE#	88%	73%	+15
IT	59%	51%	+8
SE	31%	26%	+5
LV	39%	35%	+4
DE	27%	23%	+4
EE	27%	28%	-1
IE	31%	33%	-2
HU	28%	31%	-3
BG	25%	29%	-4
UK	20%	26%	-6
PT	39%	47%	-8
EU27	29%	38%	-9
CY	53%	67%	-14
FR	25%	39%	-14
CZ	23%	37%	-14
PL	12%	27%	-15
AT	36%	53%	-17
ES	27%	47%	-20
FI	21%	42%	-21
EL	41%	64%	-23
SI	15%	39%	-24
DK	39%	65%	-26
NL	14%	43%	-29
RO	21%	53%	-32
SK	13%	51%	-38
LT	12%	56%	-44

Member States where voting is compulsory.

(# Države članice, kjer je volilna udeležba obvezna; EE2009 – volitve v Evropski parlament 2009; National election – volitve v državni zbor)

Vir: Eurobarometer(2016c).

Glede na rezultate v zgoraj prikazanih grafih in tabelah smo želeli opraviti intervju z nekom, ki je bil neposredno vključen v proces volitev v Evropski parlament. V ta namen je bil opravljen intervju z gospo Tadejo Cankar Davanzo, ki je bila leta 2009 kandidatka na volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament, na Neodvisni listi za pravice bolnikov. To je bila prva neodvisna lista, ki je kadarkoli nastopila na volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament. Pogovor je potekal v zvezi s participacijo mladih na volitvah in splošno o aktivnem državljanstvu mladih ter o komunikacijskih kanalih v interakciji z mladimi.

Cankar Davanzo je ocenila, da politika mladih večinoma ne zanima, da jih posledično zato ne zanima udeležba na volitvah. Ocenjuje, da imajo mladi večinoma odklonilen odnos do politike in politikov, ki jih pogosto posplošeno ocenjujejo, da država in politiki ne naredijo nič za navadne ljudi, da samo pobirajo davke, da kradejo in da državni denar slabo oziroma

nekoristno porabljajo. Nadaljuje, da mladi tak negativen odnos do politike čutijo tudi zaradi tega, kar sami doživljajo in zaradi težav, s katerimi se soočajo: pomanjkanje delovnih mest za mlade, stanovanjske težave, zdravstvo in čakalne dobe, sodstvo s sodnimi zaostanki ter občutek, da veliki kriminalci nikoli ne končajo v zaporih. Glede komunikacijskih kanalov, s katerimi bi najlažje in najučinkovitejše dostopali do mladih, z njimi vzpostavili interakcijo in komunikacijo, je njeno mnenje, da so najučinkovitejši internet z vsemi oblikami in tehnologijami, ki omogočajo prenos podatkov, slike, zvoka, videa in mobilni telefon. Za širše in splošno posredovanje informacij je zelo učinkovita tudi televizija, ki sicer nekoliko izgublja na pomenu. Še bolj pa izgubljajo pomen tiskani mediji. Glede osebnega stika je obseg dosega manjši in je učinkovit v krogu družine, med bližnjimi prijatelji in partnerji v osebem življenju.

Cankar Davanzo meni, da mladi in ljudje nasploh slabo poznajo institucije EU in področja delovanja, še posebno podrobne postopke odločanja znotraj inštitucij. Mladi, ki študirajo, po njeni oceni nekoliko bolje poznajo EU vsebine, predvsem tiste, ki jih konkretno zanimajo, kot na primer program Erasmus, ker v njemu vidijo nekaj, kar je lahko koristno za njih osebno. Po njeni oceni mladi podrobnega delovanja inštitucij EU ne poznajo. Da EU doživljajo kot zelo birokratsko organizacijo, ki deluje in se odziva izredno počasi. Omenila je primer begunske krize in odzivnost EU nanjo; zlasti nesposobnost hitrega in učinkovitega odzivanja nanjo. Meni, da tisi mladi, ki to spremljajo, vidijo EU in njene institucije kot relativno nesposobne najti skupno evropsko rešitev (Cankar Davanzo 2016).

Opravljen je bil tudi intervju z nekdanjim predsednikom MSS Kamalom Izidorjem Shakerjem, ki je poslanec v Državnem zboru in predsednik Odbora za evropske zadeve. Meni, da je udeležba na volitvah pomembna, saj je to eno ključnih orodij, kjer mladi dobijo priložnost za izvolitev svojih predstavnikov v eno od evropskih institucij in da je udeležba (predvsem mladih) na volitvah prenizka.

Ocenjuje, da je zavedanje vseh strani udeležencev o tem, kako pomemben proces so volitve, in da vsak glas šteje, prenizko. Ozaveščenju mladih in spodbujanju njihovega večjega vključevanja v politično življenje bi morale več časa posvetiti tudi javne oblasti in vsi, ki so vpleteni v javno življenje. Politika po njegovem mnenju še kako vpliva na življenje vseh generacij. Mlade bi morali pri aktivnem državljanstvu spodbujati vsi. Najprej družina, nato

okolje, v katerem se mladi gibljejo, kot je šola oziroma izobraževalne institucije ter tudi javnost – mediji, ki prav tako oblikujejo mnenje in spodbujajo oziroma odvrtaajo mlade od aktivnega državljanstva.

Ocenjuje, da se za aktivno državljanstvo mladih na vseh ravneh (nacionalni, EU in globalno) nameni veliko sredstev, a kljub temu ni pravih rezultatov. Meni, da bi bilo potrebno razmisliti o drugačnih metodah, možnostih in alternativah, ki bi mladim približali aktivno udejstvovanje v političnih procesih. V zvezi z mladimi in volitvami v Evropski parlament je ocenil, da je EU še vedno (pre)daleč od mladih, tam nekje za bruseljskimi stenami. To velja tudi za ljudi, ki so izvoljeni v Evropski parlament. V zvezi z aktivnim državljanstvom in vlogo mladinskih nevladnih organizacij je ocenil, da je njihova vloga velika in celo večja, kot bi si jo sami pripisali in večja, kot jim jo pripisuje država. Po njegovem mnenju demokratično organizirane mladinske nevladne organizacije že v svojem osnovnem bistvu spodbujajo aktivno državljanstvo (Shaker 2016).

Nina Stankovič, nekdanja predsednica dveh političnih podmladkov in sedaj tiskovna predstavica parlamentarne politične stranke DeSUS, je v intervjuju ocenila, da je volilna udeležba med mladimi nizka, tako na evropskih volitvah kot nasploh; po njenem mnenju zato, ker so mladi vedno bolj apatični, nimajo občutka, da lahko kaj pripomorejo, na kar še posebno vplivajo mediji, resničnostni šovi in plehke medijske vsebine. Živimo v hitrem svetu, nihče se ne pogloblja v vsebine novic. Mladi se počutijo na nek način odrinjeni, problem je s službami, plače so slabe.

Ocenjuje, da so mladi v nekem začaranem krogu in da imajo občutek, da se jim godi krivica. Meni, da je naša generacija mladih prva generacija v novejši zgodovini, ki naj bi živela slabše od svojih staršev. Nadaljuje, da je kljub možnostim potovanj, odprtosti meja in Erazmusu, ki omogoča študijske izmenjave v tujini, slovenska mladina preveč zaprta v primerjavi z drugimi. Misli, da imamo kot narod komplekse, kar se še posebej odraža pri mladih (Stankovič 2016).

Zanimive so ugotovitve kanadske raziskave *The Active Child Citizen: lessons from Canadian Policy and the Children's Movement*, v katerih opozarjajo na odnos odraslih do otrok in mladostnikov. Opozarjajo, da dajejo večji poudarek legitimnosti vezani na varovanje pravic

otrok kot legitimni pravici otrok do participacije; tudi zato ker se predpostavlja, da so pravice do participacije vezane na odločanje z razlogi racionalnost in avtonomnost, pri otrocih oziroma mladostnikih še izvzete. Da bi razumeli, v katero smer se bo usmerilo aktivno državljanstvo mladih, je potrebno prisluhniti mnenjem mladih in videti, kako mladi razmišljajo (Stasiulis 2002).

Mladi v Sloveniji se manj konvencionalno politično udeležujejo kot mladi v EU, občutno manj se zanimajo za politiko in pripisujejo politiki nižji pomen v svojem življenju, a v nasprotju z mladimi v EU slovenska mladina dosega sorazmerno visoko raven protestne politične participacije, ki v zadnjih dveh desetletjih narašča. Po podatkih raziskave Mladina 2013, 15 % mladih pravi, da njihov glas »zelo« ali »nekoliko« vpliva na državne institucije. Bolj izobraženi, starejša mladina, mladi z bolj izobraženimi starši in mladi, ki živijo v urbanih naseljih, izkazujejo višje zanimanje za politiko (Zorko 2015).

»Če pojem državljanstva razumemo z ekonomskega, kulturnega, družbenega vidika in ne več samo kot politično ali pravno raven oziroma status, potem lahko vse skupaj povežemo z aktivnim državljanstvom. Pri mladih, še posebej šolajočih, je zelo težko razlikovati med politično participacijo in participacijo v družb« (Sardoč 2014, 131–133).

Nizka stopnja participacije mladih se nanaša predvsem na konvencionalno politiko (formalno, institucionalno, strankarsko politično participacijo), mladi ne uporabljajo več konvencionalnih kanalov politične participacije, temveč posegajo po novih, neposrednih, individualiziranih oblikah participacije (Flere in Kirbiš 2010).

3.3 Predlogi za izboljšavo politične participacije

V literaturi politične participacije je zaznati pomanjkanje konkretnih predlogov z rešitvami. Večinoma predlogi izboljšav izhajajo iz dobrih praks specifičnih okolij, kar pa ne zagotavlja, da bo ta rešitev učinkovito delovala tudi v drugem okolju. Najpogosteje izražen predlog s strani predstavnikov oblasti (stakeholders) za dvig participacije mladih na volitvah je izboljšanje državljske vzgoje in demokratične kulture v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah. S tem bi izboljšali politično pismenost mladih in demokratično kulturo, kar bi mladim omogočilo povezavo in prepoznavo političnih tem v njihovem okolju in vsakdanjem življenju. Kot drugi najpogostejši predlog so izpostavili izboljšanje samih institucij predstavnške demokracije, političnih strank in volilni sistem. S tem bi omogočili boljšo

dostopnost mladim do ključnih institucij in informacij, potrebnih za aktivno politično participacijo.

Predlog za izboljšanje je tudi zmanjšanje birokratizacije institucij, izboljšave so prav tako potrebni komunikacijski kanali med mladimi in politiki. Pomembne so še nevladne organizacije, ki delujejo na področju mladine. Povečati in okrepiti njihovo število in delovanje na področju mladine bi pripomoglo k višji participaciji mladih (Deželan 2015, 98–99).

K pripravi mladih na demokratično življenje ima pomembno vlogo politična pismenost (political literacy). Obstaja potreba po razširitvi državljske vzgoje tudi izven šolskih klopi. Mladim je potrebno zagotoviti praktične možnosti in pridobitev izkušenj iz demokratičnega življenja državljanov. S tem bi pridobili pomembne državljske vrline tako znotraj formalnih izobraževalnih okolij kot tudi v lokalnem domačem okolju. Izpostavljena je pomembnost redefinicije samega izobraževanja in prakticiranja državljanstva.

Redefinicija vzgoje državljanstva vključuje formalne in neformalne metode učenja, kar bi mladim omogočilo lažje razviti lastno demokratično držo in vrednote, potrebne za aktivno participacijo v družbi. Pomanjkanje primernih strokovnih izobraževanj in izpopolnjevanj učiteljev na področju aktivnega državljanstva in participacije prav tako predstavlja problem. V ta namen je potrebno vzpostaviti stabilno financiranje izobraževalnih programov kot tudi sam razvoj tovrstnih specifičnih programov izobraževanja učiteljev in primernih načinov za predajo znanja do mladih. Vse to je pomembno in v pomoč učiteljem pri vzpostavitvi primerne okolja za priučenje državljanstva kot demokratične kulture (Deželan 2015, 100).

Na tem mestu naj omenimo nekaj primerov dobre prakse participativnih demokratičnih mehanizmov za spodbujanje mladih pri politični participaciji:

- *Lokalni mladinski svet* predstavlja mladim v lokalnem okolju prostor za razvijanje demokratične kulture v praksi in preko sveta tudi moč vplivati na lokalno politiko v zvezi z mladinsko tematiko. Lokalni mladinski svet je velikokrat finančno zapostavljen s strani lokalnih oblasti, kar posredno pomeni vpliv politike na lokalno mladino, zato bi bilo to potrebno regulirati z demokratičnimi instrumenti, kot so neposredne volitve v lokalni mladinski svet in transparentno financiranje njegovega

delovanja s strani lokalnih oblasti.

- *Nacionalni mladinski parlament* lahko pomembno pripomore k dvigu demokratične kulture mladih. Za to je potrebno zagotoviti primerno podporo, tudi v obliki dodatnih usposabljanj mladih v smeri predstavniške demokracije. S pomočjo socialnih medijev in internetnih orodij se lahko uporabi za lažjo participacijo mladih v nacionalnih in lokalnih odločevalskih procesih. S tem bi lahko mladi podali neposreden odziv odločevalcem glede določene tematike.
- *Mladinska sodišča*, kjer bi mladi lahko v varnem javnem okolju izpostavili teme in probleme in izkusili enega izmed demokratičnih procesov, sicer s prisotnostjo odraslih, ki pa bi bili izključno v svetovalni vlogi.
- *Redne raziskave mnenj mladih* imajo pomembno vlogo pri izboljšanju demokratičnih procesov. Z zbiranjem informacij in mnenj mladih posameznikov glede določene teme je dejansko potrebnega več napora kot za same volitve, vendar imajo prednost v tem, da lahko vsak posameznik poda svoje lastno mnenje glede določene zadeve ali teme.
- Vzpostavitev mehanizmov, ki bi v procesu oblikovanja politik pripomogli k vključitvi mladih, kot večkrat zastopljene starostne skupine, in k lažjemu ocenjevanju učinkov novih politik na mlade.
- *Informiranje volivcev in izobraževalne kampanje* za volivce o volitvenih procesih s pomočjo različnih komunikacijskih kanalov tudi pripomorejo k večji politični participaciji mladih. Tovrstna izobraževanja morajo biti ciljno usmerjena s primerno literaturo in samim pristopom do mladih. Predstavniki mladih in strokovnjaki na področju mladine bi morali biti vključeni v celotnem postopku izobraževanja, le tako se lahko zagotovi vpliv mladih in njihova perspektiva pri tovrstnih izobraževanjih. Poseben pomen pri povišanju politične participacije med mladimi imajo izobraževalni programi, ki so usmerjeni v samo delovanje političnega sistema. Le-ti bi morali imeti svoj lasten komunikacijski kanal za podajanje informacij mladim.

Kandidatka na volitvah v evropskih parlamentarnih Tadeja Cankar Davanzo meni, da bi mlade najlažje spodbudili k aktivnemu državljanstvu na način, da bi jim ponudili vsebine, ki jih zanimajo in se jim zdijo pomembne ter da bi se pri tem uporabilo tiste komunikacijske kanale, ki so mladim blizu in jih dnevno uporabljajo (internet in mobilni telefon). Za splošno informiranje pa bi se uporabilo televizijo (Cankar Davanzo 2016).

Glede komunikacijskih kanalov za spodbujanje aktivne participacije in udeležbe na volitvah pri mladih je poslanec Kamal Izidor Shaker ocenil, da so družbena omrežja eden od pomembnih kanalov ozaveščanja mladih o pomembnosti participacije. Pa vendar je bil mnenja, da na spodbujanje participacije pri mladih še vedno najbolj vpliva družba, klasični mediji in tudi temu namenjene vladne in nevladne organizacije (Shaker 2016).

V zvezi s spodbujanjem volilne participacije mladih na volitvah je ocena Nine Stankovič, da bi se dalo mlade najlažje aktivirati, če se jim omogoči potovanja, izobraževanja v okviru evropskih programov za mlade in različna druga specifična izobraževanja, tečaji, seminarji. Povedala je, da je tudi sama pri svojem delu v podmladku stremela k temu, da bi imela čim več mladih angažiranih tako, da bi nekam šli, se nekaj naučili in prišli nazaj z novimi dobrimi praksami. Ocenjuje, da je potrebno mlade pridobiti na začetku, ne z okroglimi mizami, ampak z neformalnimi srečanji, pikniki, športnimi aktivnostmi in kasneje tudi s projekti. Meni, da se mlade lahko motivira z različnimi aktivnostmi, ki omogočajo medsebojno spoznavanje in sklepanje prijateljstev. Kot obliko stalne komunikacije znotraj podmladka je omenila facebook in nove informacijske tehnologije. S pomočjo teh komunikacijskih kanalov so lahko debatirali s širokim krogom ljudi ter bili v stalni komunikaciji. Omenila je, da lastne stranke včasih izkoristijo podmladke, da lahko javnosti pokažejo ali izpostavijo določeno temo na nekoliko bolj provokativen način, kot bi si to lahko privoščile same stranke. Stankovičeva meni, da če želimo, da so ljudje aktivni in to večinoma na podlagi prostovoljnosti, jim je treba to na nek način povrniti (npr. da omogočimo usposabljanje doma ali v tujini). Sama je tako peljala skupino mladih na usposabljanje v Izrael.

Meni, da bi lahko učinkovito spodbujali participacijo mladih tudi z uvedbo predmeta v osnovni šoli, ki bi dal mladim osnovna znanja glede tega, kako država deluje, še bolj pomembno pa se ji zdi, da bi mladi vedeli, da smo mi država. Najboljši način vidi v dobrem vzoru politikov in odraslih. Po njenem mnenju se mora politika vrniti v pozicijo, da služi državljanom, da se politiki zavedajo, da upravljajo naša življenja in da so na poziciji zaradi nas, ljudi. Prepričana je, da je Slovenija kot država izgubila svoj fokus. Meni, da moramo najprej narediti nekaj za mlade, da občutijo državo, da država skrbi za njih in da niso pozabljeni. Ob tem Stankovičeva opozori tudi na to, da se starostna meja mladih dviguje, da so danes mladi še do 35. leta starosti, določene države so to mejo dvignile na 39 let.

Glede učinkovitosti komunikacijskih kanalov za spodbujanje volilne participacije mladih je njena ocena, da pri nas v primeru volitev največ pomeni stisk roke oziroma osebni stik, na vseh ravneh volitev, znotraj organizacij, na nacionalni ali lokalni ravni, tudi med mladinskimi politiki, v podmladkih. Po njeni oceni so pomembni formalni in neformalni pristopi in pristop od spodaj navzgor ter družbena omrežja, ki so v velikem porastu. Pri tem navede podatek, da je zlato pravilo twiterja za politike, da mora biti 80 % vsebine tvitov zasebne narave in ne politične – pokaži, da si človek. Postavlja vprašanje: »Če so mladi, ki so politično aktivni državljani znotraj strank, tako tihi, kako je potem šele z ostalimi mladimi?« Glede splošnega razumevanja politike s strani mladih je mnenja, da mladi politiko razumejo vedno manj, predvsem na račun poplave površnih informacij, hitrega načina življenja, nepoglobljenih vsebin, kot da je splošna javnost padla v neko »vsegliharstvo«, da so vsi barabe, da nihče nič ne dela. V resnici v Sloveniji živimo povprečno zelo dobro. Po njenem mnenju slovenska mentaliteta majhnosti in nepomembnosti v kombinaciji s politiki, ki stalno zastupljajo ozračje z zgodovino, mladih ne zanima. Zdi se ji, da svet vrtijo oglaševalci, šteje samo klikabilnost, pomembne so afere, resne teme so postavljene v ozadje ali površno obdelane. Meni, da bomo morali vsi skupaj prispevati za boljši jutri (Stankovič 2016).

4 PROJEKT »TOREJ MISLIŠ, DA VEŠ VSE? II«

4.1 Splošno o projektu

Projekt »Torej misliš, da veš vse? II« je organiziral in izvedel slovenski nacionalni partner zavod Movit v okviru Eurodeska. Zavod Movit finančno podpirata Evropska komisija in Urad RS za mladino. Eurodesk je brezplačni informativni servis Evropske komisije, ki je namenjen mladim in osebam, ki delajo z mladimi, mladinskim informatorjem, učiteljem, socialnim delavcem in drugim. Eurodesk sestavlja podporna in koordinacijska pisarna v Bruslju, enaintrideset nacionalnih Eurodesk partnerjev ter več kot devetsto regionalnih in lokalnih partnerskih mladinskih organizacij (Eurodesk 2016b).

Zavod Movit je zavod za razvoj mobilnosti, ki organizira in vodi Eurodesk v Sloveniji. Poleg tega je Movit tudi nacionalna agencija programa Erasmus + in Erasmus + Mladi v akciji ter tudi podporni center za SALTO YOUTH za Jugovzhodno Evropo (Movit).

Projekt »Torej misliš, da veš vse? II« predstavlja nadgradnjo in nadaljevanje prvega projekta »Torej misliš, da veš vse? I, ki je nastal in se izvajal v letu 2008. To je bil projekt namenjen ozaveščanju mladih o EU in evropskih priložnostih za mlade v letu 2008. Eurodesk je projekt izvajal leta 2008, v sodelovanju s tremi partnerji: Celjskim mladinskim centrom, Mladinskim centrom Nova Gorica in Zavodom Regio iz Krškega. Izvajal je delavnice, na katerih je sodelovalo 215 dijakov. Vsebinsko so v okviru delavnic ozaveščali dijake o EU in priložnostih, ki jih ponuja mladim, o možnostih in kanalih za posredovanje svojega mnenja ter o evropski mladinski politiki. V letu 2009 je sledil projekt »Torej misliš, da veš vse? II«, vsebinsko je bil nadgrajen v smeri ozaveščanja mladih o EU in prihajajočih evropskih volitvah ter spodbujanja aktivnega evropskega državljanstva. Mlade so želeli aktivno informirati o pomenu evropskega parlamenta in v zvezi s tem tudi o pomenu udeležbe na evropskih volitvah. Usposobili so devetnajst vodij delavnic iz dvanajstih različnih organizacij, ki so v aprilu in maju 2009 izvajale delavnice z mladimi v Celju, Krškem, Mariboru, Murski Soboti, Novem mestu, Novi Gorici, Slovenskih Konjicah in Šentjurju (Eurodesk 2016c).

Namen projekta je bil med mladimi spodbuditi razmišljanje in razpravljanje o Evropski uniji, tudi o njeni prihodnosti ter zavedanje o vpetosti Slovenije v evropski prostor. Za dosego tega je bilo potrebno posredovati osnovne informacije o Evropski uniji in njenih institucijah, o evropskem parlamentu ter evropskih volitvah. Posebno so se želeli posvetiti mladim volivcem, ki so imeli leta 2009 prvič možnost voliti in še mlajšim, bodočim volivcem. Cilji projekta so bili:

- opozoriti na prihajajoče volitve poslancev v Evropski parlament;
- informirati o pomenu in vlogi Evropskega parlamenta;
- pojasniti pomen udeležbe na evropskih volitvah;
- spodbuditi zanimanje za evropske teme;
- spodbuditi sodelujoče akterje/izvajalce k vključevanju tovrstnih vsebin v svoje delo z mladimi;
- spodbuditi aktivnejšo participacijo mladih pri oblikovanju prihodnosti.

Ciljne javnosti so bili najprej mladi, ki so jih organizatorji želeli doseči direktno na delavnicah. Številčno je bil cilj informirati vsaj 900 mladih. Druga ciljna skupina so bili mladinski delavci in strokovnjaki, ki delajo z mladimi. Le-ti so bili sodelujoči izvajalci, ki so na usposabljanju za izvajalce prejeli osnovna znanja o EU in njegovih institucijah. Želja je

bila, da bi informacije o evropskih vsebinah posredovali ne zgolj na delavnicah, ampak da bi ga vključevali tudi v vsakdanje delo z mladimi. Kot tretja ciljna skupina je bila širša javnost, ki so jo želeli doseči preko udeležencev delavnic in tudi preko lokalnih in nacionalnih medijev, ki so ustrezno informirali o projektu in delavnicah.

Vsebinsko so osrednjo temo projekta povzeli z besedami »Slovenija v Evropski uniji«, saj so s projektom želeli povečati poznavanje EU in njenega delovanja med mladimi kot tudi opozoriti na vpetost Slovenije v evropski kontekst. Ker je bilo leto 2009 leto evropskih volitev, so poseben poudarek namenili Evropskemu parlamentu in pomenu udeležbe na slovenskih volitvah v Evropski parlament.

Pri usposabljanju izvajalcev so zajeli pet vsebinskih sklopov:

- Evropska unija
- Evropski parlament – podrobneje
- Evropske volitve
- Metode dela z mladimi
- Organizacija dela

Na delavnicah so mlade informirali o vsebinah vezanih na evropske volitve 2009, podrobneje o:

- Evropski uniji (institucijah in delovanju EU),
- Evropskem parlamentu (podrobneje o Pristojnostih in dosedanjih dosežkih Evropskega parlamenta),
- evropskih volitvah (pomen evropskih volitev, prihajajoče volitve in pomen udeležbe).

Pri projektu je poleg zavoda Movit, kot nacionalnega izvajalca Eurodesk-a, pri usposabljanju izvajalcev delavnic aktivno sodelovalo tudi Predstavništvo Evropske komisije v Sloveniji. Pokrilo je del usposabljanja vezanega na osnovne informacije o EU in njenih institucijah. Informacijska pisarna Evropskega parlamenta je vsebinsko pregledala gradiva in podala predloge, sodelovala je tudi na usposabljanju za izvajalce. Pokrila je del usposabljanja, ki je bil vezan na Evropski parlament.

Organizacije, ki so sodelovale v okviru projekta kot gostiteljice ali izvajalke projekta, so bile: Biotehniška šola, Tehniški šolski center Nova Gorica, Celjski mladinski center, Dijaški Dom Lizike Jančar Maribor, Društvo prijateljev mladine Šentjur, Društvo za miselno rekreacijo Povod, Elektrotehniška in računalniška šola, Europe Direct Murska Sobota, Europe Direct Nova Gorica, Europe Direct Novo mesto, Fakulteta za energetiko, Fakulteta za logistiko, Gimnazija Brežice, Gimnazija Kočevje, Gimnazija Tolmin, Klub dijakov Dravinjske doline, Klub študentov Dravinjske doline, Knjižnica Maribor, Knjižnica Šmarje pri jelšah, MC Oplotnica, MIKK Murska Sobota, Mladinski center Dravinjske doline, Mladinski center Kotlovica, Mladinski center Nova Gorica, Mladinski center Prlekije, Mladinski dom Maribor, Mladinski svet Kamnik, Mladinski svet Občine Slovenske Konjice, Mladinsko društvo Kid, Občina Vitanje – za mlade v Vitanju, Območno združenje Rdečega križa - Lokalna akcijska skupina za boj proti, Pekarna magdalenske mreže - Infopeka Maribor, PUM Novo Mesto, REVIVIS – Regijsko višješolsko in visokošolsko središče Ptuj, Srednja ekonomska in trgovska šola Nova Gorica, Srednja ekonomska šola Brežice, Srednja šola Črnomelj, Srednja šola Metlika, Srednja šola Sevnica, Srednja šola Veno Pilon, Gimnazija Nova Gorica, Srednja tehnična pola Krško, Strojna, prometna in lesarska šola, Škofijska gimnazija Vipava, Šolski center Ptuj, Šolski center Rogaška Slatina, Šolski center Rudolfa Maistra Kamnik, Šolski center Slovenske Konjice Zreče, Šolski center Šentjur, Taborniki - rod Bistriških gamsov, Tehniška gimnazija in zdravstvena šola, Višja strokovna šola Brežice, Zares Aktivni, Zavod Regio – Krško, Zavod Vendi – Celje, Zavod za Mladino Zreče in Zavod za usposabljanje invalidne mladine Kamnik (Eurodesk 2016c).

Projekt je potekal v več fazah. Prva pripravljalna faza je potekala januarja in februarja 2009, v Ljubljani. Pripravili so gradiva za izvajanje delavnic: delovne liste, razglednice za posredovanje mnenja, priročnik in usposabljanja za izvajalce. Le-ta so bila izvedena v Ljubljani, 12. in 13. marca 2009. Na usposabljanju sta kot trenerja sodelovala Tadej Pugelj in Matej Cepin. Kot zunanja predavatelja sta sodelovala gospod Andrej Beloglavec, namestnik vodje Predstavništva Evropske komisije v Sloveniji ter gospa Maja Maja Kezunovič Krašek, predstavnica za stike z mediji pri Informacijski pisarni Evropskega parlamenta za Slovenijo. V drugi fazi je aprila in maja 2009 potekala izvedba delavnic v različnih slovenskih krajih. Vsak izvajalec je v svojem lokalnem okolju izvedel vsaj tri delavnice. V tretji fazi, ki je potekala junija in julija 2009, je bilo opravljeno razvrščanje in analiza rezultatov, prejetih mnenj, odzivov, vrednotenj ter priprava odgovorov na morebitna prejeta vprašanja. Avgusta

2009 se je oblikovalo sporočilo mladih za predajo novoizvoljenim evropskim poslancem in tudi končno poročilo.

Evalvacija projekta je potekala na več nivojih. Vsak del projekta je bil ovrednoten s pomočjo vprašalnikov. Na koncu je bilo evalvacijsko srečanje, kjer so ocenili celoten projekt, rezultate in učinke, kar so prikazali v zaključnem poročilu. Pričakovani rezultati so bili naslednji:

- vključeni akterji na področju mladine bodo poglobili svoje lastno poznavanje EU in seznanitev z metodami za posredovanje evropskih vsebin mladim ter s pomenom vključevanja tovrstnih vsebin v svoje redno delo z mladimi;
- udeleženci delavnic bodo pridobili osnovno poznavanje EU in razumeli vpetost Slovenije kot članice v evropski okvir;
- udeleženci delavnic bodo razumeli pomen evropskih volitev;
- večje zanimanje pri udeležencih delavnic za evropske teme in zavedanje, kako te odločitve vplivajo na njihovo vsakodnevno življenje;
- sporočilo mladih novoizvoljenim evropskim poslancem, oblikovano na podlagi oddanih razglednic z vprašanji in komentarji;
- zavedanje javnosti (splošne in lokalnih javnosti) o poteku delavnic in prihajajočih evropskih volitvah;
- poročilo o projektu, ki bo omogočilo nadaljnje širjenje njegovih metod in rezultatov

(Eurodesk 2016c).

4.2 Teoretično pripravljalna faza projekta

V tej fazi je bil zasnovan podroben načrt projekta. Postavljeni so bili namen in cilji, vsebina projekta, vrsta in obseg aktivnosti. Določene so bile ciljne javnosti ter opredeljen časovni načrt poteka projekta in kraj izvajanja. Navedene so bile organizacije oziroma institucije, ki so sodelovale pri projektu.

Namen projekta je bil spodbuditi razmišljanje in razpravljanje o Evropski uniji in njeni prihodnosti ter spodbuditi zavedanje o vpetosti Slovenije v evropski prostor, predvsem med mladimi. V okviru projekta so mladim posredovali osnovne informacije o Evropski uniji, njenih institucijah in načinu delovanj. Želeli so, da bi se mladi ukvarjali z volitvami slovenskih predstavnikov v Evropski parlament in da bi se k volitvam spodbudilo prve

volivce, torej tiste, ki bodo lahko prvič volili in tiste, ki bodo lahko prvič volili šele na naslednjih volitvah.

Cilji projekta so bili:

- opozoriti na prihajajoče volitve poslancev v Evropski parlament,
- informirati o pomenu in vlogi Evropskega parlamenta,
- pojasniti pomen udeležbe na evropskih volitvah,
- spodbuditi zanimanje za evropske teme in sodelujoče akterje in izvajalce aktivirati k vključevanju teh vsebin v svoje delo z mladimi,
- spodbuditi aktivnejšo participacijo mladih pri oblikovanju prihodnosti.

Vsebinsko so izvajalci zajeli pet sklopov: Evropska unija, Evropski parlament (podrobneje), Evropske volitve, Metode dela z mladimi in Organizacija dela. V teoretično-pripravljalni fazi se je odločilo, da bo na samih delavnicah glavni poudarek na Evropskem parlamentu in evropskih volitvah. Zato je bilo določeno, da se bodo na delavnicah z mladimi izvajale naslednje vsebine: Evropska unija, Evropski parlament (podrobneje) in evropske volitve.

Določil se je tudi obseg in vrsta predvidenih aktivnosti; priprava gradiv za izvajanje delavnic, definiranje izvedbe 2–dnevnega usposabljanja izvajalcev delavnic, definiranje izvedbe delavnic in opredelitev dejanj po koncu delavnic, vezano na razvrščanje in analizo rezultatov, prejetih mnenj, vprašanj, komentarjev, tudi vrednotenje in priprava odgovorov na vprašanja, oblikovanje sporočila mladih novoizvoljenim poslancem in oblikovanje končnega poročila.

V pripravljalni fazi so določili ciljne javnosti, ki so bile: mladi, mladinski delavci in strokovnjaki, ki delajo z mladimi. Opredelili so tudi časovni načrt izvajanja projekta in kraje izvajanja. Navedli so druge organizacije, ki so sodelovale pri projektu: Predstavništvo Evropske komisije v Sloveniji in Informacijsko pisarno evropskega parlamenta za Slovenijo. V pripravljalni fazi so določili pričakovane rezultate projekta, evalvacijo z oceno usposabljanja, oceno delavnic in gradiv ter oceno projekta kot celote (Eurodesk 2016c).

Opravljen je bil intervju z Živo Mahkota, Eurodesk koordinatorko, ki je nekaj povedala tudi o pripravljalno-teoretski fazi. »V pripravljalni fazi smo zasnovali natančen načrt projekta, ki prinaša tudi konkretne rezultate in načrtuje predajo mnenja mladih izvoljenim poslancem. Pri

pripravah projekta smo velik poudarek dali na podporno gradivo za izvajalce delavnic. Ti so tako dobili priročnik za pomoč pri izvajanju delavnice in natančno razlago delovnega lista. Tako so se izvajalci lahko temeljito pripravili na delavnice in mladim podali raznolike dodatne razlage« (Mahkota 2016).

V intervjuju je omenila tudi to, da so za lažje načrtovanje delavnic pripravili predloge dopisov za šole in organizacije, ki so gostile delavnice, skupaj s priporočilom evropske pisarne Eurodesk, kar je izvajalcem olajšalo dogovarjanje za izvedbo delavnic (Mahkota 2016).

S finančnega vidika je Eurodesk iz svojega proračuna zagotovil sredstva za celotno izvedbo usposabljanja (prostor, predavatelji, namestitvev in prehrano udeležencev usposabljanja) ter pripravo, oblikovanje in natis gradiv (priročnikov, delovnih listov, razglednic). Manjšo finančno pomoč ter pomoč pri oblikovanju vsebin in vsebinski izvedbi usposabljanja je ponudila Informacijska pisarna EP. Pomoč pri vsebinski izvedbi je ponudilo še Predstavništvo EK. Koordinatorica je v intervjuju navedla natančno vsoto proračuna za izvedbo projekta, ki je bil 6000 evrov (Mahkota 2016).

4.3 Izvedbena faza projekta

Uvodni del izvedbene faze projekta je bilo 2-dnevno usposabljanje izvajalcev delavnic, ki je potekalo v Ljubljani, 12. in 13. marca 2009. Prvi dan usposabljanja je učinkoviti čas usposabljanja obsegal 7 ur in 20 minut. Drugi dan usposabljanja je učinkoviti čas usposabljanja obsegal 4 ure in 20 minut. V dveh dneh skupaj 10 ur in 40 minut (Eurodesk 2016c).

Izvedba delavnic je potekala v različnih slovenskih krajih v mesecu aprilu in maju 2009 (Eurodesk 2016c). Podrobnejši podatki o organizacijah, ki so izvajale delavnice, in krajih, v katerih te organizacije delujejo, ter o številu udeležencev delavnic po posameznih krajih, so vidni v začetnem delu točke Analiza rezultatov ankete po posameznih sklopih (Glej točko 5.2). V intervjuju je pri vprašanju o izvedbeni ravni projekta Mahkota zapisala: »Glede na velikost projekta in majhen proračun (op. 6000 eur) so bili tako kvalitativni kot kvantitativni rezultati zelo dobri ... Takšen rezultat je bil možen, ker so izvajalci delavnice izvajali prostovoljno, brez denarnega nadomestila« (Mahkota 2016).

Iz Analize oddanih razglednic, ki jo je pripravil Eurodesk po končanem projektu, je razvidno, da je največ mladih izpostavilo položaj mladih, študentov in dijakov na splošno 32,9 %,

sledile so socialne teme z 16,2 %. Od EU tem so bili največkrat omenjeni mladi v EU 10 %, temu so sledila vprašanja o evropskih sredstvih, programih in ukrepih z 9,2 % in o Evropskem parlamentu 8,5 %. Zunanja politika EU je bila omenjena v 7 % razglednic. Položaj Slovenije v EU je bil omenjen na 1,35 % oddanih razglednic. Gospodarstvo, inflacija in evro so bili omenjeni na 4,2 % razglednic. Glede konkretnih tem znotraj tematskih sklopov so bile največkrat izpostavljene teme štipendij, pogojev za študente in dijake ter šolskega Sistema; znotraj socialnih tem pa višina plač. 36 % mladih je mnenja, da je potrebno EU sredstva usmeriti v varstvo okolja (Eurodesk 2016a).

Dobro je bil zasnovan potek delavnice, v smislu vključevanja mladih in njihove participacije, in sicer od začetnega spoznavanja z Evropskim parlamentom preko kviza, predstavitve delovanja in tem, o katerih razpravljajo in odločajo v EP ter kako to vpliva na življenja vseh državljanov EU, tudi njih samih. Na koncu so lahko mladi na razglednicah podali svoje mnenje, ki so ga želeli sporočiti novoizvoljenim evropskim poslancem. To jim je omogočilo lasten razmislek in refleksijo, kaj se jim zdi v tistem trenutku najbolj pomembno, poleg tega pa so bila mnenja predstavljena tudi poslancem, tako so lahko dobili vsaj delni vpogled v življenje mladih (Mahkota 2016).

4.4 Potencialne koristi in slabosti projekta

Projektu je potrebno priznati določene koristi. Pri tem smo uporabili besedo potencialne, saj je skorajda nemogoče natančno definirati vse dejanske koristi in vpliv na večjo participacijo mladih na evropskih volitvah, saj točnih podatkov, ki bi natančno definirali korelacijo med udeleženci delavnic in tistimi udeleženci, ki so sami odšli na evropske volitve, oziroma so zaradi udeležbe na delavnici spodbudili svoje prijatelje, da so tudi oni odšli na evropske volitve, ni bilo mogoče pridobiti. Podobno velja za koristi, vezane na slovensko družbo, torej kako natančno bo udeležba mladih, ki so se udeležili delavnic, dejansko vplivala na slovensko družbo in aktivacijo ter sodelovanje teh mladih v nadaljnjem družbenem in političnem življenju v Sloveniji. Te stvari ni mogoče natančno vrednotiti, vpliv se razteza tudi v prihodnost, zato smo uporabili besedno zvezo potencialne koristi. Kolikšen je dejanski obseg teh koristi in vplivanja na aktivno državljanstvo mladih in posledično vpliv na celotno slovensko družbo, je težko natančno ovrednotiti.

Koristi projekta so bile v tem, da se je skozi projekt opozorilo na prihajajoče volitve poslancev v Evropski parlament. Informiralo se je o pomenu in vlogi EU in Evropskega parlamenta. Mladim udeležencem delavnic se je posredovalo pojasnilo o pomenu udeležbe na evropskih volitvah nasploh in pomen njihove udeležbe (udeležbe prvih in mladih volivcev) na evropskih volitvah. S projektom in delavnicami se je spodbujalo zanimanje za evropske teme med mladimi. Hkrati se je sodelujoče akterje in izvajalce delavnic spodbujalo k vključevanju evropskih tem pri nadaljnjem delu z mladimi. Udeležence delavnic se je spodbujalo k aktivnejši participaciji na volitvah in k aktivnemu državljanstvu nasploh. Korist projekta so zaznali tudi mladi, ki so po delavnicah podali svoje mnenje v anketi. Iz analize ankete evalvacijskih listov sodelujočih je razvidno, da se je 90 % udeležencev delavnic strinjalo s tem, da so se na delavnicah naučili veliko novega o Evropskem parlamentu. 45,5 % mladih udeležencev delavnic se je strinjalo oziroma popolnoma strinjalo, da so teme, obravnavane na delavnicah, za njih osebno pomembne. Delavnica je bila zelo všeč več kot polovici udeležencev, 58 %. Udeležba na evropskih volitvah se je zdela pomembna 55,7 % udeležencem. 57 % mladih udeležencev se je zdelo, da je pomembno, da novoizvoljeni poslanci prejmejo sporočila mladih. Še več tovrstnih delavnic si želi 47 % mladih, kar kaže, da se jim je delavnica zdela zanimiva in si želijo še več takih delavnic in informacij vezanih na evropske vsebine (Mahkota 2016). Po drugi strani, pa bi to lahko pomenilo tudi to, da je tovrstnih delavnic premalo in bi te ugotovitve mladih lahko pomenile potencialno slabost.

Potencialno slabost projekta lahko predstavlja izbira organizacij, izvajalcev delavnic. »Morda je pomankljivost projekta širok nabor izvajalcev. Na povabilo za izvajanje delavnic se je lahko prijavil kdorkoli, zaradi prostovoljne narave izvedbe ni bilo možna sklenitev sporazumov in sledenje, koliko delavnic je dejansko bilo izvedenih. Tako delavnic niso dejansko izvajali vsi, ki so se usposabljanja udeležili« (Mahkota 2016).

Glede usposabljanja izvajalcev delavnic je potencialna slabost projekta lahko tudi v tem, da izvajalci delavnic niso bili ustrezno usposobljeni za izvedbo delavnic. Usposabljanje je potekalo samo dni. »V dveh dneh usposabljanja je izziv zajeti vse teme in znanja, potrebna za kakovostno izvajanje delavnic« (Mahkota 2016).

Mahkota je prav tako opozorila na težavo kakovostne analize in zbiranja izjav udeležencev, ker so bila vprašanja in trditve tako raznoliki, da je bilo praktično nemogoče ustvariti skupno

sporočilo, ki bi ga lahko posredovali poslancem, kar je bila po njenem mnenju ključna pomankljivost projekta. Mahkota je prepričana, da bi morali že v okviru delavnic k temu pristopiti bolj strukturirano in usmerjeno – v smislu oblikovanja trditev in vprašanj in se usmeriti tematsko. Največjo težavo je videla v preveliki posplošenosti. Po njenem mnenju bi bila smiselna predhodna raziskava, katere teme nasloviti med mladimi in se potem dodatno ukvarjati s temi temami (Mahkota 2016).

Potencialna slabost projekta je tudi ta, da so delavnice potekale v učilnicah oziroma drugih prostorih podobnih institucij. Pri podajanju informacij in vrsti komunikacije je šlo za pogovore, razprave in predavanja. Pri uporabi tovrstnih oblik komunikacijskih kanalov je relativno težko zagotoviti stalno pozornost mladih udeležencev. Mladi v sodobnem dinamičnem svetu bolj uporabljajo sodobne tehnologije in z njimi povezane komunikacijske kanale, ki delujejo preko interneta in mobilnih telefonov. Zagotoviti njihovo pozornost in zanimanje v zaprtih prostorih med pogovori, razpravo in predavanji lahko predstavlja določeno težavo. Namreč, sporočila, posredovana na tak način, ne dosežejo polne pozornosti in zanimanja mladih.

Na to je opozorila tudi kandidatka na evropskih volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament, Tadeja Cankar Davanzo.

Prevladujoč način komunikacije mladih pa je gotovo internet in z njim povezane vsebine in tehnologije prenosa podatkov, slike, zvoka, in seveda tudi komunikacija preko mobilnega telefona. Glede osebnega stika menim, da je odvisno; nekateri mladi imajo več osebnega stika z vrstniki in ostalimi, drugi manj. Dinamika življenja je morda pripeljala do tega, da je osebni stik postal bolj površen, neoseben v splošnem. V nekem ožjem intimnejšem krogu pa je še vedno ohranil veliko vlogo, torej osebni stik v družini, med bližnjimi prijatelji, partnerji v osebem življenju. Po moji oceni, bi bil najučinkovitejši komunikacijski kanal posredovanja informacij mladim večplasten, pri katerem bi bila dominantna internet in televizija, v kombinaciji z osebnim stikom (Cankar Davanzo 2016).

Tudi Mahkota iz Eurodeska je omenila, da izkušnje s terena kažejo na to, da je najbolj učinkovita kombinacija informiranja, ki poteka preko aktivnosti na terenu, in z uporabo spletnih orodij, kot podpornega mehanizma (Mahkota 2016).

Nina Stankovič je projekt »Torej misliš, da veš vse? II«, dobro poznala, saj je Movit leta 2009 povabil k sodelovanju tudi podmladek, ki ga je takrat vodila. Podala je svojo oceno tega projekta in omenila, da je podmladek takrat pozval lokalne odbore k sodelovanju, vendar ni bilo veliko interesa, tako da so sodelovali pri projektu v zelo ozki meri, z enim voditeljem. Po njenem mnenju je bil projekt zastavljen zelo birokratsko in evropsko, tako kot si mladi predstavljajo včasih Evropo. Meni, da so takrat o EU vedeli zelo malo in da se še danes dogaja, da naši "resni" mediji praktično ne poročajo o tem, kaj se dogaja v EU, parlamentu; po drugi strani pa se poroča vedno, kadar so kakšne afere ali populistične teme. Danes se sicer o EU pogovarjamo več kot takrat, vendar je mnenja, da je bil projekt zastavljen preveč formalno in zaradi tega ni bil dovolj privlačen za mlade. Ocenjuje, da so sicer s projektom dosegli nekaj mladih, ki so zaradi tega šli na volitve, vendar kakšnega večjega učinka in dometa projekt ni dosegel. Meni, da mora biti zadeva mladim, da pri njej sodelujejo, zanimiva in mamljiva, kajti le s tem mladi nekaj pridobijo. Misli da je bil projekt »Torej misliš, da veš vse? II« neuspešen. Glede na pomembnost teme ni imel dovolj obsega (ciljne publike mladih), hkrati pa tudi ne pravega učinka, saj je bil projekt zastavljen neprofesionalno. Za pritegnitev ljudi oziroma mladih je (po njenem) potrebna tudi nagrada, morebiti v obliki nagradne igre. Ne samo da so imeli predavanja, izpolniti so morali anketne vprašalnike in reševati razglednice, kar je mladim dolgočasno. S tem težko privabiš mlade in jih aktiviraš za volitve. Priznala je, da se tudi sama ni takoj spomnila projekta in je mnenja, da je verjetno podoben ali še slabši vtis pustil pri mladim (Stankovič 2016).

Relativno omejen finančni okvir, 6000 evrov za projekt, predstavlja določeno slabost projekta, saj omejena finančna sredstva onemogočajo bolj kakovostno pripravo in usposabljanje izvajalcev delavnic in s tem povezano izvajanje delavnic. V zvezi z omejenimi finančnimi sredstvi je povezan obseg dosega posredovanih informacij in sporočil, ki je omejen na številčno omejeno število mladih udeležencev delavnic. Z višjimi finančnimi sredstvi bi lahko občutno povečali obseg dosega posredovanja informacij in interakcije z mladimi, saj bi višja finančna sredstva omogočila izvedbo drugačnih načinov interakcij z mladimi, ki so v povezavi z različnimi možnostmi komunikacije, interakcije in aktivnega

delovanja; tudi preko interneta in mobilne telefonije, ki lahko delujejo s pomočjo posredovanja besedila, slik, video in avdio vsebin.

Takšni dodatni načini bi omogočili, da bi dosegli bistveno večje število mladih. Komunikacijski načini, ki uporabljajo internet, mobilni telefon, so mladim bližji in ljubši, saj jih dnevno aktivno uporabljajo in imajo radi. Poslušanje predavanj v učilnicah in drugih prostorih mlade hitro asocira na šolo in obvezno učenje in posiljevanje z nezanimivimi informacijami. Izbira komunikacijskih kanalov, vezanih na ta projekt, je lahko tudi potencialna slabost tega projekta.

Določeno težavo projekta predstavlja nezmožnost preverjanja učinkovitosti delavnic, vsaj na segmentu prizadevanj po večji udeležbi mladih na evropskih volitvah. Oblikovalci projekta dejansko nimajo in niso imeli prave možnosti preveriti, ali se je zaradi udeležbe na delavnicah kaj več in koliko več mladih v resnici udeležilo volitev za slovenske poslance v Evropski parlament.

4.5 Sinteza analize projekta »Torej misliš, da veš vse? II«

Namen in cilji projekta so bili prispevati k spodbujanju aktivnega državljanstva mladih, še posebej na volitvah v EP 2009, kar projekt umešča med institucionalno podporo in hkrati tudi institucionalno mobilizacijo mladih k volilni udeležbi. Cilji so bili postavljeni večinoma kratkoročno, vezani na enkratni dogodek evropskih volitev. Za učinkovito spodbujanje aktivnega državljanstva in volilne participacije med mladimi ter krepitev državljanskih vrlin je potrebno kontinuirano delo z mladimi in njihovo izobraževanje. Boljše poznavanje določene tematike pomeni bolj kritičen in dejaven odnos do družbenih vprašanj, višjo naklonjenost demokratičnim vrednotam in posledično tudi višjo udeležbo na volitvah (Klemenčič 2015, 153).

Nadalje se je kot pomankljivost pokazalo tudi samo izobraževanje oziroma usposabljanje mladinskih delavcev – voditeljev delavnic. Usposabljanje voditeljev delavnic je potekalo dva dni, kar je občutno premalo za osvojitve potrebnega znanja in veščin na področju politične participacije in mobilizacije mladih k volilni udeležbi. Ob upoštevanju dejstva o pomanjkljivem predznanju izvajalcev delavnic s področja tematike delavnic, je časovno omejeno izobraževanje velika pomanjkljivost.

Problem pri usposabljanju je predstavljala tudi usposobljenost predavateljev za specifično tematiko projekta, saj nihče ni bil strokovnjak s področja politične participacije. Po mnenju Ichilova (2003, 652) mladi oziroma posamezniki izkazujejo večjo predanost demokratičnim vrednotam in kritičnemu mišljenju ter imajo boljšo politično funkcionalnost nasploh, v kolikor so podučeni s strani visoko izobraženih učiteljev. Samo izobraževanje je bilo zaradi omejenega časa usmerjeno enostransko, s frontalnim podajanjem informacij o tematikah projekta. Snovalci projekta so za komunikacijski kanal z mladimi izbrali neformalni pogovor v, za mlade, zelo formalnem šolskem okolju. Ob tem so morali ročno izpolnjevati kviz in razglednice. Mladi živijo in delujejo v dinamičnem svetu, mnogo bližje so jim komunikacije s pomočjo digitalnih pripomočkov ali spleta. Pri tem je mlade še težje pritegniti in spodbuditi k aktivnemu razmišljanju o tematiki delavnice.

Pomanjkljivost projekta je tudi njegov doseg ciljne populacije. Skromen cilj projekta je bil doseči vsaj 900 mladih, kar predstavlja manj kot 1 % mladih v Sloveniji, ki so bili leta 2009 stari med 15 in 24 let (SURs 2016). Glede na to, da je bil projekt nacionalne narave, bi moral imeti večji doseg pri mladih. Ker se je večina delavnic izvajala v šolskem okolju, je bila s tem avtomatično izključena mladina, ki se ne izobražuje več. Ciljna publika so bili tudi mladinski delavci oziroma bodoči voditelji delavnic, ki so se nacionalnega projekta prav tako udeležili v skromnem številu (devetnajstih voditeljev).

Pomanjkljivost projekta so predstavljala tudi omejena finančna sredstva, ki so jih organizatorji imeli na voljo za izvedbo projekta. Za pripravo in izvedbo kakovostnih in obsežnejših, trajnejših aktivnosti na področju spodbujanja politične aktivnosti mladih 6000 evrov finančnih sredstev, ne more zagotoviti primerne nacionalnega projekta, česar bi se morale zavedati tako nacionalne kot evropske institucije.

5 ANKETA O IZVEDBENI PRIMERNOSTI PROJEKTA

5.1 Predstavitev ankete

Anketa o aktivnem državljanstvu je bila pripravljena in izvedena julija 2009 in je bila posredovana po elektronski pošti. V njej je sodelovalo 89 % vseh voditeljev, ki so se izobraževali in izvedli delavnice. V raziskovalni skupini sta bila doc. dr. Tomaž Deželan, kot mentor, in Lenart Hudoklin, absolvent FDV. Naziv ankete je: Vprašalnik za izvajalce delavnic

pri projektu »Torej misliš, da veš vse? II«. Vsebuje 32 vprašanj in je razdeljena na več vsebinskih sklopov:

- osnovni podatki,
- podatki o voditeljih delavnic,
- izobraževanje voditeljev delavnic,
- izvedba delavnic,
- splošni vtis.

Prvi sklop obsega vprašanja od 1 do vključno 5, kjer so voditelji podali osnovne informacije o organizaciji, preko katere sodelujejo in osnovne kvantitativne podatke o izvedbi in udeležbi delavnic. Podatki o voditeljih delavnic so med vprašanji 5 do vključno 11b. Tukaj so voditelji podali nekaj osebnih podatkov, kako pogosto se srečujejo s tematikami projekta v vsakdanjem življenju in ocenili svoje predhodne izkušnje. Izobraževanje voditeljev delavnic je opisano v vprašanjih 12 do vključno 21 – kako voditelji ocenjujejo predavatelje izobraževanja, ali so pridobili nova znanja glede tematik in ali so pri tem uporabili dodatno literaturo.

Pri sklopu Izvedba delavnic, ki obsega vprašanja 22 do vključno 29, so voditelji podali splošne ocene glede načina izvedbe, doveznosti mladih do vsebine delavnice, poudarjenosti tematskih sklopov in njihove zanimivosti za mlade. Zadnji sklop Splošni vtis zajema vprašanja 30, 31 in 32. Na njih so voditelji odgovarjali s svojim argumentiranim mnenjem: kaj je bistvo tovrstnih delavnic, ali so primerne za tematiko projekta in če ne, kako jih izboljšati. Čisto na koncu so lahko voditelji podali še morebiten dodaten komentar, mnenje ali pomislek.

Tipi vprašanj v anketi so bili različni:

- Vprašanja zaprtega tipa, kjer so bili odgovori vnaprej podani in je anketiranec izbral tistega, ki mu je najbolj ustrezal. V okviru tega sta bila še dva podtipa vprašanj.
- Dihotomna vprašanja, ki so ponujala zgolj dva možna odgovora.
- Vprašanja z večstransko izbiro, ki so ponujala več kot dva možna odgovora.
- Vprašanja odprtega tipa, ki so zahtevala prost odgovor, ki ga anketiranec samostojno oblikuje in argumentira.
- Kombinacija – v tem primeru je šlo za vprašanja z večstransko izbiro; sledil je še drugi del istega vprašanja, ki je od anketiranca pričakoval utemeljitev.

- Anketiranih je bilo sedemnajst od skupno devetnajstih voditeljev, ki so sodelovali pri projektu spodbujanja aktivnega državljanstva »Torej misliš, da veš vse? II«.

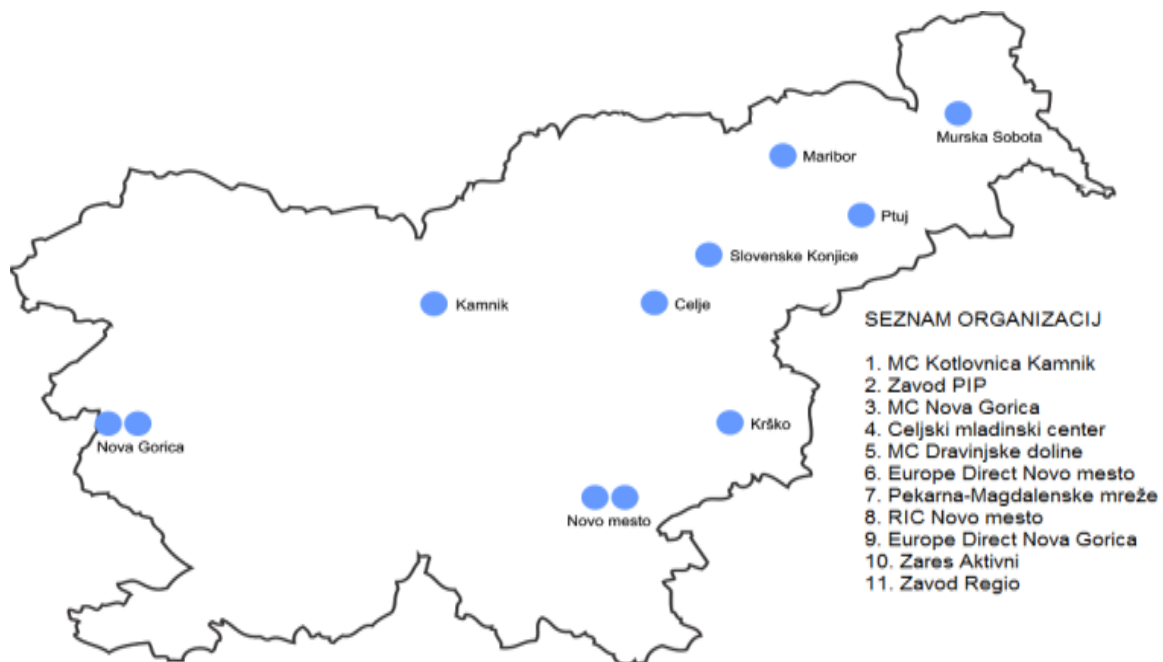
5.2 Analiza rezultatov ankete po posameznih sklopih

Rezultate ankete in njihovo analizo smo podali v okviru petih sklopov, ki so sestavljali anketo.

5.2.1 Osnovni podatki

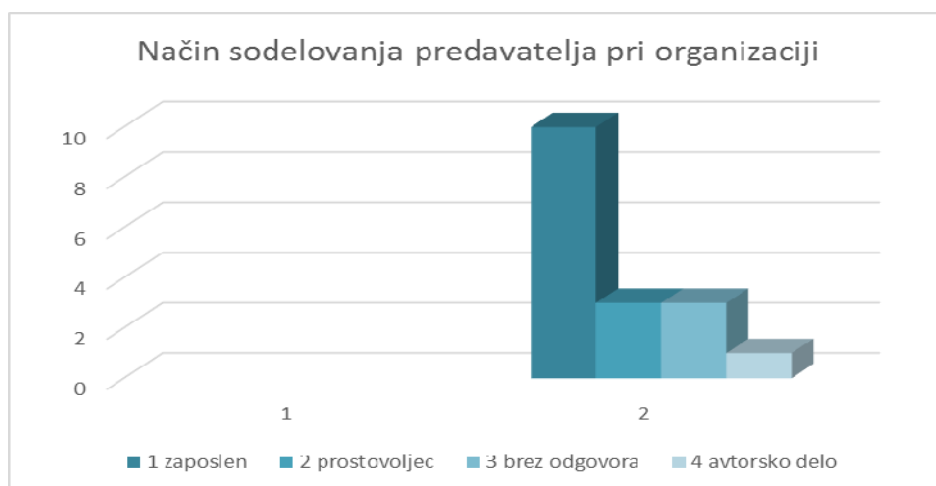
Osnovni podatki obsegajo anketna vprašanja od 1 do vključno 4. Prvo vprašanje se nanaša na navedbo imena organizacije, ki je sodelovala kot izvajalka pri projektu (glej Slika 5.1). Pri projektu je sodelovalo enajst različnih organizacij iz cele Slovenije.

Slika 5.1: Organizacije, ki so sodelovale pri izvedbi delavnic

Celjski mladinski center, MC Dravinjske doline, Pekarna-magdalenske mreže, MC Nova Gorica in Zavod Regio so pri projektu sodelovale vsaka z dvema voditeljema, ostale z enim voditeljem. Drugo anketno vprašanje se ukvarja s tem, na kakšen način so organizacije pristopile k sodelovanju v projektu. Kot je razvidno iz odgovorov, so vse organizacije pristopile na podlagi vabila, izjema je en izvajalec, ki na to vprašanje ni odgovoril. Tretje anketno vprašanje je vezano na način sodelovanja z organizacijo. Voditelji so podali odgovor, na kakšen način sodelujejo pri organizaciji.

Graf 5.1: Način sodelovanja voditeljev delavnic

Velika večina jih je zaposlena pri organizaciji, 59 %. Prostovoljno pri organizaciji sodeluje 18 % anketiranih. 18 % predavateljev ni podalo odgovora. En predavatelj sodeluje pri organizaciji preko avtorske pogodbe (glej Graf 5.1).

Četrto anketno vprašanje je razdeljeno na več podvprašanj, ki so vezana na kraj, število delavnic, število udeležencev, povprečno število udeležencev, časovno trajanje delavnic posamezne organizacije in povprečno časovno dolžino izvedbe delavnice.

Graf 5.2: Število delavnic pri posamezni organizaciji

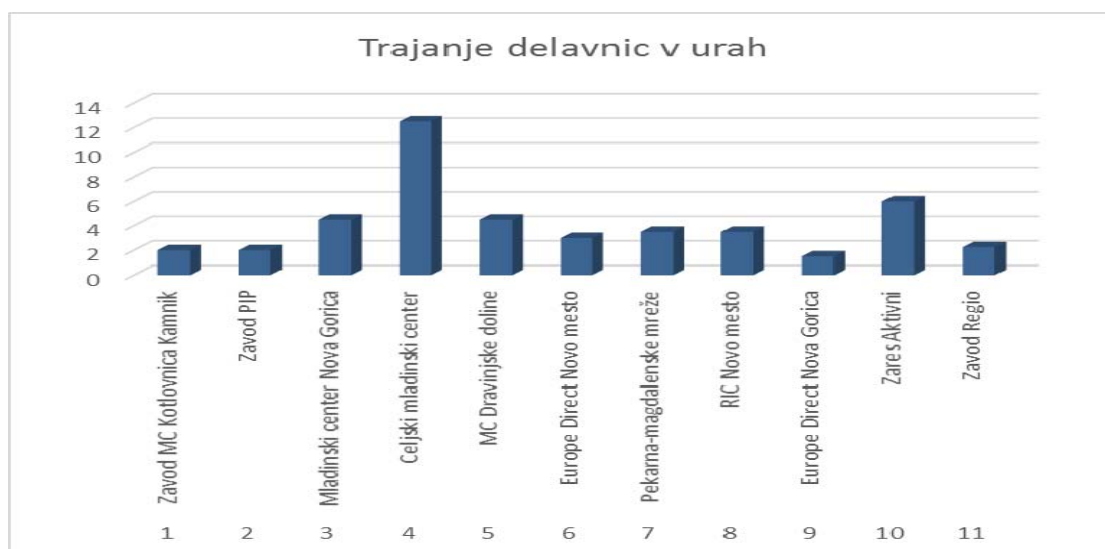
Kot je razvidno iz zgornjega grafa, je največje število delavnic izvedel celjski mladinski center, 14. Najmanjše število delavnic so izvedli Zavod MC Kotlovnica Kamnika, Zavod PIP in Europe Direct Nova Gorica, vsaka organizacija po dve delavnici (glej Graf 5.2).

Graf 5.3: Število udeležencev delavnic

Vseh delavnic skupaj se je udeležilo več kot 1501 mladih (en predavatelj ni odgovoril na vprašanje, koliko udeležencev je imel na predavanju). Največ udeležencev je bilo v okviru predavanj celjskega mladinskega centra, skupaj 508 mladih. Drugi je bil Zares Aktivni, z 198 udeleženci delavnic. Najmanj udeležencev je bilo pri Europa Direct Nova Gorica, 35 (glej Graf 5.3). Povprečno število udeležencev posamezne delavnice je bilo, glede na posamezno organizacijo izvajalko delavnice, od dobrih 14 udeležencev do dobrih 36 udeležencev na posamezno delavnico.

Graf 5.4: Trajanje delavnic

Največ časa za delavnice so namenili pri celjskem mladinskem centru, 12.5 ure. Najmanj pri Europe Direct Nova Gorica. Čas trajanja delavnic je v neposredni povezavi s številom

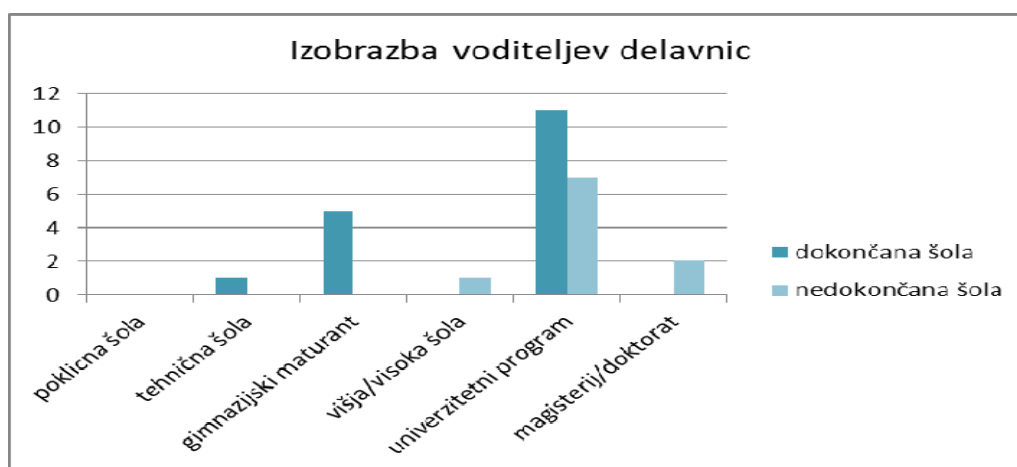
udeležencev delavnic in številom izvedenih delavnic, zato je tak rezultat logičen in pričakovan (glej Graf 5.4).

Povprečni čas posamezne delavnice je bil od najmanj 0.75 ure, do največ 2 ur. Povprečni čas delavnice se ni razlikoval zgolj med posameznimi organizacijami, temveč tudi med posameznimi izvajalci znotraj iste organizacije. Pri Pekarni je bilo med dvema predavateljema glede povprečnega trajanja delavnice časovno razmerje: 1.17 in 1.66 ure. Tudi pri MC Dravinja je bila razlika med dvema izvajalcema znotraj te organizacije v povprečnem času trajanja posamezne delavnice. En predavatelj je v povprečju na delavnico porabil 2 uri, drugi 1.5 ure.

5.2.2 Podatki o voditeljih delavnic

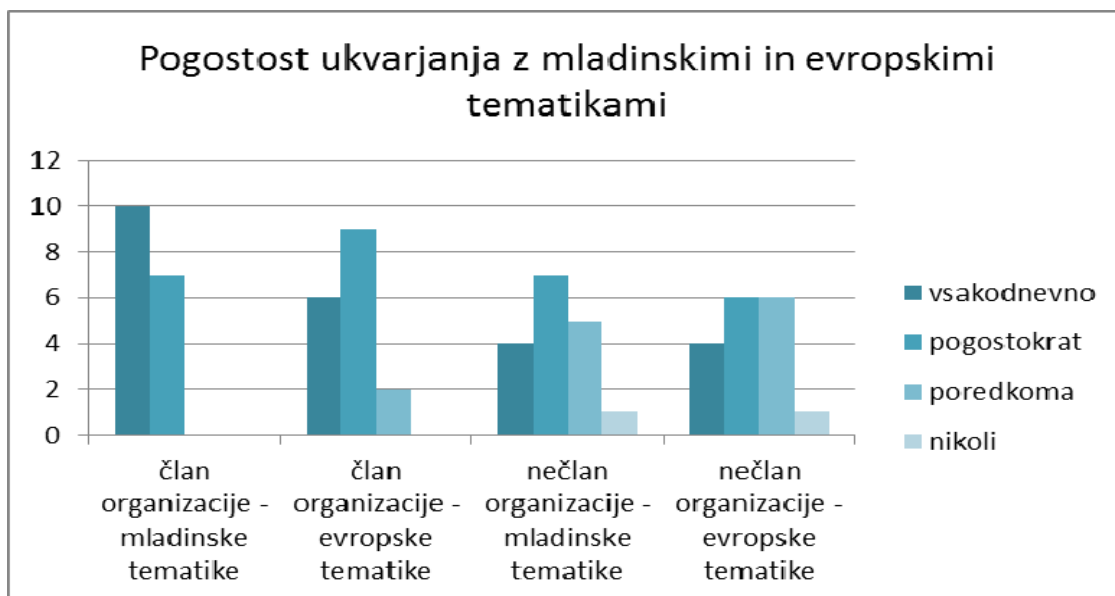
Podatki o voditeljih delavnic obsegajo vprašanja od 5 do 11b. Peto in šesto vprašanje se navezujeta na spol, starost ter končano in nedokončano stopnjo izobrazbe voditeljev delavnic. Na delavnicah je sodelovalo dvanajst žensk ter pet moških, najmlajši voditelj je imel 21 let, najstarejši voditelj 38, povprečna starost voditeljev delavnic je 28 let. Izobrazbena struktura voditeljev je pokazala, da je največ univerzitetno izobraženih (65 % voditeljev), kar je tudi najvišja končana izobrazba voditeljev (glej Graf 5.5). 29 % voditeljev ima končano gimnazijo, en srednjo tehnično šolo. Od sedemnajstih voditeljev se jih nadalje izobražuje 59 %, 41 % po univerzitetnem programu, 12 % nadaljuje na magistrskem študiju, en voditelj nadaljuje izobraževanje po višjem oziroma visokem programu.

Graf 5.5: Izobrazba voditeljev delavnic

Od sedmega do desetega vprašanja smo preverjali, kako pogosto se voditelji, tako znotraj kot zunaj delovanja organizacije, srečujejo z mladinskimi ter evropskimi tematikami.

Graf 5.6: Pogostost ukvarjanja z mladinskimi in evropskimi tematikami

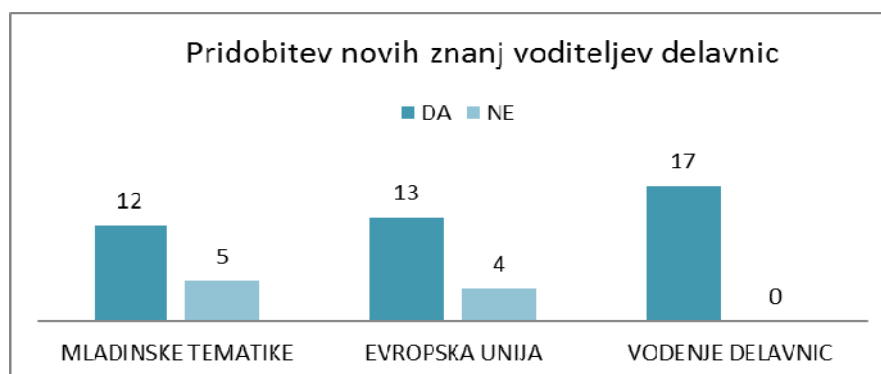
Znotraj delovanja organizacij se dnevno ali pogostokrat z mladinskimi tematikami srečujejo vsi voditelji, medtem ko se zunaj delovanja organizacije z mladinskimi tematikami dnevno srečuje 24 % voditeljev, pogostokrat pa 41 % voditeljev. 29 % voditeljev se izven organizacije poredko srečuje z mladinskimi tematikami, medtem, ko je en voditelj ocenil nikoli (glej Graf 5.6).

Z evropskimi tematikami se znotraj organizacije dnevno ukvarja 35 % voditeljev, 53 % voditeljev se srečuje pogosto, 12 % pa se znotraj organizacije z evropskimi tematikami srečuje poredko. Izven organizacije se 24 % voditeljev dnevno ukvarja tudi z evropskimi tematikami, 35 % pogosto ter prav tako poredko, medtem ko se en voditelj izven organizacije ne srečuje z evropskimi tematikami. Večina voditeljev zazna več stika z mladinskimi kot evropskimi tematikami tako znotraj organizacije, v kateri delujejo, kot tudi v svojem prostem času. Nadalje so nas zanimale predhodne izkušnje voditeljev z izvedbo podobnih mladinskih delavnic, kar smo preverjali z enajstim vprašanjem. 53 % voditeljev nima predhodnih izkušenj z izvedbo takšnih delavnic, medtem, ko jih je 47 % že izvedlo podobne delavnice za mlade. Izmed voditeljev, ki že imajo predhodne izkušnje, jih je 62 % izvedlo delavnice z evropsko tematiko, 38 % pa je v preteklosti izvajalo mladinske delavnice z drugo tematiko.

5.2.3 Izobraževanje voditeljev delavnic

Ta sklop zajema vprašanja od 12 do vključno 21. V tem sklopu vprašanj nas je zanimalo mnenje in ocene voditeljev glede izvedbe samega izobraževanja. Pri dvanajstem vprašanju so voditelji ocenili splošen vtis glede izobraževanja. 47 % voditeljev je podalo za splošen vtis glede izobraževanja oceno odlično, preostalih 53 % je podalo oceno dobro, vendar bi se dalo izobraževanje po njihovem mnenju še izboljšati. Ali so bili izvajalci po vašem mnenju primerno usposobljeni za to vlogo, je bilo naslednje vprašanje. Po mnenju 82 % voditeljev so bili predavatelji primerno usposobljeni, 18 % voditeljev pa je predavatelje ocenilo kot deloma usposobljene. Od štirinajstega do vključno šestnajstega vprašanja smo želeli izvedeti, ali so voditelji na izobraževanju pridobili nova znanja s področja mladinskih tematik, Evropske unije ter s področja vodenja in organizacije mladinskih delavnic.

Graf 5.7: Pridobitev novih znanj voditeljev delavnic

Najmanj novega znanja so voditelji pridobili s področja mladinskih tematik, 29 % voditeljev je tako označilo da ni pridobilo novih znanj, 71 % voditeljev je pridobilo nova znanja. Sledi področje Evropske unije, kjer 24 % voditeljev ni prejelo novih znanj, 71 % jih je pridobilo nova znanja. Na področju vodenja in organizacije delavnic pa so vsi voditelji pridobili nova znanja (glej Graf 5.7).

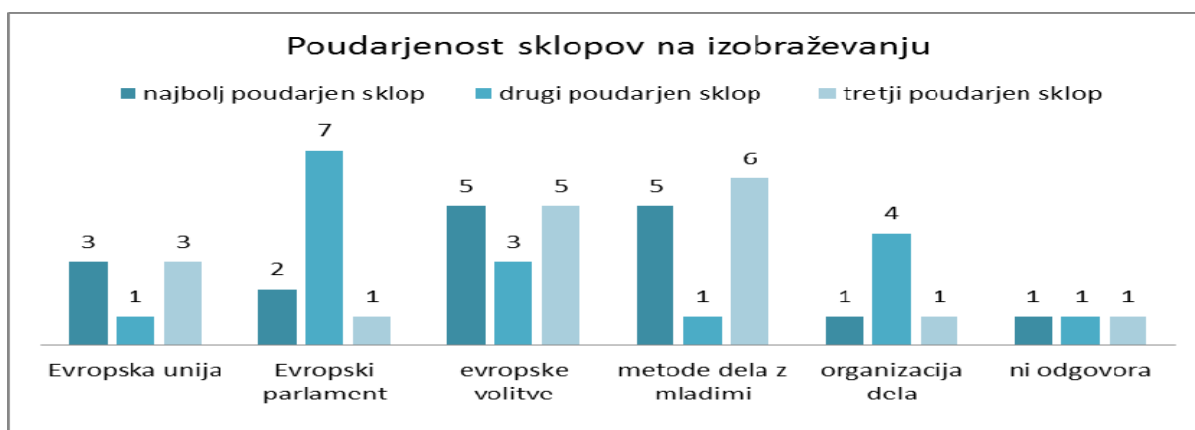
Pri sedemnajstem vprašanju so voditelji ocenjevali, ali menijo, da so po izobraževanju za voditelje mladinskih delavnic na temo EU bolj usposobljeni kot prej. Kar 94 % voditeljev se vidi kot bolj usposobljene, medtem ko je en voditelj ocenil, da izobraževanje ni pripomoglo k njegovi boljši usposobljenosti za tovrstne delavnice. Osemnajsto vprašanje se navezuje na uporabo dodatne literature. Zanimalo nas je, ali so voditelji na izobraževanju pridobili oziroma bili napoteni na branje dodatne literature in virov za izvajanje tovrstnih delavnic in

če, na katero tematsko področje se je literatura navezovala ter ali so jo uporabili tudi pri izvajanju delavnic. 100 % voditeljev je pridobilo oziroma so bili napoteni k uporabi dodatne literature na izobraževanju. Vseh sedemnajst voditeljev jo je uporabilo pri izvedbi delavnic. 82 % voditeljev je pri izvedbi delavnic uporabilo dodatno literaturo s področja EU tematik, medtem, ko je en voditelj uporabil literaturo s področja politične participacije, en s področja mladinskih tematik, en voditelj pa je označil, da je uporabil literaturo, ki ne sovпада z navedenimi tematikami.

Sledita vprašanji glede poudarjenosti tematskih sklopov pri izobraževanju voditeljev. Pet sklopov je bilo razdeljenih glede na tematiko izobraževanja in sicer; Evropska unija, Evropski parlament, Evropske volitve, Metoda dela z mladimi in sklop Organizacija dela. Voditelji so po vrstnem redu označili po njihovem mnenju prve tri najbolj poudarjene sklope, ki so bili izpostavljeni na izobraževanju. En voditelj ni podal odgovorov glede poudarjenosti sklopov.

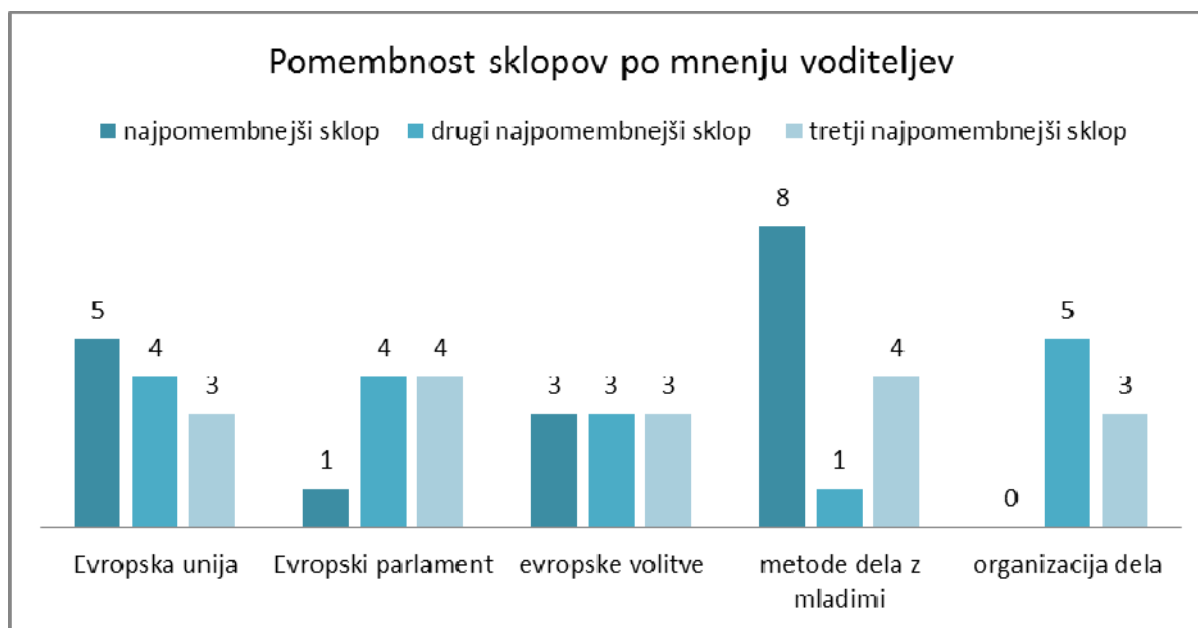
Graf 5.8: Poudarjenost sklopov na izobraževanju

Kot najbolj poudarjen sklop sta bila enakovredno izpostavljena dva, in sicer 29 % voditeljev je izpostavilo sklop Evropske volitve, prav tako 29 % voditeljev sklop Metode dela z mladimi. 18 % voditeljev je označilo sklop Evropska unija, 12 % voditeljev Evropski parlament, en voditelj je kot najbolj poudarjen sklop na izobraževanju označil Organizacijo dela. Evropski parlament je kot drugi najbolj poudarjen sklop označilo 41 % voditeljev, 24 % voditeljev sklop Organizacija dela, 18 % voditeljev sklop Evropske volitve, en voditelj sklop Evropska unija ter en Metode dela z mladimi. 35 % voditeljev je kot tretji najbolj poudarjen sklop na izobraževanju označilo Metode dela z mladimi, Evropske volitve je označilo 29 % voditeljev, 18 % voditelji sklop Evropska unija, po en voditelj Evropski parlament in Organizacijo dela (glej Graf 5.8).

Glede na zbrane podatke lahko rečemo, da so voditelji kot najbolj poudarjen sklop izobraževanja označili Evropske volitve, sledi mu sklop Metode dela z mladimi, Evropski parlament, Evropska unija ter kot najmanj poudarjen sklop izobraževanja Organizacija dela. Pri dvajsetem vprašanju smo voditelje spraševali, kateri izmed petih vsebinskih sklopov izobraževanja se jim zdijo najbolj pomembni. Voditelji so po vrstnem redu označili po njihovem mnenju prve tri najpomembnejše sklope.

Graf 5.9: Pomembnost sklopov po mnenju voditeljev

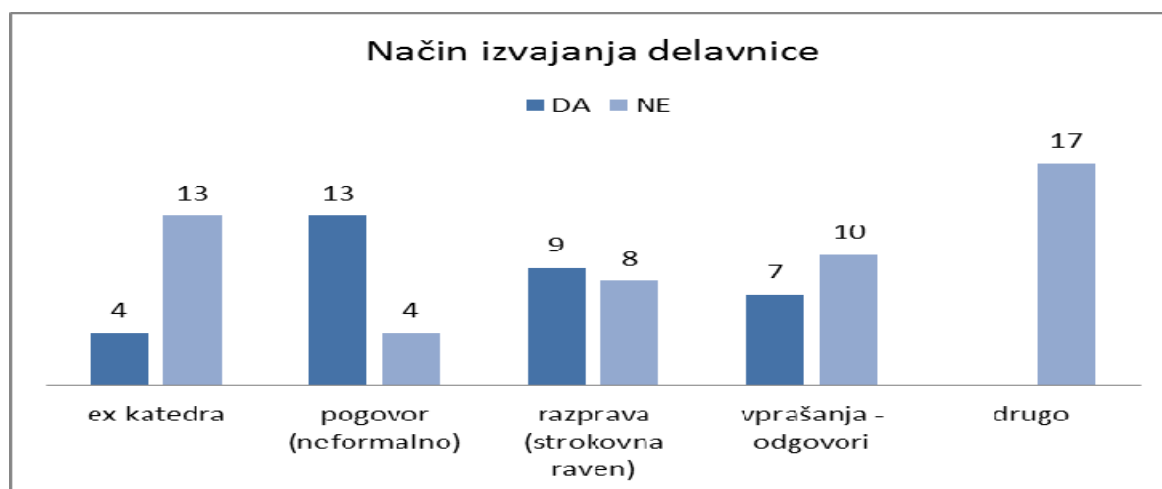
Kot najpomembnejši sklop je 47 % voditeljev označilo Metode dela z mladimi, sledi mu Evropska unija z 29 % voditelji, 18 % je označilo Evropske volitve, enemu voditelju se je kot najpomembnejši sklop zdel Evropski parlament (Glej graf 5.9). Nihče izmed voditeljev ni označil Organizacije dela kot najpomembnejši sklop izobraževanja, medtem ko je kot drugi najpomembnejši sklop ta isti sklop označilo 29 % voditeljev, 24 % voditeljev je kot drugi najpomembnejši sklop označilo Evropsko unijo ter sklop Evropski parlament. Evropske volitve je označilo 18 % voditeljev, en voditelj je označil sklop Metode dela z mladimi. Metode dela z mladimi ter Evropski parlament so označili vsak sklop po 24 % voditeljev kot tretji najpomembnejši sklop, Evropsko unijo, Evropske volitve in organizacijo dela vsakega 18 % voditelji. Pri pomembnosti sklopov po mnenju voditeljev prednjači sklop Metode dela z mladimi, sledi mu sklop Evropska unija, nadalje Evropske volitve in Evropski parlament. Kot najmanj pomemben sklop izmed naštetih se voditeljem zdi Organizacija dela.

Pri enaindvajsetem vprašanju smo voditelje povprašali, kaj bi sami spremenili pri izobraževanju voditeljev delavnic. 29 % voditeljev pri izvedbi izobraževanje ne bi spremenilo ničesar, 35 % voditeljev bi opravilo manjše spremembe, 18 % voditeljev je izpostavilo potrebo po večjih spremembah, 18 % voditeljev ni podalo odgovora. Med manjšimi spremembami so voditelji izpostavili predvsem več poudarka na metodah dela z mladimi. Načini pristopa do ciljne publike, ki je bila v tem primeru srednješolska mladina, so bili po mnenju nekaterih voditeljev preveč osnovnošolsko usmerjeni, prav tako so izpostavili željo po več praktičnih primerih izvedbe same delavnice. 18 % voditeljev je izrazilo željo po večji spremembi samega izobraževanja, predvsem so želeli časovno daljša in teoretično bolj obsežna in poglobljena izobraževanja glede na tematike, ki so jih morali predstaviti mladim.

5.2.4 Izvedba delavnic

Podatki o izvedbi delavnic obsegajo anketna vprašanja od 22 do 29. Pri dvaindvajsetem vprašanju nas je zanimalo, ali so voditelji izvajali delavnice po akcijskem načrtu in če, kdo ga je izdelal ter ali je po njihovem mnenju takšen načrt primeren za izvedbo tovrstnih delavnic. 18 % voditeljev ni izvajalo delavnic po akcijskem načrtu, 82 % voditeljev pa jih je izvajalo po akcijskem načrtu. Od teh 82 % voditeljev je samostojno naredilo akcijski načrt za izvedbo delavnice le 24 %, 12 % je akcijski načrt naredila matična organizacija, 47 % voditeljem pa so akcijski načrt naredili predavatelji oziroma naročnik projekta. Samo primernost akcijskega načrta je pozitivno ocenilo 76 % voditeljev, 6 % voditeljev ni bilo zadovoljenih z akcijskim načrtom, ker izpostavljeni elementi niso bili relevantni za tovrstno delavnico. Argumenti za primernost akcijskega načrta so bili vsebinsko dokaj podobni; da je akcijski načrt dobro predvidel potek same delavnice, omogočil je, da se zahtevna tema predstavi mladim na razumljiv način, da jim občutek, da njihovo mnenje šteje, ker je bil dobro premišljen za časovni okvir organizacij gostiteljic, predvsem šol. Naslednje vprašanje za voditelje se nanaša na način izvedbe delavnic, kjer so imeli na voljo več možnih odgovorov; *ex katedra* predavanje, pogovor s poslušalci (bolj neformalna raven), razprava o tematiki (bolj strokovna raven), odgovarjanje na vprašanja, drugo.

Graf 5.10: Način izvajanja delavnic

Največ so se voditelji z udeleženci posluževali neformalnega pogovora, ki ga je pri izvajanju uporabilo 76 % voditeljev, 24 % voditeljev ni izvajalo delavnic na ta način. 53 % jih je uporabilo razpravo oziroma bolj strokovno raven, 47 % voditeljev ni uporabilo razprave. Način izvajanja vprašanja – odgovori je uporabilo 41 % voditeljev, na ta način delavnice ni izvajalo 59 % voditeljev. Najmanj so se voditelji posluževali načina *ex katedra*, 24 % voditeljev. Nihče se ni poslužil drugačnega načina izvajanja delavnic od zgoraj naštetih oziroma možnosti drugo (glej Graf 5.10).

Na kakšen način so pri izvedbi delavnic poskušali pritegniti pozornost poslušalcev, nas je zanimalo pri štiriindvajsetem vprašanju. Najbolj pogosti načini so bili: podajanje praktičnih primerov iz življenja mladih, s humorjem in šaljivostjo, postavljanjem motivacijskih vprašanj posameznikom, poudarjanjem pomembnosti tematike in pomembnostjo njihovega mnenja, nekateri so uporabili socialne igre za sproščenost in pripravljenost k sodelovanju.

Ali jim je uspelo pritegniti pozornost poslušalcev, smo preverjali pri petindvajsetem vprašanju. Pritrdilno je odgovorilo 94 % voditeljev, enemu voditelju ni uspelo pritegniti pozornosti. Kot razlog je navedel nepravilno razporeditev stolov v učilnici (niso bili v krogu ampak *ex katedra* postavitev) ter prisotnost učitelja v razredu, kar naj bi vplivalo na pozornost poslušalcev. Ostali voditelji so izpostavili razloge za pritegnitev pozornosti predvsem, ker so mladi aktivno sodelovali v debatah, podajali odgovore in tudi sami zastavljali vprašanja, izpolnjevali priložene razglednice in želeli izraziti svoje mnenje glede tematike delavnice. Nekaj voditeljev je opazilo, da so pri debatah o evropskih volitvah in Evropskemu parlamentu

med mladimi pogosto prevladovali skeptični in apatični občutki. Da so poslušalci bili dovzetni za podane tematike, je ocenilo 71 % voditeljev, eden je ocenil poslušalce z zelo dovzetni, 24 % voditeljev pa je ocenilo, da so bili poslušalci manj dovzetni za podane tematike.

Kateremu izmed poudarjenih sklopov ste pri izvedbi delavnic namenili največ pozornosti, je 26 vprašanje, ki so ga voditelji na kratko utemeljili. Na voljo so imeli tri sklope; Evropska unija, Evropski parlament in Evropske volitve. Največ pozornosti je 53 % voditeljev namenilo sklopu Evropskih volitev, največkrat z utemeljitvijo, da je bil cilj projekta oziroma delavnic spodbuda mladim za udeležbo na evropskih volitvah. 29 % voditeljev je največ pozornosti namenilo sklopu Evropski parlament zaradi njegovega pomena, vloge in vpliva na vsakdan mladih, 18 % voditeljev pa je največ pozornosti namenilo sklopu Evropska unija, predvsem zaradi predstavitve širšega konteksta delovanja in nastanka EU ter pomena Evropskega parlamenta in evropskih volitev.

Nadalje nas je pri sedemindvajsetem vprašanju zanimalo, kateri izmed treh sklopov se je izkazal kot najbolj zanimiv za poslušalce in zakaj je tako po mnenju voditeljev. 47 % voditeljev je označilo Evropska unija, kjer se je največkrat kot vzrok pojavil argument splošne nerazgledanosti poslušalcev oziroma pomanjkanja informacij, da poslušalce preveč politične teme (npr. volitve, poslanci, parlament) ne zanimajo, nekateri so izpostavili tudi vprašalnik o Evropski uniji, ki je pritegnil pozornost poslušalcev. 47 % voditeljev meni, da se je kot najbolj zanimiv tematski sklop izkazal Evropski parlament, predvsem zaradi nepoznavanja institucije in njene vloge oziroma pomanjkanja znanja in informacij glede tematike. En voditelj je kot najbolj zanimiv tematski sklop označil Evropske volitve in je kot vzrok navedel postavljanje konkretnih vprašanj evroposlancem s strani poslušalcev.

Zanimalo nas je tudi, kateri izmed tematskih sklopov se je izkazal kot najmanj zanimiv in zakaj. Največ oziroma 47 % voditeljev je označilo Evropske volitve kot najmanj zanimiv tematski sklop za poslušalce, največkrat naveden razlog za to pa je, da volitve ne spremenijo ničesar, da so vsi politiki enaki in jim poslušalci na splošno ne zaupajo, da so premalo obveščeni o učinkih evropskih volitev. Evropsko unijo je kot najmanj zanimiv tematski sklop označilo 29 % voditeljev. Obširna tema in premalo časa, premalo pozornosti in informacij v učnih načrtih sta po mnenju voditeljev glavna vzroka, da so Evropsko unijo označili kot

najmanj zanimiv sklop. Preostalih 24 % voditeljev je označilo Evropski parlament, kjer je največkrat glavni razlog, da politika mladih ne zanima in da je po mnenju poslušalcev Evropski parlament tako vsebinsko kot praktično preveč oddaljen od vsakdana mladih.

Kot zadnje vprašanje v sklopu Izvedba delavnic smo voditelje vprašali, kako so bili sami zadovoljni z izvedbo delavnic. Na voljo so imeli štiri odgovore in sicer; zelo zadovoljen, zadovoljen, niti zadovoljen niti nezadovoljen, zelo nezadovoljen. 71 % voditeljev je bilo z izvedbo zadovoljnih, 12 % voditeljev je bilo zelo zadovoljnih, 18 % voditeljev pa niti zadovoljni niti nezadovoljni. Glede na podatke lahko rečemo, da so bili voditelji po svojih lastnih občutkih zadovoljni s samo izvedbo in potekom delavnic.

5.2.5 Splošni vtis

V zadnjem sklopu anketnega vprašalnika nas je zanimal splošni vtis in mnenje o projektu s strani izvajalcev, ali se jim zdijo tovrstne delavnice primerne in kakšne bi bile morebitne izboljšave (vprašanja od 30. do vključno zadnjega 32. vprašanja). Glede na cilje in specifični namen delavnice nas je zanimalo, kaj so voditelji razumeli kot bistveno nalogo delavnic. Večina, 76 % voditeljev, je kot bistveno nalogo delavnic prepoznalo spodbuditi mlade k udeležbi na volitvah. To pomeni, da so razumeli tako časovno umestitev izvajanja delavnic nekaj mesecev pred evropskimi volitvami 2009, kot tudi vsebinsko, glede na opravljeno izobraževanje in evropsko tematiko delavnic. Kot bistveno nalogo so omenili še splošno ozaveščanje in izobraževanje mladih, kar pozitivno vpliva na samo udeležbo mladih, po drugi strani pa je to namen vsake delavnic za mlade nasploh. Zaključimo lahko, da so voditelji razumeli bistveno nalogo delavnic v obliki spodbujanja k večji participaciji mladih na evropskih volitvah, kar je pomembno za kvalitetno izvedbo delavnic s strani voditeljev in njihovo kredibilnost v razmerju do mladih, ki mora primarno temeljiti na znanju in strokovnosti voditeljev.

Skoraj polovica voditeljev je tovrstno izvajanje delavnic ocenila kot primeren način za doseganje ciljev projekta, 12 % voditeljev pa je mnenja, da tovrstne delavnice niso ne primerne ne neprimerne glede na bistveno nalogo in cilje. 41 % voditeljev je mnenja, da je to najbolj primeren način in ne vidijo nobenih možnih izboljšav, kar lahko povežemo tudi z njihovo neizkušenostjo. Nakazuje pa lahko na pomanjkanje kritičnega mišljenja, kar ni

zaželjeno in lahko ima negativne posledice pri izvajanju delavnic v smislu motiviranja mladih in doseganja zastavljenih ciljev projekta. Nihče ni mnenja, da to sploh ni primeren način.

Večina voditeljev je zaznala določene pomanjkljivosti projekta kljub njihovim skromnim predhodnim izkušnjam na vsebinski in izvedbeni ravni delavnic. Možnost za izboljšavo voditelji vidijo v obsežnejših in bolj množičnih delavnicah in samih izobraževanjih voditeljev, ker je tovrstna tema preobširna za ta način delavnic in doseganje ciljev projekta. Tukaj vidijo možnost izboljšav v drugačnem, inovativnejšem pristopu do mladih, ki bi mlade bolj motiviral k sodelovanju in aktivni participaciji, še posebej pri udeležbi na volitvah.

Glede na podana mnenja lahko sklepamo, da so imeli voditelji težave pri doseganju ciljev projekta skozi tovrstno obliko delavnic v kombinaciji z njeno zahtevno tematiko. Če k temu dodamo še skromno izobraževanje in pomanjkanje strokovnega znanja s strani voditeljev s področja obširne in specifične tematike, lahko zaključimo, da tovrstne delavnice ne morejo biti uspešne pri mobilizaciji mladih k udeležbi na volitvah.

Na splošno so sicer voditelji pozitivno ocenili delavnice, prav tako so se zavedali njenih ciljev in bistvene naloge, to je spodbuditi mlade k udeležbi na evropskih volitvah. Glede na njihove odgovore pa lahko sklepamo, da so pri doseganju ciljev projekta, še posebej pri mobilizaciji mladih, imeli težave zaradi načina izvajanja delavnice in pomanjkanja znanja oziroma preobširne tematike za tovrstno izvedbo delavnic. Največ možnosti za izboljšavo vidijo pri doseganju ciljev.

5.3 Sinteza rezultatov ankete

Anketa Vprašalnik za izvajalce delavnic pri projektu »Torej misliš, da veš vse? II« je obsegala 32 vprašanj, odgovarjalo je vseh 17 voditeljev delavnic, ki so se udeležili izobraževanja in tudi izvedli delavnice. Večina izvajalcev delavnic ima univerzitetno izobrazbo in se vsakodnevno srečuje z mladinskimi tematikami. Pogosto se srečujejo z evropskimi tematikami, 47 % jih je imelo predhodne izkušnje z izvedbo podobnih mladinskih delavnic, 53 % pa jih ni imelo.

Veliki večini udeležencev izobraževanja voditeljev se je izobraževanje zdelo odlično oziroma dobro. 94 % jih je pridobilo nova znanja o mladinskih tematikah, kar pomeni, da niso imeli

veliko predznanja o predstavljenih tematikah; 76 % tudi nova znanja o EU, kar pomeni da niso imeli predznanja glede specifične in zahtevne tematike. Večina je bila prepričana, da so po izvedbi izobraževanja za voditelje delavnic bolj usposobljeni za izvajanje tovrstnih mladinskih delavnic, kar je glede na predznanje razumljivo. Vsi so dobili dodatno literaturo, oziroma so bili napoteni na dodatno literaturo in vire za izvajanje delavnic. To dodatno literaturo so uporabili pri izvajanju delavnic, kar kaže, da na usposabljanju ni bilo dovolj časa za predstavitev obširnih tematik in ima za posledico okrnjeno znanje voditeljev. Največji poudarek na izobraževanju voditeljev delavnic je bil na metodah dela z mladimi in evropskih volitvah, najmanjši na organizaciji dela. Voditelji se tako niso prvič spoznali samo z tematiko delavnic ampak tudi z drugimi sklopi.

Sami udeleženci izobraževanja za voditelje delavnic bi si želeli, da bi bil največji poudarek na metodah dela z mladimi, sledi EU, evropske volitve in Evropski parlament. Iz tega lahko sklepamo, da so voditeljem delavnic osebno najpomembnejše splošne metode dela z mladimi, kar je vplivalo na kakovost podajanja informacij o evropskih volitvah. Po drugi strani to ponazarja pomanjkanje predznanja in izkušenj s tovrstnimi delavnicami. 65 % izvajalcev delavnic ne bi spremenilo ničesar ali bi predlagalo manjše spremembe pri izobraževanju za voditelje delavnic, predvsem v smeri obsežnejšega izobraževanja, kar nas ponovno vodi do sklepa o pomanjkanju predznanja in pomankljivem izobraževanju, ki so ga zaznali tudi voditelji.

Za izvajanje delavnic so si voditelji delavnic oblikovali akcijski načrt, in sicer je 82 % voditeljev delavnic izvedlo delavnico po akcijskem načrtu, ki so ga večini pripravili organizatorji projekta, kar lahko predstavlja slabost v smislu nezmožnosti voditeljev pri načrtovanju delavnice. Večina voditeljev je, pri interakciji z mladimi, delavnice izvajalo na kombiniran način in uporabljalo več načinov komunikacije: največ, 76 %, je izvajalo delavnice na način neformalnega pogovora s poslušalci, kar mlade bolj pritegne k aktivnemu sodelovanju; 53 % skozi razpravo, na bolj strokovni ravni, kar mlade vključi v pogovor in razmišljanje, 41 % z odgovarjanjem na zastavljena vprašanja in 24 % s predavanji Ex katedra, kar pri tovrstnih delavnicah ni zaželeno, saj se s tem težje dosežejo aktivno sodelovanje mladih in razmišljanje. Skoraj četrtina voditeljev je uporabljalo metodo, ki ni učinkovita pri pridobivanju pozornosti mladih. Če k temu prištejemo še šolsko okolje, v katerem so se

večinoma izvajale delavnice, je pozornost poslušalcev in njihovo aktivno sodelovanje težko pridobiti.

Največ jih je pri izvedbi delavnic uporabljalo praktične primere iz življenja mladih. 94 % voditeljev delavnic je bilo mnenja, da so na ta način uspeli pritegniti pozornost mladih poslušalcev in ocenili, da so bili pri tem uspešni. 71 % jih je prepričanih, da so bili mladi dovzetni za podane tematike. Na delavnicah so največjo pozornost namenili evropskim volitvam, in sicer 53 % voditeljev, 29 % Evropskemu parlamentu in 18 % EU. Po mnenju voditeljev delavnic so bile teme, ki so bile najbolj zanimive mladim poslušalcem delavnic, EU in Evropski parlament, tako je odgovorilo 47 % voditeljev delavnic. Najmanj zanimiv je bil za poslušalce sklop o evropskih volitvah. Podatki sovpadajo z zavedanjem voditeljev o evropskih volitvah kot primarni nalogi delavnice in njihovim poudarjanjem sklopa. Ker pa je bil ta sklop za poslušalce najmanj zanimiv, lahko sklepamo, da tematika ni bila predstavljena na način, ki bi poslušalce pritegnila.

Voditelji delavnic so bili osebno zadovoljni oziroma zelo zadovoljni z izvedbo delavnic (82 %). Nezadovoljen ni bil nihče. Po mnenju voditeljev delavnic je bila bistvena naloga delavnic spodbuditi udeležbo mladih na evropskih volitvah. Glede na to, da je bila to, po mnenju voditeljev delavnic, najmanj zanimiva tema, je na mestu vprašanje, ali so bili voditelji delavnic dejansko uspešni pri svojem delu.

47 % voditeljev delavnic je bilo mnenja, da je bistvena naloga delavnic približati EU mladim na splošno in na ta način spodbuditi mobilizacijo mladih za odhod na volitve. Velika večina izvajalcev delavnic, 88 %, je bila mnenja, da je uporabljeni način izvajanja delavnic za doseganje ciljev projekta »...torej misliš, da veš vse? II« primeren oziroma najbolj primeren, kar lahko pomeni pomanjkanje znanja na področju mobilizacije s strani voditeljev in posledično primankljaj konstruktivne kritike; tudi zaradi pomanjkanja izkušenj na tem področju.

V mnenjih voditeljev je večkrat omenjena želja in potreba po daljših in številčnejših delavnicah, ker je tovrstna tema preobširna za ta način izvajanja delavnic. Voditelji so izpostavili potrebo po boljšem in inovativnejšem pristopu k mladim s tovrstnimi temami ter inovativnejše pristope za večjo motivacijo mladih pri aktivni participaciji.

Splošna ocena izvajalcev delavnic je praktično na vseh področjih večinsko pozitivna in so prepričani o učinkovitosti in uspešnosti delavnic in primernosti za doseganje ciljev projekta »Torej misliš, da veš vse? II«. Kljub njihovim pozitivnim ocenam projekta v obliki delavnic pa je zaskrbljujoč podatek, da je bil sklop o evropskih volitvah za udeležence delavnic najmanj zanimiv, saj je namen projekta prav v spodbujanju aktivnega državljanstva in ožje spodbujanje aktivne participacije na evropskih volitvah med prvimi volivci in mladimi nasploh; še posebej, ker je večina voditeljev kot primarno nalogo delavnic videla mobilizacijo mladih k volitvam, vendar to ni zadostni pogoj za dejansko mobilizacijo mladih.

6 SKLEP

V delu smo analizirali projekt »Torej misliš, da veš vse? II«, katerega namen je bil spodbuditi mlade k aktivnemu državljanstvu in v okviru tega konkretnije k participaciji prvih volivcev in mladih nasploh na evropskih volitvah. Spodbujanje aktivnega državljanstva mladih predstavlja svojevrsten izziv državnim in evropskim institucijam. Poraja se vprašanje, kako mlade spodbuditi, jih primerno informirati in izobraziti, da postanejo aktivni ter svobodni udeleženci političnih in splošnih družbenih procesov. Projekt »Torej misliš, da veš vse? II« je nastal zato, da bi mladim približal njihove pravice ter možnosti, da bi jim podal ustrezne informacije in znanja, vezana na njihovo aktivno državljanstvo in udeležbo na evropskih volitvah. Projekt predstavlja eno od oblik spodbujanja aktivnega državljanstva med mladimi v Sloveniji.

Pri raziskovanju smo se podrobno ukvarjali s tem konkretnim projektom spodbujanja aktivnega državljanstva, zato so ugotovitve, ki izhajajo iz raziskave, vezane na ta projekt, mnenja udeležencev in na znanstveno literaturo, ki smo jo uporabili pri delu. V zvezi s tem projektom smo preverjali naslednje tri trditve oziroma raziskovalne hipoteze: ukrepi spodbujanja volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament ne dosegajo zelenih učinkov; projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih izkazujejo precejšnje teoretske pomanjkljivosti; projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih ne dosegajo zelenih učinkov zaradi precejšnjih pomanjkljivosti na izvedbeni ravni.

Glavno hipotezo, da ukrepi spodbujanja volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament ne dosegajo zelenih učinkov, smo v celoti potrdili. Udeležba mladih volivcev na volitvah slovenskih poslancev v Evropski parlament je izredno majhna in je tudi občutno

manjša od splošne udeležbe na evropskih volitvah. Primerjava jasno potrjuje neučinkovitost ukrepov spodbujanja volilne udeležbe mladih. Evropskih volitev leta 2009 se je udeležilo 15 % mladih iz Slovenije, podatek je za starostno skupino 18–24 let. Pri tem je bila splošna volilna udeležba v Sloveniji na evropskih volitvah leta 2009, če jo primerjamo z mladimi volivci, občutno višja, in je bila 28, 3%. Tudi če vzamemo evropsko primerjavo med državami članicami, in to v isti starostni skupini mladih 18–24 let, je bilo EU povprečje udeležbe mladih volivcev občutno višje kot v Sloveniji, in sicer 29 %. Logični zaključki, ki izhajajo iz volilnih podatkov jasno in nedvoumno kažejo na to, da ukrepi spodbujanja volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament v Sloveniji niso učinkoviti in so nižji od splošne volilne udeležbe v Sloveniji, hkrati pa so nižji od povprečne evropske volilne udeležbe v starostni skupini mladih 18–24 let. Vezano na konkretni projekt aktivnega državljanstva »Torej misliš, da veš vse? II« je iz večinskega mnenja voditeljev delavnic razvidno, da je bil tematski sklop o evropskih volitvah na delavnicah najmanj zanimiv, kar pritrjuje trditvi, da ukrepi spodbujanja volilne udeležbe mladih na volitvah v Evropski parlament ne dosegajo zelenih učinkov in zanimanja. Kamal Izidor Shaker je mnenja, da bi kljub veliko sredstvom, ki se namenjajo v ta namen, veljalo razmisliti o drugačnih metodah, možnostih, alternativah, ki bi mladim približali aktivno udejstvovanje v političnih procesih.

Če je namen projekta in delavnic, da se spodbuja udeležba mladih na evropskih volitvah, izvajalci delavnic pa sklop o evropskih volitvah ocenijo kot najmanj zanimiv, potem je to vsebinska težava projekta oziroma delavnic in pomeni določeno neučinkovitost. Tudi kandidatka na evropskih volitvah 2009, Tadeja Cankar Davanzo, je bila mnenja, da je za pospeševanje aktivnega državljanstva med mladimi potrebno mladim ponuditi vsebine, ki jih zanimajo in so jim pomembne ter pri tem uporabiti ustrezne komunikacijske kanale, ki so jim blizu in jih dnevno uporabljajo, kot so internet in komunikacije preko mobilnega telefona; za splošno informiranje pa televizijski medij. Izbira komunikacijskih kanalov, načini komunikacije in interakcije z mladimi v smeri njihovega aktivnega državljanstva in participacije na evropskih volitvah pri projektu, je bila morda neposrečena in glede obsega dosega manj učinkovita glede na vedenje, da mladi dandanes množično uporabljajo sodobne komunikacijske tehnologije, ki jih ponuja internet in mobilna telefonija.

Spodbujanje volilne udeležbe pri mladih, gledano skozi ta projekt, ni učinkovito tudi zaradi dejstva, da ni stalnega informiranja, saj se projekt izvaja periodično. Določeno težavo pri

projektu bi lahko predstavljala izbira izvajalcev in načini izvedbe projekta ter delavnic, ki ne zagotavljajo ustreznega nadzora učinkovitosti izvedbe.

Prva delovna hipoteza, ki se glasi, da projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih izkazujejo precejšnje teoretske pomanjkljivosti, je bila potrjena. To hipotezo smo potrdili skozi analizo projekta "Torej misliš, da veš vse? II". Teoretska pomanjkljivost je v tem, da so pripravljavci projekta predpostavljali, da je mogoče z izredno omejenimi finančnimi sredstvi, ki so znašali 6000 evrov, uspešno, aktivno in množično vplivati na pospeševanje aktivnega državljanstva med mladimi. Omejena sredstva so pogojevala in narekovala omejen obseg pripravljalnih in izvedbenih aktivnosti in posledično relativno omejen časovni in številčni obseg dosega, v zvezi z mladimi udeleženci delavnic. Teoretska pomanjkljivost je tudi to, da so pripravljavci projekta predvidevali, da bo izbira komunikacijskega kanala, ki je bil izbran (pogovori, razprave, predavanja), učinkovita pri komunikaciji in interakciji z mladimi. Izbira takega komunikacijskega kanala je že v zasnovi omejena z dosegom vplivanja, saj se je delavnic lahko udeležilo manjše oziroma omejeno število mladih.

Teoretično pomanjkljivost je predstavljal tudi način nabora izvajalcev delavnic. Za izvajalca se je lahko prijavil kdorkoli, kot je v intervjuju povedala Eurodesk koordinatorka Živa Mahkota. Ker je šlo za prostovoljno naravo prijave in izvedbe, niso bili sklenjeni sporazumi o sodelovanju, niti sledenje, koliko delavnic je bilo dejansko izvedenih. Povedala je tudi to, da delavnic niso izvajali vsi, ki so se udeležili usposabljanja za izvajane delavnic. Teoretična pomanjkljivost je bila še predpostavka, da so pripravljavci projekta menili, da je izvajalce delavnic mogoče kvalitetno ustrezno pripraviti za vodenje delavnic v izredno kratkem času, njihovo usposabljanje je trajalo 10 ur in 20 minut. To je res izredno kratek čas, ob dejstvu, da 9 od 17. izvajalcev nikoli ni izvajalo podobnih delavnic, kar je razvidno iz njihovih odgovorov v anketi. Nina Stankovič je project ocenila kot neuspešen. Glede na pomembnost teme projekt ni imel dovolj obsega oziroma ciljne publike mladih, niti dovolj učinka glede na neprofesionalno zastavljenost projekta.

Teoretično težavo predstavlja tudi predvidevanje pripravljavcev projekta, da lahko s kratkimi in občasnimi, periodičnimi delavnicami, ki dosežejo majhen krog mladih, uspešno spodbujajo aktivno državljanstvo mladih in konkretnije participacijo prvih volivcev in mladih volivcev nasploh na evropskih volitvah. Tematska neomejenost sporočil, ki so jih mladi na delavnicah

posredovali, je predstavljala slabost, saj je onemogočila oziroma otežila analizo mnenj in vprašanj mladih, ki so jih le-ti posredovali na delavnicah. Zaradi prostovoljne narave izvedbe, je težava tudi v tem, da ne obstaja preverljivost resničnosti in dejanskega števila mladih, ki so se udeležili delavnic. Teoretično težavo predstavlja tudi dejstvo, da projekt ni predvideval mehanizmov, s katerimi bi lahko ocenili njegovo učinkovitost, koristnost, vezano na aktivno državljanstvo mladih in še posebej vezano na njihovo participacijo na evropskih volitvah. Projekt ni predvidel rešitve, ki bi pripravljalcem projekta omogočila naknadno pridobiti podatek, koliko mladih, ki so se udeležili delavnic, je dejansko odšlo na evropske volitve in volilo.

Čeprav ima projekt zgoraj navedene pomanjkljivosti pa želimo dodati, da ima tudi določene pozitivne elemente. Že sam obstoj, cilji in namen projekta so vsebinsko pozitivni in tudi ustvarjalci projekta si zaslužijo pohvalo za delo in trud. Z omejenimi sredstvi so uspeli oblikovati in udejaniti projekt (sicer ob aktivni pomoči prostovoljnega sodelovanja mladinskih lokalnih organizacij), prav tako pa so uspeli na delavnicah zbrati določeno število mladih in jim posredovati informacije vezane na aktivno državljanstvo ter tako spodbuditi njihovo participacijo na evropskih volitvah.

Potrdili smo tudi drugo delovno hipotezo, ki se je glasila, da projekti spodbujanja volilne udeležbe mladih ne dosegajo zelenih učinkov zaradi precejšnjih pomanjkljivosti na izvedbeni ravni. Najpomembnejši argumenti, ki potrjujejo to hipotezo so, da je vprašljiva kompetentnost izvajalcev delavnic, ki so se za izvedbo delavnic usposabljali kratek čas (10 ur 40 minut). Hkrati jih večina ni imela nobenih predhodnih izkušenj s podobnimi mladinskimi delavnicami.

Pomanjkljivost na izvedbeni ravni je bila tudi v času trajanja delavnic, saj so najkrajše trajale 45 minut, najdaljše pa 2 uri. Tako kratek čas je prekratek, da bi izvajalci lahko kakovostno predstavili informacije o treh tematskih sklopih: Evropska unija, Evropski parlament, Evropske volitve, in da bi hkrati omogočil kakovostno komunikacijo ter interakcijo z mladimi, ki so se udeležili delavnic. V tem omejenem času so morali mladi izpolniti tudi razglednico z vprašanjem/sporočilom za evroposlanca in evalvacijski list.

Ker so izvajalci delavnic k vodenju delavnic pristopili prostovoljno, organizator projekta ni imel vpliva na vsebinsko izvedbo delavnic, niti možnosti sledenja, koliko delavnic je bilo izvedenih. Organizator projekta ni imel možnosti nadzora nad tem, da izvajalci ne bi v delavnice vključevali kakšnih neprimernih vsebin, kot bi bila lahko agitacija za določeno politično stranko, plasiranje/prodajanje določenih storitev, proizvodov. Pomanjkljivost na izvedbeni ravni je tudi v načinu izbire komunikacijskega kanala. Ta pomanjkljivost sicer izvira iz pripravljalne faze, kjer se je projekt oblikoval, a kljub temu je potrebno ugotoviti, da mladi v dinamičnem sodobnem svetu lažje sprejemajo in bolj uporabljajo interaktivne komunikacijske kanale, kot sta internet z vsemi oblikami, ki omogočajo prenos besedila, slike, videa in zvoka, ter mobilni telefon. Uporaba komunikacijskih kanalov (pogovora, razprave, predavanja v učilnici oziroma drugih prostorih) pa mlade bolj spominja na obvezno šolo, kar jih lahko prej odbije kot pritegne k aktivnemu državljanstvu in participaciji na volitvah.

7 LITERATURA

1. Arnuš, Nina ur. 2009. *Evropsko sodelovanje na področju mladine 2002–2009*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.
2. Bufon, Milan. 2001. *Osnove politične geografije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta
3. Cankar Davanzo, Tadeja. 2016. Intervju z avtorjem. Lucija, 6. junij.
4. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
5. Deželan, Tomaž. 2005. Predvolilna kampanja, volilna udeležba in izid volitev. V *Politološki vidiki volilne kampanje: analiza volilne kampanje za volitve v Evropski parlament 2004*, ur. Simona Kustec Lipicer, 147–166. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. --- 2008. *Veljava sodobnih konceptov državljanstva*. Doktorska dizertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. --- 2009. *Relevantnost tradicij državljanstva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. --- 2010a. Kakovost aktivnosti za mobilizacijo mladih državljanov na volitvah v Evropski parlament 2009. Primer projekta spodbujanja udeležbe srednješolske mladine. V *Volitve v Evropski parlament 2009*, Alenka Krašovec ur., 91–115. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. --- 2010b. *Naproti evropskemu federalizmu?: evolucija ideje državljanstva od mestnih republik do federalne države in konfederalnih struktur*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. --- 2014. *Državljan v razmerju do države: ureditve in razprave skozi čas*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. --- 2015. *Young people and democratic life in Europe: What next after the 2014 european elections?* ur. John Lisney. European Youth Forum. Dostopno prek: https://www.youthup.eu/app/uploads/2015/11/YFJ_YoungPeopleAndDemocraticLifeInEurope_B1_web-9e4bd8be22.pdf (16. junij 2016).
12. Deželan, Tomaž in Alem Maksuti. 2011. Trajnostni način družbenega delovanja. Matrika ukrepov na področju mladinske politike. V *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*, ur. Urban Boljka, 95–116. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport-Urad za mladino in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

13. --- in Alem Maksuti. 2014. The Relevance of Higher Education in Slovenia for Creating Virtuous Citizens and a Working Democracy: An Underexploited Source? V *Citizenship, Democracy and Higher Education in Europe, Canada and the USA*, ur. Jason Laker, Concepcion Naval in Kornelija Mrnjaus, 147–172. Hampshire: Palgrave Macmillan.
14. ---, Danica Fink Hafner, Mitja Hafner Fink in Samo Uhan, ur. 2007. *Državljanstvo brez meja?*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Državna volilna komisija 2016a. *Volitve v Evropski parlament*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/evropski-parlament> (2. april 2016).
16. --- 2016b. *Evropski parlament; volitve 2004*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-evropski-parlament/leto-2004> (2. april 2016).
17. --- 2016c. *Evropski parlament; volitve 2009*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-evropski-parlament/leto-2009> (2. april 2016).
18. --- 2016č. *Evropski parlament; volitve 2014*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/files/files/volitve-v-ep-2014-izzidi-glasovanja-po-voliscih.xlsx> (2. april 2016).
19. --- 2016d. *predsednik republike; volitve 2002*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-predsednika-rs/leto-2002> (2. april 2016).
20. --- 2016e. *predsednik republike; volitve 2007*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-predsednika-rs/leto-2007> (2. april 2016).
21. --- 2016f. *predsednik republike; volitve 2012*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-predsednika-rs/volitve-predsednika-rs-leto-2012> (2. april 2016).
22. --- 2016g. *Državni zbor; volitve 2008*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2008/> (2. april 2016).
23. --- 2016h. *Državni zbor; predčasne volitve 2011*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-drzavni-zbor-rs/leto-2011-predcasne-volitve> (2. april 2016).
24. --- 2016i. *Državni zbor; predčasne volitve 2014*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-drzavni-zbor-rs/leto-2014-predcasne-volitve> (2. april 2016).
25. Debeljak, Peter. 2011. Predgovor. V *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*, ur. Urban Boljka (5–6). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport-Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
26. Ellis, Andrew, Maria Gratschew, John H. Pammatt in Erin Thiessen ur. 2006. *Engaging the Electorate: initiatives to Promote Voter Turnout from Around the*

- World*. Stockholm: Institute for Democracy and Electoral Assistance. Dostopno prek: http://www.idea.int/publications/vt_ee/loader.cfm?csmodule=security/getfile&pageid=16776 (12. maj 2016).
27. Evropska komisija 2016. *The new concept of the European structured dialogue with young people*. Bruselj: Evropska Komisija. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/SL/1-2008-158-SL-F1-1.Pdf> (14. april 2016).
28. Evropska listina aktivnega državljanstva 2006. Dostopno na: http://www.activecitizenship.net/images/stories/DOCS/European%20charter/ECAC_Slovenian.doc (28. avgust 2009).
29. Evropski parlament 2016a. *Podobe Evropskega parlamenta 2007–2009*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/pdf/welcome_brochures/faces/ep_faces_2007_09_sl.pdf (11. oktober 2015).
30. --- 2016b. *Rezultati volitev 2014*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/sl/turnout.html> (05. november 2015).
31. Eurobarometer 2016a. *Javno mnenje 2009*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb71_sl_sl_nat.pdf
32. --- 2016b. *Predvolilna raziskava 2009*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_303_fiche_sk.pdf (11. april 2016).
33. --- 2016c. *Evropske volitve 2009*. Bruselj: Evropski parlament. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/28_07/EB71.3_post-electoral_final_report_SL.pdf (11. april 2016).
34. --- 2016č. *Sekundarna analiza volitev v EP 2009*. Dostopno prek: http://www.europarl.si/resource/static/files/desk_research_abstention_principaux_enseignements_sl_v2.pdf (11. april 2016).
35. Eurodesk 2016a, *Analiza oddanih razglednic 2009*. Interno gradivo 2016: Eurodesk.
36. --- 2016b, *Info servis*. Dostopno prek: <http://www.movit.si/info-servis-eurodesk/> (12. februar 2016).

37. --- 2016c. *Seznam udeležencev projekta Torej misliš da veš vse? II*. Dostopno prek: http://www.eurodesk.si/fileadmin/user_upload/doc/2_AKTIVNOSTI/0_delavnice/Seznam_udelezencev_Eurodesk_usposabljanja_2009_javni.pdf (14. maj 2016).
38. --- 2016č. *Aktivnosti in delavnice*. Dostopno prek: <http://www.movit.si/info-servis-eurodesk/za-reciklazo/delavnice-za-mlade/> (14. maj 2016).
39. Fink Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
40. --- 2004. *Evropske stranke in strankarski sistem na ravni Evropske unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Flere, Sergej in Andrej Kirbiš. 2010. Participacija. V *Mladina 2010*, ur. Miran Lavrič, 143–201. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Dostopno prek: <http://www.delo.si/assets/media/other/20110131/Koncno%20porocilo.pdf> (18. junij 2016).
42. Grad, Franc, Igor Kaučič, Sebastian Nerad, Ciril Ribičič in Saša Zagorc, ur. 2007. *Ustavno pravo Evropske unije*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
43. Grad, Franc in Pavle Svete, ur. 2009. *Predpisi o volitvah v Evropski parlament 2009*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
44. Heater, Derek. 1990. *Citizenship: The Civic Ideal in World History, Politics and education*. London in New York: Longman.
45. --- 2004. *A Brief History of Citizenship*. New York: University Press New York.
46. Ichilov, Orit. 2003. Education and Democratic Citizenship in a Changing World. V *Oxford Handbook of Political Psychology*, ur. David O. Sears, Leonie Huddy in Robert Jervis, 637–669. New York: Oxford University Press.
47. Isin, F. Engin in Patricia K. Wood. 1999. *Citizenship and Identity*. London: SAGE Publications.
48. Klemenčič, Eva. 2014. Participacija. V *Osnovni pojmi in dileme državlanske vzgoje, Prvi del*, ur. Mitja Sardoč, 131–136. Ljubljana: CIVITAS.
49. --- 2015. Politična pismenost. V *Osnovni pojmi državlanske vzgoje, Drugi del*, ur. Mitja Sardoč, 153–162. Ljubljana: CIVITAS.
50. Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Lister, Ruth, Noel Smith, Sue Middleton in Lynne Cox. 2003. *Young people talk about Citizenship: Empirical Perspectives on Theoretical and Political Debates*. Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1362102032000065991> (15. maj 2016).

52. Mahkota, Živa. 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 7. Junij, el. pošta.
53. Mihelj, Vlado, ur. 2002. Mladi kot subjekt in objekt politike. Maribor: Aristej.
54. Milbrath, Lester W. in M. L. Goel. 1982. *Political participation. How and why do people get involved in Politics?* London: University Press of America.
55. Movit. Dostopno prek: www.movit.si (14. maj 2016).
56. Narat, Tamara. 2011. Participacija in socialna vključenost. V *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*, ur. Urban Boljka, 159–178. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
57. Pikalo, Jernej. 2004. Svobodni trg, globalizacija in država. V *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*, ur. Milan Brglez in Drago Zajc, 40–50. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
58. Shaker, Kamal Izidor. 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 27. junij.
59. Snyder, Mark, Allen M. Omoto in Dlyan M. Smith. 2009. The Role of Persuasion Strategies in Motivating Individual and Collective Action. V *The Political Psychology of Democratic Citizenship*, ur. Eugene Borgida, Christopher M. Federico in John L. Sullivan, 125–146. New York: Oxford University Press.
60. Stankovič, Nina. 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 19. junij.
61. Stasiulis, Daiva. 2002. The Active Child Citizen: Lessons from Canadian Policy and the Childrens Movement. *Citizenship Studies* 6 (4): 507–538.
62. Statistični urad RS, 2016. *Mladi v Sloveniji 15–24 let leta 2009*. Dostopno prek: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15. maj 2016).
63. Ule, Mirjana. 1988. *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
64. Zorko, Manja. 2015. *Participacija in aktivno državljanstvo mladih*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije. Dostopno prek: http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/Participacija_mladih_MDM_2015.pdf (12. julij 2016).

PRILOGE

Priloga A: Anketni vprašalnik za izvajalce

Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva ploščad 5

1000 Ljubljana

**VPRAŠALNIK ZA IZVAJALCE
DELAVNIC PRI PROJEKTU »Torej
misliš, da veš vse? II«**

Mentor: doc. dr. Tomaž Deželan

Študent: Lenart Hudoklin, absolvent APJU

LJUBLJANA, junij 2009

Navodila za izpolnjevanje

Ustrezne odgovore za posamezno vprašanje vpisujte v prostorček desno od nanizanih možnosti odgovorov, pod oznako »Vpišite črko ustreznega odgovora«. V kolikor izberete možnost »drugo«, poleg vpisa ustrezne črke v za to namenjen prostorček, vpišite še utemeljitev oz. opredelitev v sivino poleg samega ponujenega odgovora. Pri vprašanih, kjer se pričakuje opisni odgovor, lahko v za to pripravljen prostor vpišete poljubno število znakov oz. besed. Za čimbolj »prijazno« izpolnjevanje elektronskega vprašalnika si dokument v MS Wordu nastavite na spletno postavitev (Pogled/Spletna postavitev oz. View/Web Layout) in velikost 150%.

I. Osnovni podatki

1. Navedite organizacijo, preko katere sodelujete v programu:

Organizacija:

2. Na kakšen način je vaša organizacija pristopila k sodelovanju v programu oziroma projektu (vabilo, razpis,...) ?

način:

3. Na kakšen način sodelujete pri organizaciji ?

- a) zaposlen
- b) prostovoljno
- c) po avtorski pogodbi
- d) drugo

Vpišite črko ustreznega odgovora:

4. Navedite kraj in datum, kjer ste izvedli delavnico (izpolnite toliko polj, kolikor je bilo delavnic) :

a) kraj: datum:

b) kraj: datum:

c) kraj: datum:

5. navedite približno število udeležencev delavnice ter okvirno dolžino (časovno) izvedbe delavnice (izpolnite toliko polj, kolikor je bilo delavnic) :

Število udeležencev: dolžina izvedbe delavnice:

Število udeležencev: dolžina izvedbe delavnice:

Število udeležencev: dolžina izvedbe delavnice:

II. Vodje delavnic

6. navedite spol ter starost

- a) spol:

- b) starost:

7. navedite končano in nedokončano šolo, če še študirate

- a) končana šola:

- b) Nedokončana šola:

8. kako pogosto se **kot član vaše organizacije** srečujete oziroma ukvarjate z **mladinskimi tematikami**?

- a) vsakodnevno
- b) pogostokrat
- c) poredkoma
- d) nikoli

Vpišite črko ustreznega odgovora:

9. kako pogosto se **kot član vaše organizacije** srečujete oziroma ukvarjate z **evropskimi tematikami (EU)** ?

- a) vsakodnevno
- b) pogostokrat
- c) poredkoma
- d) nikoli

Vpišite črko ustreznega odgovora:

10. kako pogosto se srečujete **zunaj vaše organizacije** (šola, služba, prosti čas,...) z **mladinskimi tematikami** ?

- a) vsakodnevno
- b) pogostokrat
- c) poredkoma
- d) nikoli

Vpišite črko ustreznega odgovora:

11. kako pogosto se srečujete **zunaj vaše organizacije** (šola, služba, prosti čas,...) z **evropskimi tematikami**?

- a) vsakodnevno
- b) pogostokrat
- c) poredkoma
- d) nikoli

Vpišite črko ustreznega odgovora:

12. ali imate predhodne izkušnje z izvedbo podobnih mladinskih delavnic?

- a) Da
- b) Ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

12.b Če da, ali ste izvedli katero izmed omenjenih delavnic tudi na temo EU?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

III. Izobraževanje voditeljev

13. kakšen je vaš splošen vtis glede izobraževanja voditeljev?

- c) Izobraževanje je bilo **odlično**
- d) Izobraževanje je bilo **dobro**, vendar bi se ga dalo izboljšati
- e) Izobraževanje ni bilo **niti dobro niti slabo**, možne so korenite izboljšave
- f) Izobraževanje je bilo **slabo**, potrebne bi bile korenite izboljšave
- g) Izobraževanje je bilo **brezpredmetno** in ni sovpadalo z osnovnim ciljem izobraževanja

Vpišite črko ustreznega odgovora:

14. Ali so bili izvajalci izobraževanja po vašem mnenju primerno usposobljeni za to vlogo?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

15. Ali ste na izobraževanju pridobili nova znanja o mladinskih tematikah?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

16. Ali ste na izobraževanju pridobili nova znanja o EU?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

17. Ali ste na izobraževanju pridobili nova znanja o organizaciji in vodenju delavnic?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

18. ali smatrate da ste po izvedbi izobraževanja za voditelje delavnic bolj usposobljeni za izvajanje mladinskih delavnic na temo EU?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

19. Ali ste na izobraževanju pridobili oziroma bili napoteni na kakšno dodatno literaturo ali vire za izvajanje tovrstnih delavnic?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

19.a Če DA, ali ste omenjeno dodatno literaturo pri izvedbi delavnic tudi uporabili?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

19.b Če DA, na katera področja se je literatura oziroma viri nanašala?

- a) EU tematike
- b) Mladinske tematike
- c) Politična participacija
- d) Nič od zgoraj naštetega

Vpišite črko ustreznega odgovora:

20. Kateremu izmed naslednjih sklopov je bilo po vašem mnenju na izobraževanju namenjeno največ pozornosti? (označite tri najbolj poudarjene sklope;

19.c Ali je po vaši oceni povezovanje Slovenije z Evropsko unijo kaj vplivalo na vaše zaposlitvene možnosti?

- a) da
- b) ne
- c) ne morem oceniti

Vpišite črko ustreznega odgovora:

Prosimo, obrazložite svoj odgovor:

Odgovore za prvo zaposlitev vpisujte v prvi stolpec za odgovore, za trenutno zaposlitev pa v drugi stolpec za odgovore. V kolikor je vaša prva zaposlitev tudi vaša trenutna zaposlitev, odgovore vpisujte v stolpec za trenutno zaposlitev, stolpec za prvo zaposlitev pa pustite prazen.

	Prva zaposlitev	Trenutna zaposlitev
20. Na kateri stopnji zahtevnosti je oz. je bila vaša zaposlitev?		
a) V. stopnja izobrazbe (srednja šola)	Vpišite	Vpišite
b) VI. stopnja izobrazbe (višja šola)		
c) VII. stopnja izobrazbe (visoka šola)		
d) VIII. stopnja izobrazbe (magisterij, doktorat)		

21. Ali ste oz. ste bili zaposleni (za): (možnih je več odgovorov)

- a) redno za določen čas
- b) redno za nedoločen čas
- c) krajši delovni čas
- d) samozaposlen/a
- e) preko avtorske pogodbe

	Vpišite	Vpišite

22. Zaposlen/a sem oz. sem bil/a v:

- a) zasebnem sektorju
- b) javnem sektorju

	Vpišite	Vpišite

23. Kako ste našli svojo zaposlitev po opravljeni diplomi (možen samo en odgovor)?

- a) prek zavoda za zaposlovanje
- b) s pomočjo privatne agencije za zaposlovanje
- c) samozaposlitev
- d) prijava na razpis, objavljen v časopisu
- e) prošnja neposredno pri delodajalcu
- f) prejemnik/ca kadrovske štipendije
- g) opravljal/a dela za delodajalca že pred diplomom (npr. študentska dela)
- h) posredovanje prijateljev in sorodnikov

	Vpišite	Vpišite
	Drugo:	Drugo:

i) drugo:

24. Ali ste morali na razgovoru za sprejetje na delovno mesto odgovarjati na vprašanja, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem, kot so vprašanja glede (možnih več odgovorov)?

- a) sprejetja zaposlitve s krajšim delovnim časom
- b) načrtovanja družine in nosečnosti
- c) družinskega oz. zakonskega stana
- d) starševstva
- e) drugo:
- f) ne

Vpišite

Vpišite

Drugo:

Drugo:

25. Menite, da je bilo katero od vprašanj diskriminatornih oz. je bila v vprašanju podana opazka glede spola?

- a) da
- b) ne

Vpišite

Vpišite

Če da, navedite katero?

Opazka:

Opazka:

26. Kakšno je delovno mesto na katerem ste oz. ste bili zaposleni?

- a) svetovalno
- b) vodstveno
- c) raziskovalno
- d) pedagoško

Vpišite

Vpišite

27. Kakšen profil univerzitetno izobraženih kadrov prevladuje oz. je prevladoval v vašem delovnem okolju (označite tri najpogostejše)?

- a) politologi
- b) ekonomisti
- c) sociologi
- d) pravniki
- e) humanisti (Filozofska fakulteta)
- f) diplomanti VUŠ in Fakultete za upravo
- g) diplomanti Fakultete za organizacijske vede
- h) drugo:

Vpišite

Vpišite

Drugo:

Drugo:

28. Ali menite, da bi delo na vašem delovnem mestu lahko opravljal univerzitetno izobražen strokovnjak katerekoli usmeritve, ali je vaše delo tako specifično, da ga lahko opravlja le nekdo, ki ima politološko izobrazbo?

- a) delo lahko opravlja le politolog/inja
- b) delo lahko opravlja kdorkoli z družboslovno izobrazbo
- c) delo lahko opravlja kdorkoli, ne glede na usmeritev

Vpišite

Vpišite

29. Kako ocenjujete oz. ste ocenjevali položaj politologinj in politologov v primerjavi z drugimi zaposlenimi z univerzitetno izobrazbo v vašem delovnem okolju?

- a) politologi/nje so v boljšem položaju
- b) politologi/nje so v enakem položaju
- c) politologi/nje so v slabšem položaju

Vpišite

Vpišite

30. Ali ste do sedaj že bili predlagani za kakšno vodstveno mesto?

- a) da
- b) ne

Vpišite črko ustreznega odgovora:

Odgovore za prvo zaposlitev vpisujte v prvi stolpec za odgovore, za trenutno zaposlitev pa v drugi stolpec za odgovore. V kolikor je vaša prva zaposlitev tudi vaša trenutna zaposlitev, odgovore vpisujte v stolpec za trenutno zaposlitev, stolpec za prvo zaposlitev pa pustite prazen.

Prva zaposlitev

Trenutna zaposlitev

31. Ali zasedate oz. ste kdaj zasedali vodstveno delovno mesto?

- a) da
- b) ne

Vpišite

Vpišite

32. Ali je oz. je bilo v vašem delovnem okolju samoumevno, da vodstvene položaje zasedajo moški?

a) da b) ne Zakaj?	Vpišite Zakaj:	Vpišite Zakaj:
------------------------------	-----------------------	-----------------------

33. Ocenite delež žensk, ki v vaši delovni organizaciji zasedajo oz. so zasedale vodstvene položaje:		
	delež	delež

34. Ali pri delu doživljate oz. ste doživljali kakšne pozitivne posebnosti zaradi svojega spola?		
a) da b) ne Če da, kakšne?	Vpišite Kakšne:	Vpišite Kakšne:

35. Ali ste oz. ste bili na delovnem mestu kakorkoli diskriminirani zaradi spola?		
a) da b) ne Če da, na kakšen način?	Vpišite Način:	Vpišite Način:

36. Ste morali v zaposlitveni pogodbi podpisati, da določeno obdobje ne boste imeli otrok?		
a) da b) ne	Vpišite	Vpišite

37. Ali ženske v vašem okolju prejemajo oz. so prejemale enako plačilo za enako delovno mesto kot moški?		
a) da b) ne c) ne vem	Vpišite	Vpišite

38. Ali v vašem delovnem okolju poznate oz. ste poznali kakšen primer diskriminacije na podlagi spola?		
a) da b) ne Če da, kakšne?	Vpišite Kakšne:	Vpišite Kakšne:

39. Menite, da so oz. so bile v vašem delovnem okolju možnosti napredovanja za ženske enake kot pri moških?		
a) da b) ne Zakaj?	Vpišite Zakaj:	Vpišite Zakaj:

IV. Demografija

40. Spol:		
a) ženski b) moški	Vpišite črko ustreznega odgovora:	

41. Leto rojstva:		
19		

Odgovore za prvo zaposlitev vpisujte v prvi stolpec za odgovore, za trenutno zaposlitev pa v drugi stolpec za odgovore. V kolikor je vaša prva zaposlitev tudi vaša trenutna zaposlitev, odgovore vpisujte v stolpec za trenutno zaposlitev, stolpec za prvo zaposlitev pa pustite prazen.

	Prva zaposlitev	Trenutna zaposlitev
42. Statistična regija zaposlitve		
a) Goriška b) Obalno – kraška	Vpišite	Vpišite

- c) Notranjsko – kraška
- d) Gorenjska
- e) Osrednjeslovenska
- f) Jugovzhodna Slovenija
- g) Zasavska
- h) Spodnjeposavska
- i) Savinjska
- j) Koroška
- k) Podravska
- l) Pomurska

43. Ali želite dodati še kaj, o čemer nismo vprašali?

Vpišite!

Hvala za sodelovanje!

Priloga B: Intervju z g. Kamal Izidor Shakerjem

1. Ali se vam zdi pomembno, da se mladi udeležujejo evropskih volitev? Zakaj?

Udeležba na volitvah, katerihkoli se mi zdi pomembna, saj je to eden ključnih orodij, kjer mladi dobijo priložnost za izvolitev svojih predstavnikov v eno od evropskih inštitucij.

2. Dlje časa ste delovali kot predsednik Mladinskega sveta Slovenije, sedaj ste izvoljeni predstavnik ljudstva v slovenskem parlamentu. Kako ocenjujete (vaša opažanja) v letih delovanja v politiki napredek/spremembe/načine pristopanja javnih oblasti k problematiki nizke volilne udeležbe, še posebej mladih?

Ocenjujem, da je udeležba (predvsem mladih) prenizka. Prenizko je tudi zavedanje vseh strani kako pomemben proces so volitve in, da vsak glas šteje. Javne oblasti in vsi, ki s(m)o vpleteni v javno življenje bi morali več časa nameniti ozaveščanju (in še večjem vključevanju) mladih v politično življenje, saj politika še kako vpliva na življenje vseh generacij.

3. Kdo vse bi moral spodbujati mlade pri aktivnem državljanstvu?

To je naloga vseh. Najprej v krogu družine, nato okolja v katerem se mladi gibljejo (šola/izobraževalne inštitucije) in šele potem javnost - mediji, ki ravno tako oblikujejo mnenje in/ali spodbujajo/odvračajo mlade k/od aktivnemu državljanstvu.

4. Se vam zdi da javne oblasti (lokalne, nacionalne, nadnacionalne) namenjajo dovolj sredstev/pozornosti mladim na področju aktivnega državljanstva (spodbujanje tako formalne kot neformalne vzgoje aktivnega državljanstva mladih)?

Kot bivši mladinski funkcionar lahko rečem, da se za aktivno državljanstvo (na vseh ravneh - nac. EU in globalno) namenja veliko sredstev. Pa še vedno vidimo, da to ne kaže pravih rezultatov, zato bi veljalo razmisliti o drugačnih metodah, možnostih, alternativah, ki bi mladim približali aktivno udejstvovanje v političnih procesih.

5. Kako se vam zdi da mladi v SLO doživljajo/razumejo volitve v Evropski parlament, kaj drugače kot "domačo politiko"?

Kljub temu, da smo od leta 2004 člani EU in, da smo do sedaj volitve v EU parlament "občutili" le dvakrat, menim, da je za mlade EU še vedno (pre)daleč (tam nekje za bruseljskimi stenami), ravno tako ljudje, ki so tja izvoljeni.

6. Kakšno vlogo imajo po vašem mnenju mladinske nevladne organizacije pri aktivnem državljanstvu mladih?

Veliko. Večjo, kot bi si si jo sami pripisali. In tudi večjo kot jim jo pripisuje država. Namreč, mladinske nevladne organizacije (predvsem bom govoril za demokratično organizirane nevladne organizacije - društva, zveze društev) že v svojem osnovnem bistvu spodbujajo aktivno državljanstvo. S članstvom v le teh si (ravno tako kot polnoletni državljani) pridobiš npr. pravico voliti in biti voljen.

7. Kateri komunikacijski kanali za spodbujanje participacije/volitve pri mladih so se po vaših izkušnjah izkazali za najbolj učinkovite?

Seveda bi pričakovali odgovor: socialna omrežja. Ki so tudi eden pomembnih kanalov ozaveščanja mladih o pomembnosti participacije. Pa vendar menim, da na spodbujanje participacije še vedno najbolj vpliva družba, klasični mediji, pa tudi temu namenjene vladne in nevladne organizacije.

Priloga C: Intervju z ga. Živo Mahkota

1. Ime in priimek, organizacija in funkcija v organizaciji (naziv, delovno področje)

Živa Mahkota, Movit, Eurodesk koordinator

2. Kakšna je (bila) vaša vloga v okviru sodelovanja pri projektu: “torej misliš da veš vse?”II?

Sodelavka pri projektu

3. Kolikšen je bil finančni okvir oz proračun za izvedbo projekta “torej misliš da veš vse?”II ?

6000 evrov

4. Katere so po vašem mnenju največje koristi projekta “torej misliš da veš vse?”II v pripravljalno-teoretski fazi?

V pripravljalni fazi smo zasnovali natančen načrt projekta, ki prinaša tudi konkretne rezultate in načrtuje predajo mnenja mladih novoizvoljenim poslancem.

Evropski parlament je bil v okviru delavnic predstavljen na zanimiv in jasen način, na jasen in zanimiv način smo ujeli ključne informacije, povezane z Evropskim parlamentom in njegovim delovanjem.

Dobro je bil zasnovan potek delavnice, v smislu vključevanja mladih in njihove participacije, in sicer od začetnega spoznavanja z Evropskim parlamentom preko kviza, predstavitev delovanja in tem, o katerih razpravljajo in odločajo v EP ter kako to vpliva na življenja vseh državljanov EU, tudi njih samih. Na koncu so lahko mladi na razglednicah podali svoje mnenje, ki so ga želeli sporočiti novoizvoljenim evropskim poslancem. To jim je omogočilo lasten razmislek in refleksijo, kaj se jim zdi v tistem trenutku najbolj pomembno, poleg tega pa so bila mnenja predstavljena tudi poslancem, tako so lahko dobili vsaj delni vpogled v življenja mladih.

Pri pripravi projekta smo velik poudarek dali na podporno gradivo za izvajalce delavnic. Ti so tako dobili priročnik za pomoč pri izvajanju delavnice in natančno razlago delovnega lista. Tako so se izvajalci lahko temeljito pripravili na delavnice in mladim podali raznolike dodatne razlage.

Za lažje načrtovanje delavnic smo pripravili predloge dopisov za šole in organizacije, ki so gostile delavnice, skupaj s priporočilom evropske pisarne Eurodesk. To je izvajalcem olajšalo dogovarjanje za izvedbo delavnic.

5. Katere so po vašem mnenju največje pomankljivosti projekta“torej misliš da veš vse?”II v pripravljajlno-teoretski fazi?

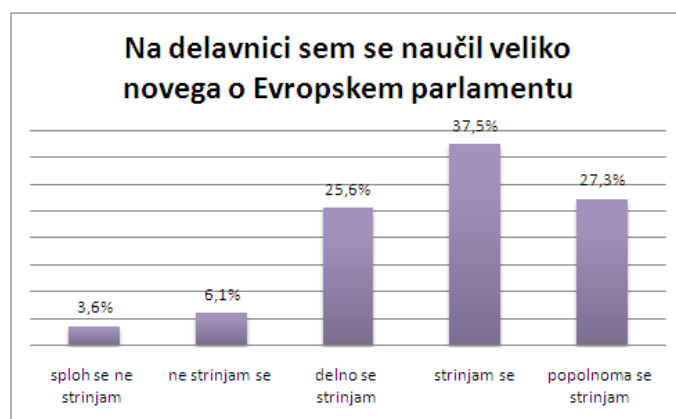
Tematsko so bili sporočila mladih, ki so jih želeli sporočiti mladim popolnoma neomejena. Tako smo naleteli na zelo različne odzive v številnih temah, kar je predstavlja izziv pri analizi in zbiranju v neko smiselno koherentno celoto, s tem da smo zaobjeli še vedno vse izzive. Smiselno bi bilo mladim vnaprej ponuditi nekaj iztočnic, na katere bi lahko napisali svoje mnenje. S tem bi sicer olajšali analizo, vendar bi bili mladi spet omejeni pri svojem izražanju.

Morda je pomankljivost projekta širok nabor izvajalcev projekta. Na povabilo za izvajanje delavnic se je lahko prijavil kdorkoli, zaradi prostovoljne narave izvedbe ni bilo možna sklenitev sporazumov in sledenje, koliko delavnic je dejansko izvedenih. Tako delavnic niso dejansko izvajali vsi, ki so se usposabljanja udeležili.

6. Katere so po vašem mnenju največje koristi projekta “torej misliš da veš vse?”II na izvedbeni ravni?

Glede na velikost projekta in majhen proračun so bili tako kvalitativni kot kvantitativni rezultati zelo dobri. Izvedenih je bilo 45 delavnic, na katerih je sodelovalo 961 mladih. Delavnice je izvajalo devet izvajalcev. Takšen rezultat je bil možen, ker so izvajalci delavnice izvajali prostovoljno, brez denarnega nadomestila.

Povzetek analize evalvacijskih listov sodelujočih:

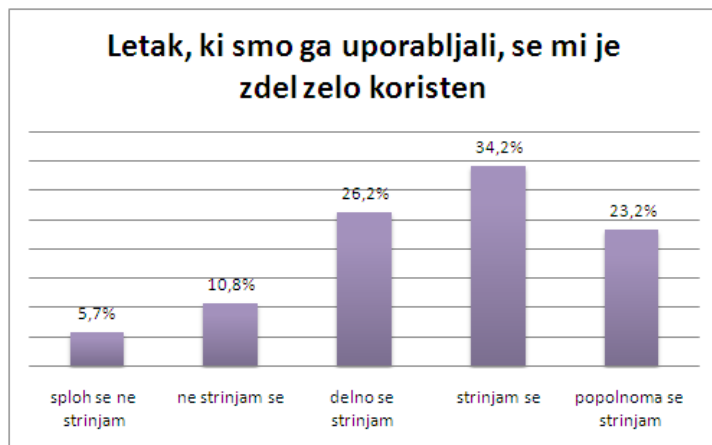
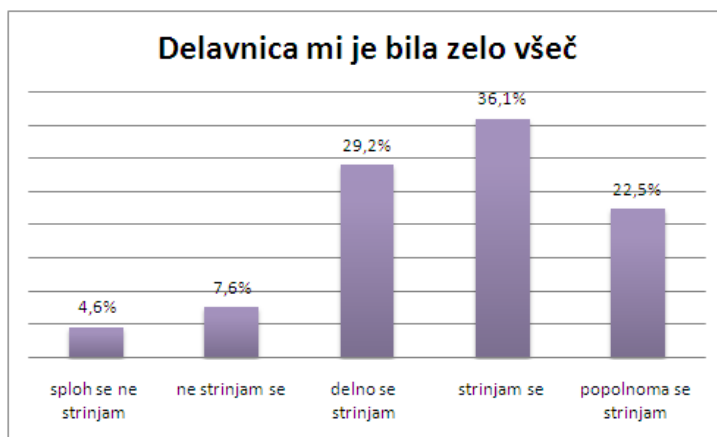
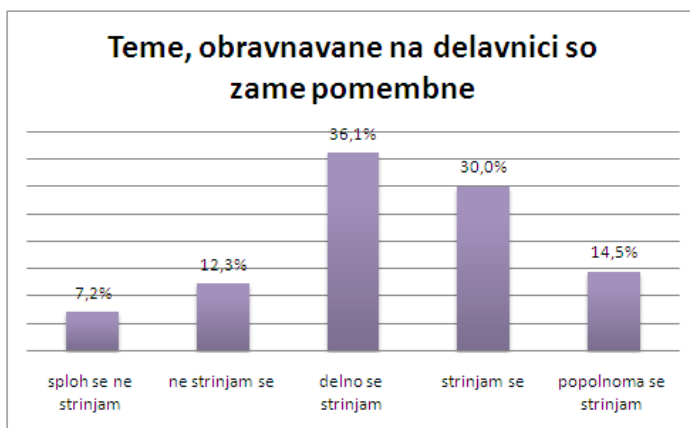
S trditvijo, da **so se na delavnicah naučili veliko novega o Evropskem parlamentu**, se je strinjalo kar 90 % udeležencev – 27,3 % se jih je s tem popolnoma strinjalo, 37,5 % se je strinjalo, 25,5 % pa se je delno strinjalo. 10 % udeležencev je bilo mnenja, da se niso naučili veliko novega o EVropskem parlamentu.

S trditvijo “**Teme, obravnavane na delavnici so zame pomembne**” se je

popolnoma strinjalo 14,5 % udeležencev, 30 % se jih je s tem strinjali, 36,1 % pa se jih je strinjalo. S to trditvijo se jih ni strinjalo 19,5 %.

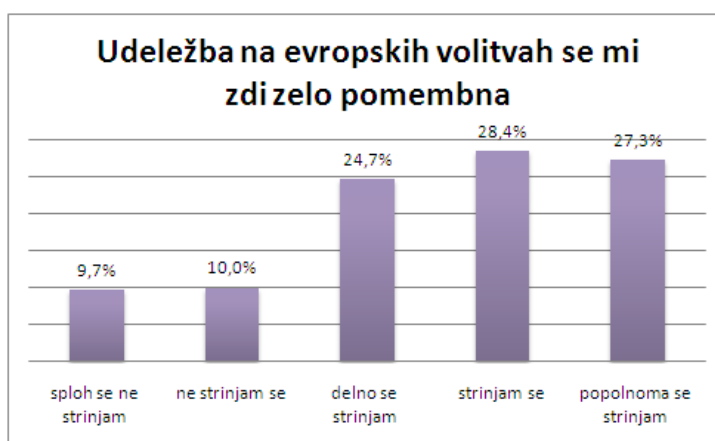
Glede na to, da mlade na splošno ne zanima politika, je tovrstno strinjanje kar visoko, lahko bi rekli, da so vodje delavnic uspeli na zanimiv način približati evropske teme mladim.

Delavnica je bila **zelo všeč več kot polovici udeležencem**, 58 %. Tudi 29,2 % udeležencev bi se s tem delno strinjalo, medtem ko delavnica ni bila všeč 12,2 % mladim.

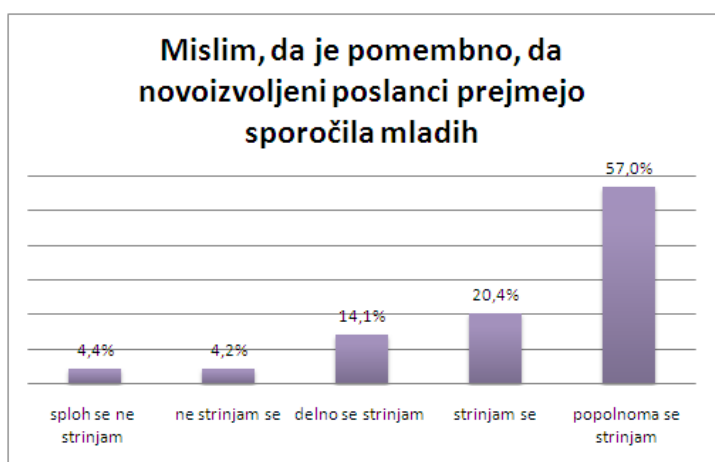

Tudi na letak je bil odziv zelo pozitiven. S trditvijo, da je bil **letak zelo koristen** se je popolnoma strinjalo 23,2 % mladih, s trditvijo se je strinjalo 34,2 %, delno se je strinjalo pa 26,2 % mladih. Letak se ni zdel koristen 16,5 %.

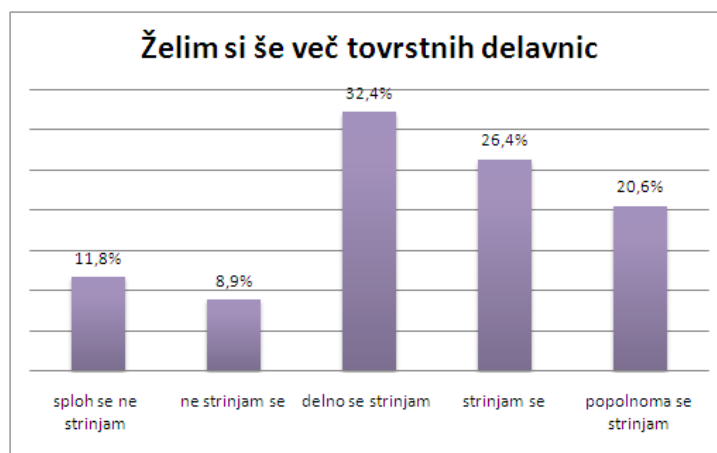
Udeležba na evropskih volitvah se zdi pomembna kar 55,7 % udeležencem, toliko se jih namreč s tem strinja ali popolnoma strinja. 24,7 % se s trditvijo “Udeležba na evropskih volitvah se mi zdi pomembna” delno strinja, 19,7 % pa se jih s tem sploh ne strinja ali ne strinja.

S trditvijo “**Mislím, da je pomembno, da novoizvoljeni poslanci prejmejo sporočila mladih**” se popolnoma strinja 57 % kar mladih, 20,4 % pa se s tem strinjajo. Delno se strinja 14,1 % mladih, sploh ali ne strinja pa se 8,6 %.

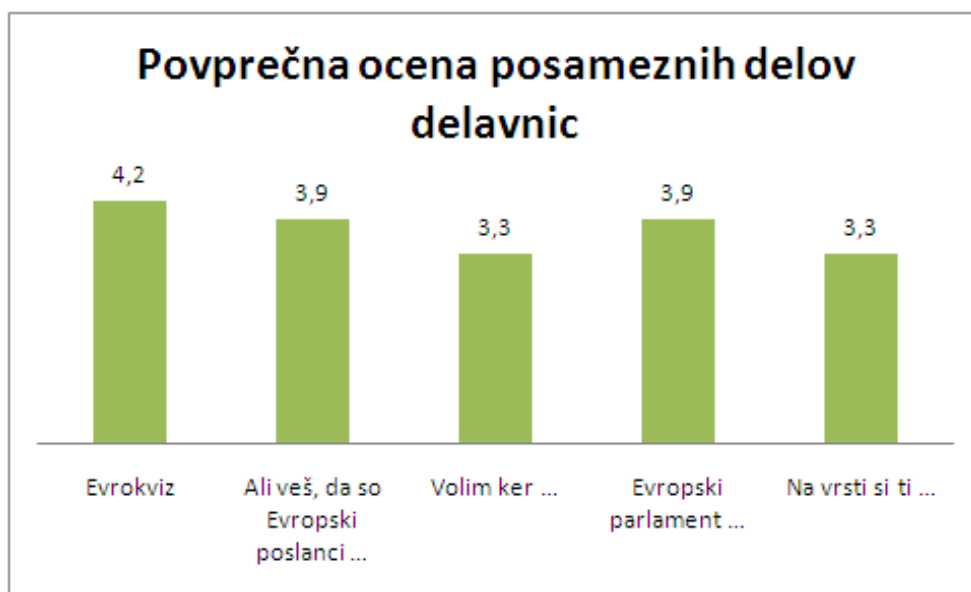

Še več tovrstnih delavnic si želi 47 % mladih – 20,6 % se jih s tem popolnoma strinja, 26,4 % pa se s tem strinja. Delno se strinja največji odstotek, 32,4 % sodelujočih na delavnicah. Sploh se ne strinja 11,8 %, ne strinja pa se 8,9 % mladih.

Na splošno je bilo strinjanje veliko z vsemi izjavami, predvsem da so se veliko naučili in da jim je bila delavnica všeč. Tudi metoda z letaklom je bila zelo pozitivno ocenjena, še najbolj od vsega pa se zdi mladim pomembno, da se njihova sporočila prenese na novoizvoljenim poslancem. Tudi z izjavo, da je udeležba na volitvah pomembna, je bilo strinjanje veliko, tako da lahko ocenimo, da je bil cilj delavnice dosežen. Mladi sami menijo, da nimajo dovolj znanja in da so takšne delavnice potrebne in koristne.

7. Katere so po vašem mnenju največje pomanjklivosti projekta “torej misliš da veš vse?”II na izvedbeni ravni?

Na izvedbeni ravni smo se srečali predvsem z izzivom kakovostne analize in zbiranja izjav udeležencev. Vprašanja in trditve so bila tako raznolika, da je bilo praktično nemogoče ustvariti neko skupno sporočilo, ki bi ga lahko posredovali poslancem, kar je bila ključna pomanjkljivost izvedbe projekta. Ta del bi moral biti že v okviru delavnic izpeljan bolj strukturirano in usmerjeno – tako v smislu oblikovanja trditev in vprašanj, kot v navodilih na katere teme se usmeriti. Največja težava je bila prevelika posplošenost. Smiselno bi bila predhodna raziskava, katere teme nasloviti med mladimi, potem pa te teme dodatno obdelati.

8. Ali menite, da so usposabljanja izvajalcev dovolj kakovostna, da se jih ustrezno usposobi za podajanje novih znanj in spodbujanje aktivnega državljanstva mladih oziroma volilne udeležbe mladih?

V dveh dneh usposabljanja je izziv zajeti vse teme in znanja, potrebna za kakovostno izvajanje delavnic. Srečujemo se z dvema obsežnima sklopoma kompetenc, potrebnih za kakovostno izvajanje delavnic, in sicer

- kompetenc za vodenje skupine, nastopanje, komuniciranje s skupino, vključevanje vseh udeležencev in
- vsebinsko poznavanje teme delavnic.

Glede na to, da se na Movitova usposabljanja večinoma prijavljajo predstavniki mladinskih organizacij, ki v okviru svojega dela izvajajo raznolike aktivnosti za mlade, smo se pri usposabljanju za izvajalce delavnic bolj osredotočili na tematsko ozadje in načrtovanje delavnic. Teme o EU dosti obsežne, zato je pomembno, da se te teme čimbolje in čimbolj poglobljeno obdelajo že na samem usposabljanju, izvajalci pa dobijo tudi dodatno gradivo z natančnejšimi informacijami po posameznih sklopih delavnice. Seveda pa bi lahko bili izvajalci pripravljeni še boljše, saj gre res za obširne teme, ki se jih lahko obdelajo zelo poglobljeno, predvsem v smislu znanja o EU in Evropskem parlamentu. Spekter področij, s katerim se ukvarja EU je izjemno širok, zato je priprava lahko zelo obsežna. V okviru našega proračuna, ki je omogočal dvodnevno usposabljanje, smo tako poskusili izvajalcem predati kar največ informacij na razumljiv način, in tiste, ki so jih lahko uporabili pri izvedbi delavnic. K sodelovanju na usposabljanju smo povabili predstavnike Predstavništva EK v Sloveniji in Evropskega parlamenta v Sloveniji, da so izvajalci prejeli informacije iz prve roke.

9. Kateri so po vašem mnenju najpomembnejši razlogi, da je volilna udeležba mladih volivcev, ki prvič volijo in mladih volivcev nasploh, na evropskih volitvah, zelo nizka?

Razlogi, da se mladi udeležujejo volitev v nizkem številu so lahko različni. Glede na analizo odgovorov se z izjavo, da so teme, ki so se jih dotaknili na delavnici za njih pomembno strinja (delno, v celoti ali popolnoma) strinja kar 80 % mladih. Da je pomembno, da poslanci slišijo mnenja mladih se strinja več kot 90 %. Iz tega bi lahko sklepali, da bi se mladi udeležili volitev, vprašanje pa je, v kolikšni meri mladi sami prepoznavajo vpliv, ki jih ima EU na konkretne ukrepe, in v kolikšni meri prepoznavajo pomen svojega glasu. Vprašanje je tudi, kako lahko se pozicionirajo in izbirajo med kandidati. Zagotovo je potrebno izobraževanje mladih in spodbujanje njihovega razmišljanja o temah, ki se jih zadevajo sedaj ali se jih bodo v (bližnji) prihodnosti, pri prehodu na njihovo odraslo življenje. Pomembno je tudi

vključevanje mladih v debate in razprave o teh temah, njihovo medsebojno povezovanje in razmislek.

10. Način informiranja mladih je pomemben element pri samem uresničevanju aktivnega državljanstva. S katerimi novimi, drugačnimi medijskimi komunikacijskimi kanali in pristopi bi po vašem mnenju učinkoviteje spodbujali aktivno državljanstvo mladih?

Izkušnje iz terena kažejo na to, da je najbolj učinkovita kombinacija informiranja, ki poteka preko aktivnosti na terenu in uporabe spletnih orodij kot podpornega mehanizma. Pri tem seveda pridejo prav različni socialni mediji, ustvarjanje socialnih skupin, mailing list, okolij, ki omogočajo deljenje različnih materialov in izkušenj. Na voljo je mnogo različnih (brezplačnih) orodij in aplikacij, s katerimi si lahko pomagamo, da naredimo informacije za mlade dostopnejše, privlačnejše in bolj zanimive za mlade. Predvsem je pomembno, da imamo pri snovanju informacijskih kampanj v mislih svojo ciljno skupino in kje se ta nahaja, kaj ji je blizu. Pomembno je, da s svojim sporočilom presenetimo, smo originalni in imamo jasen ter razumljiv namen in cilj. Informacije naj bodo kratke in lahko razumljive, pomembna je tudi evalvacija in diseminacija rezultatov ter follow-up projekta.

Na Eurodeskovem seminarju online in offline kampanjah v Budimpešti, so zbrali naslednja priporočila:

1. Surprise people!
2. Be original!
3. Be funny or lovable or serious!
4. Plan well step by step!
5. Have a plan B!
6. Be aware of your target group!
7. Have a clear aim and message!
8. Make it easy to understand!
9. Involve people easily! Low threshold.
10. Create clear coherence between the format and content!
11. Be short!
12. Choose the right location and the right time!
13. Design your outcomes!
14. Make sure you have a critical mass present!

15. Consider risks and conditions!
16. Have a good management and leading!
17. Make sure that all “actors” agree and devoted!
18. Make a good documentation!
19. Evaluate!
20. Disseminate the results!
21. Plan your follow up!

Priloga Č: Intervju z ga. Nino Stankovič

1. Vaše izkušnje z mladinkso politiko?

Bila sem predsednica dveh političnih podmladkov, predsednica mladih asov, to je bilo dve letui do združitve z zaresom, kjer smo usatnovili Zares aktivni, kjer sem bila nato kot predsednica 4 leta na najvišjem nivoju.

2. Zakaj je po vašem mnenju na volitvah, še posebej evropskih, volilna udeležba nizka med mladimi?

Volilna udeležba ni nizka med mladimi samo na evropskih volitvah, ampak je povsod, zato ker so mladi vedno bolj apatični, nimajo občutka da lahko pripomorejo kaj, na kar pa vse skupaj še posebje vplivajo mediji, resničnostni šovi, plehke medijske vsebine, živimo v hitrem svetu, nihče se ne pogloblja v vsebine novic.

Evropskemu parlamentu se očita demokratični deficit, kar pomeni daleč od oči, daleč od srca in ljudje nimajo občutka da dejansko bo nekdo kaj spreminjal. S tem da ne bi rekla da je samo na evropskih volitvah nižja udeležba mladih, čeprav, je verjetno še malo nižja, zato ker je že splošna volilna udležba na evropskih volitvah nizka, beležijo se okoli 25-30 %, kar pomeni da je volilna udeležba že tako enkrat nižja od drugih (nacionalnih, predsedniških) volitev. Odaljenost in to da se mladi počutijo na nek način odrinjeni, problem je s službami, problem je da tudi tisti ki imajo službe težko napredujejo, plače so slabe, so v nekem začaranem krogu, imajo občutek da se jim godi krivica, ker je naša generacija mladih, generacija ki je prva generacija v novejši zgodovini, ki naj bi živela slabše od svojih staršev, kar se nekje že potrjuje.

Po drugi strani danes lahko mladi več potujejo, Evropa je v resnici mladim dala največ, nam je samoumevno da so meje odprte, da je Erasmus, kar pomeni da lahko praktično vsak privoščni študij v tujini, po mojem mnenju bi moral vsak študent vsaj en semester preživeti in predelati v tujini, zato ker je tudi slovenska mladina preveč zaprta v primerjavi z drugimi. Sama sem dlje časa živela v Bruslju in spoznala ogromno ljudi, tujcev, ki so študirali v tujini in sem prepričana da to vsakomur koristi. Že kot narod imamo komplekse, kar se še posebej odraža pri mladih.

3. Kako bi se po vašem mnenju dalo povečati volilno participacijo mladih na volitvah?

Ja, to je vprašanje za milijon evrov, ker vedno smo poskušal mlade bolj aktivirati in vsi ljudje smo krvavi pod kožo, tako da najlažje se je aktiviralo tiste mlade, ki si jim omogočil neka potovanja, izobraževanja v okviru evropskih programov za mlade, takrat je bil blazno pšopoulaeren program Youth in Action (Mladi v akciji), znotraj katerega deluje tudi EVS (evropska volonterska služba), kjer deluje ogromno Slovencev, razni training coursi (specifična izobraževanja), contact-making seminarji. Tudi v podmladku sem stremela k temu da bi imela čimveč mladih angažiranih na način da bodo nekam šli, se nekaj naučili, in prišli nazaj z nekimi dobrimi praksami, s tem so se tudi bolj angažirali, da bodo te dobre prakse ponesli v svoje lokalno okolje. Je pa nažalost tako, da kako sploh začneš pridobivati mlade, da se lahko začnejo angažirati? Ne z okroglimi mizami, ampak naprej z nekimi neformalnimi srečanji, pikniki, športnimi aktivnostmi, in potem kasneje tudi projekti. Na ta način poizkušam ljudi motivirati v smislu aktivnosti, znotraj katerih se seznanijo, postanejo ekipa, prijatelji. Ekipe imajo nadalje potem tudi *team buildinge*. V času Mladih asov smo se prijaviili na YiA, dobili sredstva v višini 25000 evrov za projekt, kjer smo gostili 5 evropskih držav (Estonija, Portugalska, Malta, Italija, Slovenija), dogodek se je odvijal v Črnomlju in je trajal cel teden. Iz vsake države je bilo sedem mladih. Tema projekta je bila kako graditi skozi različnost narodov novo Evropo. V podmladku smo imeli tudi kakšno provokativno akcijo, s katero včasih še bolj pritegneš mlade, da malce šokiraš. Eden takšnih projektov se je imenoval Heroin Raus!. To je bila vseslovenska akcija, ki je imela celostno grafično podobo, majčke, plakate, okrogle mize in debate na etno zlorabe težkih drog med mladimi. S takšnimi, rahlo populističnimi prijemi prideš do nekega momenta, ki pritegne, in posledično do vsebine in kakovostnejših informacij. Vse to je prirejeno mladim. Takrat se je začel facebook, uporabljati so se začele nove informacijske tehnologije. Sami smo o vseh temah s širokom krogom ljudi debatirali preko interneta, tako da smo na neki točki občutno zmanjšali

sklicevanje določenih odborov in sestankov, v skupino smo vključili vsakega novega člana in bili v stalni komunikaciji. Tako je lahko vsakdo prispeval svoj delež. Podmladke včasih lastne stranke izkoristijo tudi zato, da lahko javnosti pokažejo ali izpostavijo določeno temo na malce bolj provokativen način, kar si same stranke ne morejo privoščiti. Tako smo tudi sami takrat odšli do takratnega ministra Bajuka in smo mu nesli vile za kidanje gnoja, ker je pred tem izjavil da so prejšnje vlade pustile z sabo štal. S tem smo želeli na provokativen način povedati, da je gospod Bajuk izbrač način ravni komunikacije, ki ni primeren. V drugem primeru smo takratni trije levi podmladki (Zares, LDS, SD) nesli gospodu Janši, ki je bil takratni predsednik vlade, darilo za abrahama na vlado. To so bili leteči napihnjeni baloni in otroška knjiga o lepem obnašanju. Reagirali smo na to, ker je v nekem intervjuju namesto odgovora na vprašanje novinarja izjavil ...in sloni letijo v nebo (ni želel odgovoriti), kar se nam je zdela popolnoma nesprejemljiva komunikacija s strani predsednika vlade. Večkrat smo imeli tudi vikend izobraževanja, tako da smo mladi nekam odšli za nekaj dni, imeli dovolj časa za celoten cikel programa izobraževanja. Tako je bilo v Fiesi (okoli 30 ljudi), v decemberskem prazničnem času, poleti piknike, teniško šolo, večdnevno izobraževanje v Bohinju. Če želimo da so ljudje aktivni in to večinoma na podlagi prostovoljnosti, da mladi nimajo denarja, jim je treba tudi na ta način vrniti, da jim omogočimo usposabljanja doma in v tujini, samsem peljala skupino mladih na usposabljanje v Izrael, da doživijo nekaj novega.

4. Ali se spomnete projekta in če kakšno je vaše mnenje o projektu Ali misliš da veš vse?II

V letu 2009 je Movit povabil podmladek k sodelovanju v projektu. Projekt je bil namenjen prvim volivcem oziroma mladim polnoletnim osebam, ki bi šli prvič na evropske volitve. Podmladek je takrat tudi pozval lokalne odbore, ki naj bi projekt tudi izvajali na lokalnih ravneh, če bi se udeležili pri izvajanju projekta, vendar ni bilo veliko interesa, tako da smo sodelovali pri projektu v zelo ozki meri, z enim voditeljem. Zakaj? Projekt je bil zastavljen zelo birkokratsko, zelo evropsko, tako kot si mladi predstavljajo včasih sivo dolgočasno Evropo. In projekt je bil namenjen predvsem populariziranju EU, kot neko predavanje, ki bi dal nekaj več informacij mladim kaj Evropa je, kako znotraj nje potekajo zadeve, kakšne je demokratični proces v EU, kaj nam je Evropa dala, kaj nam lahko nudi. Toda takrat smo v resnici mi o EU vedeli zelo malo. Takrat se je šele začel prebujati program Erasmus, tudi evropski poslanci so bili deležni več spoštovanja kot danes, tudi zaradi dejstva, ker večina ljudi še posebej mladi sploh niso vedeli kaj Evropski parlament počne. Še danes se dogaja, da

naši “resni” mediji praktično ne poročajo o tem kaj se dogaja v EU, parlamentu, poroča pa se vedno ko so recimo kakšne afere in populistične teme. Danes se sicer o EU pogovarjamo več kot takrat, vendar se mi zdi da je bil projekt takrat preveč formalno zastavljena, ni bila dovolj privlačna za mlade. Jst verjamem da so tisti redki, ki so se odločili za izvedbo projekta, dosegli nekaj mladih in da so šli zaradi tega na volitve, vendar kakšen večji učinek in domet projekt ni dosegel. Že prej sem omenila, da je treba mlade pritegniti na nek provokativen način, da se malo zamislijo, da je kul. Zadeva mora biti mladim zanimiva, biti mora mamljiva, in da mladi nekaj s tem pridobijo. Kako se danes Eu oglašuje za mlade? Bistveno bolj privlačno, vendar tudi na žalost z bolj populističnimi vsebinami, ki pa sprožijo odziv. Recimo predstavitve dramske igre, vožnje poslancev s kolesi in deljenje jabolk in podobno. To ljudje gledajo. Tudi zato menim da je bil projekt Torej misliš da veš vse?II neuspešen, glede na pomembnost teme tudi ni imel dovolj obsega (ciljne publike mladih) niti dovolj učinka, glede na neprofesionalno zastavljenost projekta. Za pritegnitev ljudi oziroma mladih je potreben tudi neka nagrada, ali v obliki nagradne igre. Evropski parlament recimo sedaj tudi osnovne šole vabi na različne kvize, ki se pomerijo v znanju, za nagrado pa povabijo osnovnošolce v sam parlament v Bruselj na izlet. Tako kot imamo v Sloveniji otroški parlament, imajo podobno tudi v Strassbourgu dneve mladih, ki jih povabijo v plenum za 571 poslancev. Takšni izleti in “nagrade” so za mlade bistveno bolj privlačne. V primeru projekta mladi niso dobili niti enega papirnatega blokca ali pisala s strani EU ali parlamenta, karkoli. Ne samo da so imeli neko predavanje, potem so morali izpolniti še ankete, reševali razglednice in to je mladim dolgočasno. S tem res težko privabiš mlade in jih aktiviraš za volitve. Priznam, tudi sama se nisem takoj spomnila projekta, verjetno je podoben ali še slabši vtis pustil pri mladih.

5. Kdo vse bi po vašem mnenju moral spodbujati participacijo mladih, tako formalne kot neformalne vzgoje aktivnega državljanstva?

Veliko se govorilo o tem da bi morali v osnovno šolo vpeljati državljansko vzgojo in celo je predmet če se ne motim. Mislim da mi je kolegica pokazala test iz tega predmeta svoje hčere. Meni se je zdelo zelo neatraktivno za nekega otroka podajanje nekih faktov. Sem mnenja da je potreben predmet, ki da mladim neka osnovna znanja glede tega kako država deluje, še bolj pomembno je, da jim da vedeti tudi da država, to smo mi. Naboljši način pa seveda po dobrem vzoru politikov in odraslih. Treba je delat dobero, treba je delat pošteno privabljeni ljudi z inovativnimi pristopi. Danes tudi stranke in na evropski ravni tudi Evropski parlament ter Evropska komisija uporabljajo vsa moderna komunikacijska omrežja (instagram, tviter,

facebook,..). V času projekta so ta omrežja res bila še v povojih, danes pa se počasi zadeve premikajo v pravo smer. Participacijo lahko najbolje spodbujamo tako in način, da sami pokažemo, da se nekaj da narediti. Tako lahko tudi mladi dobijo občutek, da se nekaj da narediti, da njihov glas res šteje in da lahko vplivajo na spremembe s samo participacijo. Tukaj nosi tudi politika veliko breme, mora se vrniti v pozicijo, da je politika zato, da služi državljanom, da se politiki zavedajo da upravljajo naša življenja, in da so na poziciji zaradi nas, ljudi. Po mojem mnenju je Slovenija kot država kar se tega tiče izgubila svoj fokus, svojo smer. Kako se naj potem mladi v tem svetu pravilno usmerijo in narečvnajo svoj kompas? Danes so zato mladi do 35. leta starosti, določene države so mejo mladih dvignili celo že do 39. leta. Recimo danes mlad človek z zaposlitvijo nima nobenega jamstva za posojilo za stanovanje, dlje časa ostajajo pri starših, osamosvojitve posameznika je kasnejša. Najprej moramo za mlade nekaj narediti, da občutijo državo, da skrbi za njih in da niso pozabljeni. Statistično kot država niti nimamo tako slabe nezaposljivosti, po drugi strani pa število s.p.-jev zelo narašča, še posebej med mladimi. to je prikrita nezaposlenost mladih. Tukaj bi morala država dati več vspodbud mladim.

6. Kateri so po vašem mnenju najučinkovitejši komunikacijski kanali?

Še vedno pri nas najboj velja v primeru volitev stisk roke oziroma osebni stik, na vseh ravneh volitev, znotraj organizacij, na nacionalni ali lokalni ravni, tudi med mladinskimi politiki, v podmladkih. Tudi ti so postali čedalje bolj apatični. Nekaj let nazaj smo bili v podmladkih veliko bolj glasni in vidni kot so danes. Delujem kot tiskovna predstavnica parlamentarne stranke in dnevno predelam ogromno informacij, vendar podmladkom ne zaznam več. To me skrbi. Če so neki mladi, ki so politično aktivni državljani znotraj strank, tako tihi, kako je potem šele z ostalimi mladimi. Pomembni so tako neformalni kot formalni pristopi, pomemben se mi zdi pristop od spodaj navzgor in seveda družbena omrežja, ki so v velikem porastu (uporablja tudi Evropski parlament). Recimo v slovenski politiki se ta omrežja ne uporabljajo ravno primerno. Zlato pravilo tviterja za politike je 80% vsebine tivotv morajo biti zasebne narave in ne politične, pokaži da si človek. Ostale informacije lahko posameznik glede politika pridobi na uradnih straneh. V Sloveniji to dobro izkorišča Borut Pahor, ki ima grajeno kampanjo "med ljudmi". Obstaja seveda tudi druga plat medalje, da s tem pretirava na način, da je razvrednotil funkcijo predsednika države.

7. Glede na vaše izkušnje, kako mladi razumejo na splošno politiko (aktivno državljanstvo)?

Razumejo jo vedno manj, zaradi poplave nekih površnih informacij, hitrega načina življenja, nepoglobljenih vsebin, splošna javnost smo padli v neko "vsegliharstvo", da so vsi barabe, da nihče nič ne dela. V resnici pa v Sloveniji živimo povprečno zelo dobro. Slovenksa mentaliteta majhnosti in nepomembnosti, v kombinaciji s politiki, ki stalno zastrupljajo ozračje z zgodovino, to mladih ne zanima. Kdaj bo stanovanje, kje bo služba, kakšna bo plača, ali se bodo lahko osamosvojili, ta vprašanja zanimajo mlade. Na ta način pa se vrtimo v krogu. Slovenija je gospodarsko gledano že dve leti izven krize, ampak tako kot kriza ne pride takoj, tako tudi okrevanje. Mladi in tudi ostali bomo okrevanje občutili šele čez nekaj let, je pa od nas politikov zelo odvisno, kakšno bo stanje, pri tem pa morajo svoje narediti tudi mediji, ki nosijo velik delež odgovornosti. Danes se zdi da svet vrtijo oglaševalci, šteje samo klikabilnost, pomembne so afere, resne teme pa so postavljene v ozadje in površno obdelane. Vsi skupaj bomo morali prispevati za boljši jutri.

Priloga D: Intervju z ga. Tadeja Cankar Davanzo

1. Kako ocenjujete zanimanje mladih za sodelovanje na volitvah in v politiki nasploh?

Mislím, da mlade v večini politika ne zanima. Zato jih tudi udeležba na volitvah ne zanima. Večinoma imajo odklonilen odnos do politike in politikov. Pogosto vse to povezujejo skozi posplošen in poenostavljen pogled, da država in politiki, pobirajo davke, kradejo in neumno porabljajo denar države ter da ne naredijo nič za navadne ljudi. Tak negativen odnos do politike pogosto doživljajo tudi zaradi osebnih izkušenj s katerimi se spopadajo: pomanjkanje delovnih mest za mlade in nasploh; stanovanjska problematika; zdravstvo in čakalne dobe; neučinkovito delovanje sodišč-sodni zaostanki in občutek, da veliki kriminalci nikoli ne končajo v zaporu.

2. S katerimi komunikacijskimi kanali, bi po vašem mnenju lahko najbolj učinkovito pristopili k mladim in jim posredovali informacije, vezano na njihovo sodelovanje v političnih procesih in participaciji na volitvah?

Mladi po mojem mnenju vse manj berejo knjige in časopise. Tudi radio izgublja medijski vpliv. Televizija je tudi medij, ki nekoliko izgublja a je še vedno verjetno

eden od najmočnejših medijev. Prevladujoč način komunikacije mladih pa je gotovo internet in z njim povezane vsebine in tehnologije prenosa podatkov, slike, zvoka. In seveda tudi komunikacija preko mobilnega telefona. Glede osebnega stika menim, da je odvisno, nekateri mladi imajo več osebnega stika z vrstniki in ostalimi, drugi manj. Dinamika življenja je morda pripeljala do tega, da je osebni stik postal bolj površen, neoseben v splošnem. V nekem ožjem intimnejšem krogu pa je še vedno ohranil veliko vlogo, torej osebni stik v družini, med bližnjimi prijatelji, partnerji v osebnem življenju. Po moji oceni, bi bil najučinkovitejši komunikacijski kanal posredovanja informacij mladim večplasten, pri katerem bi bil dominanten internet in televizija, v kombinaciji z osebnim stikom.

3. Kako mladi po vašem mnenju vidijo EU in njene inštitucije?

Mislim, da mladi in ljudje nasploh zelo slabo poznajo institucije EU in njihova področja delovanja. Morda nekatere po imenu, kaj točno delajo, in podrobne postopke odločanja znotraj inštitucij EU pa zelo malo ljudi. Mladi, ki študirajo verjetno nekoliko bolje poznajo možnosti študijske izmenjave in študija v tujini preko programa Erasmus. To je tisto, kar jih konkretno zanima, ker vidijo v tem neko osebno ugodnost-možnost, ki jo lahko izkoristijo. Mislim da podrobnega delovanja inštitucij EU ne poznajo. Mislim, da EU doživljajo kot ogromno birokracije, ki izredno počasi deluje in se počasi odziva. Na primeru begunske krize je po mojem mnenju ta občutek nesposobnosti hitrega odzivanja na težave še bolj vidna. Verjetno mladi, tisti, ki to sploh spremljajo, vidijo EU in njene inštitucije kot relativno nesposobno najti skupno evropsko rešitev za begunsko krizo.

4. Na kakšne načine bi mlade lahko spodbudili, k aktivnemu državljanstvu?

Po mojem mnenju na način, da se mladim ponudi vsebine, ki jih zanimajo, ki se njim zdijo pomembne. In da se uporabi komunikacijske kanale, ki so mladim blizu, ki jih dnevno uporabljajo. Internet in komunikacije prek mobilnega telefona. Za neko splošno informiranje pa verjetno tv medij.

5. Ali poznate projekt Torej misliš, da veš vse? II ?

Ne, ne poznam tega projekta.